СОВЕТ АДВОКАТОВ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

ВЕСТНИК ОДЕССКОЙ АДВОКАТУРЫ

№ 3, 2015

ОДЕССА

УДК 347.965(477.74)(055)

«Вісник Одеської адвокатури»
Журнал
Свідоцтво Серія ОД № 1701572Р
від 12.04.2013 р.

Тематична спрямованність:
інформаційно-методичне забезпечення адвокатів Одеської області, підвищення кваліфікації адвокатів Одеської області, висвітлення подій в одеській адвокатурі, ознайомлення адвокатів та інших правознавців із новинами законодавства та юридичної практики, висвітлення подій історії адвокатури, обговорення проблемних питань законодавства, судової практики та діяльності адвокатури.

Видається за підтримки
Одеської обласної колегії адвокатів.

Редакційна колегія:
Головний редактор – голова Ради адвокатів Одеської області ***Й. Л. Бронз***
Заступник головного редактора – заступник голови Ради адвокатів Одеської області ***А. Є. Костін***

Член редколегії:
Член Ради адвокатів Одеської області к. ю. н. ***В. М. Зубар***

Адреса редакції:
65026, Одеса, вул. Грецька, 25
Тел.: 722-30-75

Мнение авторов может не совпадать с точкой зрения редакции.

ФОП Нарушевич Ю. В. «Акватория»
Свидетельство ААВ № 614579 от 24.05.2012.
Тел.: 771-52-81.
E-mail: Larisanarushevich@gmail.com;
akvatoria.odessa@gmail.com

Содержание

СОВЕТ АДВОКАТОВ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ
Юбилей Союза адвокатов Украины.....3
Список осіб, які отримали свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у першому півріччі 2015 року.....5
ПОЗДРАВЛЯЕМ С ЮБИЛЕЕМ !.....7
Памяти Сергея Ивановича Емца.....11
Помним.....12
І Южноукраинский форум Ассоциации юристов Украины.....15
Круглий стіл в Одесі.....17

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СВЯЗИ АДВОКАТОВ
Адвокатура і суспільство: (не)довіра (без)відповідальність (непотрібне викреслити)...22
Система правосуддя в Канаді: судді, які допомагають вирішувати спори, та адвокати, які захищають суддів.....26

АДВОКАТСКАЯ ПРАКТИКА
ВССУ дав «добро» на свавілля.....34
«Не минайте ані титли, ніже тії коми», або Користь з прочитання поезій Т.Шевченка.....40
Благодійна діяльність в Україні.....42
Допит в суді за кримінально-процесуальним кодексом України. Коло осіб, які приймають участь у допиті, процесуальне значення допиту та його процесуальні наслідки.....44
Місце відкриття матеріалів кримінального провадження.....46
Обрання запобіжного заходу на підставі вироку, який не набув законної сили.....50
Официальная позиция Минсоцполитики: уведомление ГФС о принятии сотрудника на работу – часть оформления трудового договора.....53
Протистояння недобросовісним технологіям за новим КПК.....54
Відвід судді як інструмент забезпечення неупередженого розгляду, вирішення і досягнення об'єктивної істини у справі.....57
Чесний, порядний, культурний!.....63
Клопотання адвоката про визнання доказів недопустимими та їх оцінка судом в порядку ст 84-86, 87-89, 94, 233-236 КПК України.....68
Участие адвоката в судебном процессе: подходы Европейского суда.....73

СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА
В помощь адвокатам при подготовке к ведению уголовных, гражданских, хозяйственных и административных дел.....83

ИСТОРИЯ АДВОКАТУРЫ
К 150-летию со дня рождения Е.В.Васьковского (биографический очерк).....84
Зуб!.....88
От Михаила Жванецкого..... 95

СОВЕТ АДВОКАТОВ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

ЮБИЛЕЙ СОЮЗА АДВОКАТОВ УКРАИНЫ

Бронз И. Л.

20 сентября 2015 г. исполнилось 25 лет со дня создания Союза адвокатов Украины.

Как известно, 24 февраля 1989 г. состоялся съезд адвокатов СССР, который создал Союз адвокатов СССР на основе индивидуального членства.

Уставом Союза адвокатов СССР была предусмотрена возможность создания республиканских Союзов адвокатов.

19 декабря 1989 г., на заседании ученого Совета Киевского научно исследовательского института адвокатуры, была поддержана инициатива его директора Варфоломеевой Т.В. и председателя Президиума Киевской областной коллегии адвокатов Ковбасинской Г.В., а также председателей Президиумов коллегий адвокатов ряда областей, присутствующих на заседании ученого Совета, по созданию Союза адвокатов Украины.

Был создан организационный комитет по подготовке проведения учредительного съезда адвокатов Украины, который возглавили Бронз И.Л. (Одесса), Медведчук В.В. (Киев), Белоусов М.Д. (Киевская область). Васинчук Н.П. (Житомир).

Учредительный съезд адвокатов Украины состоялся 20-22 сентября 1990 г., на котором, по поручению оргкомитета, с докладами выступили Багринивский З.М. (Львов) и Бронз И.Л. (Одесса)

Президентом Союза адвокатов был избран В.В. Медведчук, а Вице-президентами – Т.В. Варфоломеева и А.Л. Нечипоренко. (В последствие количество Вице-президентов было увеличено)

Было избрано также Правление Союза адвокатов, куда вошли представители всех регионов Украины. От Одессы в состав Правления был избран В.Г.Маслов.

Съезд принял решения о создании Союза адвокатов Украины, утвердил Устав организации, ряд комиссий и персональный состав вошедших в них адвокатов (законопроектную, по профессиональной этике, по профессиональному мастерству, по защите профессиональных и социальных прав адвокатов, по зарубежным связям, по изучению истории адвокатуры)

Кроме того, Съезд принял ряд обращений, в том числе и к адвокатам мира с изложением задач созданного Союза по консолидации деятельности и сотрудничеству с адвокатами других стран, внедрению в деятельность

адвокатов Украины идей гуманизма, законности, высокой нравственности, повышению роли адвокатуры в обществе и поднятию престижа адвокатской профессии.

Следует отметить, что Союз адвокатов все эти годы последовательно и настойчиво боролся за права адвокатов, активно реагировал на случаи нарушения прав адвокатов и оказание давления со стороны органов следствия и суда на адвокатов в процессе выполнения ими своих профессиональных обязанностей.

Одним из достижений начального периода деятельности Союза является работа по подготовке Закона Украины «Об адвокатуре» и его принятие на сессии Верховного Совета Украины.

Принятый Закон полностью изменил и реформировал адвокатуру, исключил возможности контроля и диктата за деятельностью адвокатов со стороны Министерства юстиции Украины.

Большое количество адвокатов начали заниматься индивидуальной адвокатской деятельностью, были созданы новые адвокатские структуры: конторы, фирмы, компании.

Законом также была предусмотрена возможность создания коллегий адвокатов, чем не преминули воспользоваться адвокаты Одессы, возродившие коллегию на принципах индивидуального членства.

В 1993 г. Союз адвокатов возглавил всеукраинскую забастовку адвокатов, в ответ на действия властей по непомерному налогообложению адвокатов, их недопущению к участию на ранних стадиях уголовного процесса (с момента задержания), по выдаче лицензий Министерством юстиции на осуществление юридической практики, что привело к допуску к защите граждан людей, не имеющих специальной подготовки к выполнению обязанностей адвокатов.

С 1995 г. Союз адвокатов приступил к подготовке Правил адвокатской этики, которые хотя и были предусмотрены Законом «Об адвокатуре», но приняты не были.

Правила адвокатской этики были разработаны созданной для этого комиссией Союза адвокатов Украины и одобрены Высшей квалификационной комиссией адвокатуры 30 сентября 1999 г.

Следует отметить, что Правила получили высокую оценку английских коллег, при визите делегации Союза адвокатов Украины в Лондон в августе 1999 г.

Нельзя не вспомнить и о той работе, которую провел Союз адвокатов Украины по дискредитации решения Конституционного Суда Украины от 16 ноября 2000 г. по делу Солдатова о свободном выборе защитника.

Организованная Союзом адвокатов Украины международная конференция с участие экспертов-правоведов из пяти стран Европы, постоянные выступления в прессе и на телевидении, противодействие со стороны судов, прокуратуры, милиции по недопущению к участию в качестве защитников по уголовным делам «специалистов в области права», привели к тому, что решение Конституционного суда Украины, без его отмены, впервые в практике Конституционного Суда, утратило силу.

Союз адвокатов постоянно уделял большое внимание повышению каче-

ства работы адвокатов, для чего в разных регионах Украины проводил семинары, лекции, круглые столы, видеоконференции, на которые приглашались судьи высших судебных инстанций Украины, квалифицированные адвокаты и ученые.

Следует также отметить значительную роль, которую играли и играют в деятельности Союза адвокатов Украины адвокаты Одессы, в частности Ю.М. Полонский, В.Г. Маслов, А.Е.Костин, Н.А. Рудницкая, М.А. Тулякова, Т.А.Подольная,

Союз адвокатов Украины и сегодня, в это непростое для государства время, наличие различных адвокатских организаций, которые постоянно имели желание возглавить адвокатуру Украины, продолжает свою многолетнюю работу по защите прав адвокатов и укреплению престижа адвокатской профессии.

И. Л. Бронз,
Вице-президент Союза адвокатов Украины

Список осіб, які отримали свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у першому півріччі 2015 року

1. Бучацька Юлія Володимирівна
2. Грищенко Родіон Сергійович
3. Жолобчук Олексій Леонідович
4. Комендантов Геннадій Григорович
5. Конограй Вікторія Євгенівна
6. Паляничко Діана Геннадіївна
7. Саєвська Олена Пилипівна
8. Саражан Юрій Ігорович
9. Сніткін Валерій Іванович
10. Тичинський Дмитро Валерійович
11. Шеремет Тимур Ігорович
12. Юрасов Микола Сергійович
13. Вацков Максим Геннадійович
14. Печериця Віта Петрівна
15. Піскунова Оксана Миколаївна
16. Побединський Максим Олександрович
17. Сікіда Вероніка Олександрівна
18. Семенова Наталія Сергіївна
19. Фальчук Володимир Валерійович
20. Храпенко Олена Олегівна
21. Тішин Дмитро Петрович
22. Дьяков Віталій Олександрович
23. Шелков Сергій Геннадійович
24. Дерев`янко Микола Олександрович

25. Запорожан Анастасія Павлівна
26. Калашнікова Тетяна Вячеславівна
27. Карабанов Святослав Олександрович
28. Коломійчук Ганна Сергіївна
29. Матвєєв Віталій Юрійович
30. Молчанов Віталій Вікторович
31. Манаєнко Маріанна Миколаївна
32. Монул Лариса Петрівна
33. Самус Євген Сергійович
34. Сухінін Сергій Вікторович
35. Подорожній Андрій Сергійович
36. Трубаєнко Стелла Анварівна
37. Поливана Анастасія Сергіївна
38. Береговий Віталій Васильович
39. Курганський Сергій Анатолійович
40. Мастюк Ольга Михайлівна
41. Мельниченко Вікторія Володимирівна
42. Ніжнік Дмитро Олегович
43. Тодорич Ірина Вікторівна
44. Хлєбніков Євген Олександрович
45. Чирка Ольга Олегівна
46. Ізотов Євгеній Ігорович
47. Біткін Геннадій Леонідович
48. Беспалова Аліса Олексіївна
49. Горадзе Людмила Ігорівна
50. Македонська Ірина Олександрівна
51. Маковська Ольга Миколаївна
52. Шахназарян Каріне Ернестівна
53. Узунов Сергій Опанасович

ПОЗДРАВЛЯЕМ С ЮБИЛЕЕМ !

С 30-летием

Боштана Владимира Дмитриевича
Варзиеву Ларису Аллановну
Званчука Андрея Владимировича
Зудову Викторию Владимировну
Коваля Виктора Васильевича
Пилипенко Юлию Александровну
Полиша Виталия Александровича
Татик Юлию Николаевну
Тишко Дмитрия Анатольевича

С 40-летием

Анчикова Сергея Геннадьевича
Бабчука Степана Ярославовича
Винникова Сергея Александровича
Дивину Аллу Альбертовну
Козлова Даниила Валерьевича
Курлянд Екатерину Александровну
Рязанцева Виталия Геннадьевича
Трифонова Эрнесто Геннадьевича
Ченкову Наталью Яковлевну

С 50-летием

Артемову Татьяну Константиновну
Вихрову Татьяну Анатольевну
Вылкун Юлию Владимировну
Линюк Галину Адимовну
Мандыч Леонида Леонидовича
Московского Владимира Павловича
Мыдляр Валерия Евгеньевича
Соломенцева Игоря Анатольевича
Сороколета Станислава Ивановича

С 60-летием

Верезубову Татьяну Дмитриевну
Кутателадзе Олега Джумберовича
Рубана Владимира Николаевича
Янкова Ивана Дмитриевича

С 70-летием

Ельева Ивана Аксентьевича
Нилову Тамару Евгеньевну
Яроша Ивана Ивановича

С ЮБИЛЕЕМ ВАС, АЛЕКСАНДР НИКОЛАЕВИЧ !

4 сентября 2015 г. исполнилось 75 лет со дня рождения нашего коллеги Александра Николаевича Головченко.

Юные годы Александра Николаевича были трудными, о чем свидетельствует его трудовой путь, начавшийся в 15 лет в ремесленном училище и продолжавшийся на различных предприятиях, в том числе и в шахте, с довольно мрачным и мистическим названием «Провалье».

После непродолжительной работы шахте и в горкоме комсомола, Александр Николаевич, в 1965 г., в 25-ти летнем возрасте, был назначен судьей Ленинского районного суда г. Одессы, а затем, в 1978 г., избран членом Одесского областного суда.

В 1982 г., вероятно, в связи с необходимостью укрепления районного суда квалифицированными кадрами, Александра Николаевича вновь «бросили» в районный суд, теперь уже в Жовтневый, где через месяц после своего прихода он был назначен председателем.

В этой должности Александр Николаевич проработал до конца своей судебной карьеры, последовавшей в 1996 г., по итогам которой ему было присвоено почетное звание «Заслуженный юрист Украины»

Грянул «час Ч», т.е. подошел возрастной предел, и Александра Николаевича с почетом проводили на пенсию, на «судебную», что не препятствовало ему сменить судебную мантию на сюртук адвоката.

И сразу освободился от сонма проблем, которыми обременен каждый судья, а в особенности Председатель суда.

Совершенно очевидно, что новая профессия значительно улучшила его физические и моральные кондиции, что, как известно, укрепляет здоровье и дает ежедневную возможность наслаждаться радостями жизни.

Александр Николаевич всю свою судебную карьеру отличался высоким профессионализмом, который не утратил и в адвокатской деятельности, а в совокупности с присущими ему человеческими качествами, такими как доброта, общительность и внимательное отношение к проблемам людей, позволили ему стать отличным адвокатом.

Не будем отступать от традиций поздравления и пожелаем Александру Николаевичу здоровья, долгих лет жизни, радости и успехов во всех его начинаниях.

По поручению коллег, Председатель
Совета адвокатов Одесской области
И.Л.Бронз

К 70-ЛЕТНЕМУ ЮБИЛЕЮ ИВАНА ИВАНОВИЧА ЯРОША

Долго думал – с чего начать поздравление уважаемого человека нашего Города, да и всей Страны. Начну с недавнего события, которое прошло в Президиуме Одесской областной коллегии адвокатов.

08 октября 2015 года, День Юриста, здание Президиума «Одесской областной коллегии адвокатов», оно же Рады адвокатов Одесской области, награждение Яроша Иван Ивановича Почетной Грамотой Одесской областной государственной администрации за подписью Михэила Саакашвили.

Иван Иванович доволен, улыбается, шутит, просит сфотографировать его с другими награжденными в этот знаменательный день.

Когда каждый раз, когда говоришь об этом человеке, вспоминаются 36 лет, которые он отдал адвокатуре, все должности, которые он занимал за это время и всех наших коллег, которых он успел обучить.

А перед глазами встаёт эпизод III Съезда адвокатов Украины, на котором Ярош И.И. проявил себя, как настоящий адвокат Одесского Совета адвокатуры.

На данном мероприятии наш уважаемый Юбиляр довел до сведения присутствующих на съезде, что не обязательно стремиться быть избранным в какие-либо органы, а главное не потерять при этом лицо и честь человека и адвоката, не обязательно гнаться за призрачными высотами адвокатского самоуправления, главное – оставаться настоящим адвокатом.

При этом Иван Иванович в любой ситуации проявляет удивительную коммуникабельность и готовность к диалогу. Он помнит все советские художественные фильмы, цитирует главных героев, и при наличии подобной ситуации в режиме реального времени сразу проводит соответствующую аналогию «прямой речью».

Про любовь к своей семье Иван Иванович готов рассказывать часами. Уважаемая супруга, обожаемые дочки и внуки – вот то главное достижение, которым по праву он гордится.

Пожелаем нашему Юбиляру долгих лет жизни, здоровья, благополучия и хорошего настроения.

С юбилеем Вас, уважаемый Иван Иванович!!!

Адвокат Совета адвокатов Одесской области

Артём Валерьевич Питомец

К 60-ЛЕТИЮ О.Д.КУТАТЕЛАДЗЕ

26 сентября 2015г. отметил свою 60-летие адвокат Олег Джумберович Кутателадзе. Родился и вырос он в Одессе, в начале 80-х годов прошлого века закончил юридический факультет Одесского государственного университета им. Мечникова. После окончания университета поступил в аспирантуру по кафедре государственного и административного права под руководством профессора М.Ф.Орзиха. Интерес к событиям связанным с перестройкой в СССР заставил молодого аспиранта отказаться от карьеры преподавателя университета и заняться юридической практикой.

В конце 80-х годов О.Д.Кутателадзе выступил соучредителем Фонда имени доктора Гааза, собрав вокруг себя группу перспективных юристов. С 1994г. возглавил Консалтинговую фирму «Траст», из которой в 2004г. выделилась ЮФ «Юрлайн».

Олег Джумберович проявил себя как превосходных адвокат, уважаемый ученный и успешных бизнесмен. Так, в 1996г. по ряду уголовных дел с его участием в качестве адвоката суд впервые в Украине применил Конституцию как норму прямого действия. Под его руководством была оказана юридическая поддержка многим проектам, реализованным в одесском регионе.

В качестве соучредителя ООО «Трансинвестсервис» г-н Кутателадзе участвовал в создании крупнейшего частного порта в Украине. В настоящее время грузооборот группы компаний ТИС превышает грузооборот любого другого порта в Украине.

Успехи в адвокатской практике, достижения в бизнесе не помешали Олегу Джумберовичу уделять внимание науке гражданского права. В 2006 г. он защитил диссертацию на тему «Основания возникновения обязательств в римском гражданском праве и современном праве Украины». Он выступил одним из учредителей Центра исследования права им.Савиньи. Под его руководством Центр издал уникальные переводы работ немецких юристов Савиньи, Тибо, Гирке; перевод Гражданского кодекса Восточной Галиции и др. В настоящее время Центр передал научной библиотеке Одесского национального университета им.Мечникова уникальный сканер для оцифровывания старинных фондов библиотеки.

Коллектив ЮФ «Юрлайн» поздравляет Олега Джумберовича с днем рождения, желает ему здоровья, оптимистической энергии на много-много лет вперед, пусть накопленный жизненный опыт и мудрость поможет достичь новых высот.

Благодарный ученик, адвокат В.Зубарь

ПАМЯТИ СЕРГЕЯ ИВАНОВИЧА ЕМЦА

Прошел год со дня смерти нашего коллеги, для которого адвокатура и адвокатская деятельность были главными в жизни и чему он отдавал себя без остатка.

В третьем номере «Вестника Одесской адвокатуры» за 2014 г. был опубликован некролог о Сергее Ивановиче и сегодня, перечитывая то, что было написано непосредственно после его смерти, еще острее чувствуешь тяжесть этой утраты.

В некрологе были описаны усилия Сергея Ивановича по возвращению многих имен ушедших адвокатов, из которых следует выделить И.М. Ковшарова, присяжного поверенного из Одессы, расстрелянного большевиками в 1924 г. за его противодействие разграблению церквей, и в 1992 г. причисленному к лику святых – первый адвокат, удостоенный такой чести.

В феврале 2016 г. юридическая общественность будет отмечать 150-летие со дня рождения одного из самых известных юристов прошлого (1966 – 2016 г.г.) Евгения Владимировича Васьковского.

К сожалению, с нами не будет заниматься подготовкой и проведением памятной даты Сергей Иванович, который, несомненно, принял бы самое активное участие в этом мероприятии.

Мы помним о нем постоянно, сожалеем о его уходе и будем хранить память о нем, как об одном из лучших адвокатов, оставившем заметный след в истории одесской адвокатуры.

И.Л.Бронз,
Председатель совета адвокатов
Одесской области.

ПОМНИМ...

памяти Сергея Ивановича Емца

Прошел год со дня смерти Сергея Ивановича Емца и меня не оставляет сожаление, что нам не суждено было поговорить с ним на пороге вечности. Сергей Иванович любил делиться с окружающими радостью и никогда горем.

Мы познакомились летом 2000 года в помещении Одесской областной коллегии адвокатов на ул. Греческой,25.

С легкой руки Иосифа Львовича Бронза, к которому обратилась с просьбой помочь мне найти место работы в Одессе, я двенадцать лет проработала в юридической компании «Емец и ко» вместе с Сергеем Ивановичем Емцем.

Сегодня мне хочется поделиться воспоминаниями об этом скромном и удивительном человеке.

Тогда, в августе 2000 года, мне было интересно познакомиться с адвокатом – автором книги «Адвокаты Одессы», который смог подняться над повседневной рутиной и найти время для исторических исследований и творчества.

Сергей Иванович Емец влетел в помещение коллегии на несколько минут между запланированными встречами. Большой, улыбчивый человек с умным и проницательным взглядом.

Таким он запомнился мне, таким он запомнился многим.

Однако при внешней открытости в нем чувствовалась внутренняя собранность, он всегда сохранял дистанцию, между собой и окружающими, которую устанавливал при первой встрече и никому, никогда не позволял ее нарушать.

Никогда ещё мне не приходилось общаться с человеком такой духовной мощи. О таких людях говорят Человечище.

Казалось, что у него была своя высокая миссия на этой земле, он как космический корабль, выведенный на орбиту, летел высоко над мелкой суетой и обстоятельствами. Его ум переполняли творческие идеи. Он спешил жить, спешил оставить след после себя.

Сергей Иванович был духовным человеком, хорошим семьянином, пре-

красным отцом, умел по-настоящему дружить и очень любил людей.

Главным мотивом его адвокатской деятельности было желание помочь человеку, все остальное он считал вторичным.

Как защитник, Сергей Иванович был стратег. Его не интересовали частности уголовного дела. Он видел поле адвокатской битвы целиком и предвидел, к чему приведут те или иные действия участников процесса. В этом секрет его успешной адвокатской работы.

Сергей Иванович говорил, что есть ясно видящие, есть ясно слышащие, а он ясно чувствующий адвокат.

В адвокатуру Сергей Иванович пришёл после выхода на пенсию, как многие до и после него.

Совершенно неожиданно из недр советских спецслужб в независимом сообществе адвокатов появился человек, которому суждено было не только стать адвокатом. Но по собственной инициативе и за свои средства по крупицам восстановить историю становления одесской адвокатуры, начиная с судебной реформы 1864 года, проведение которой кардинально реформировало институт присяжных поверенных, и стало отправной точкой рождения сословия настоящих защитников людей.

Сергей Иванович нашел и восстановил фотографии всех предшественников председателей одесской областной коллегии адвокатов. Помню, как он вместе с Юрием Моисеевичем Полонским размещали фотографии в музее адвокатуры, на стенах зала заседаний совета адвокатов Одесской области. Сергей Иванович мечтал, что придёт время и с этих фотографий будут написаны достойные художественные портреты.

С полным правом можно сказать, что Емец С.И. внёс неоценимый вклад в восстановлении фундамента института присяжных поверенных, на прочном основании которого строится сегодня новое здание независимой украинской адвокатуры.

Именно опыт создания института присяжных поверенных, по его мнению, должен быть использован при реформировании украинской адвокатуры.

Мне посчастливилось быть очевидцем кропотливой работы Сергея Ивановича в Одесской национальной научной библиотеке им. М. Горького, где в разделе Одессика он изучал старые одесские газеты, журналы и книги, разыскивая фотографии, сведения, документы, любые упоминания об одесских присяжных поверенных.

Сергей Иванович любил дореволюционную адвокатуру, советский период он считал трагическим, излишне политизированным временем несвободы для адвокатов.

Сергей Иванович является автором книг «Адвокаты Одессы», «Адвокаты Одессы 100 лет», «Присяжные поверенные Одессы».

По неведомому промыслу Божьему он доставал из небытия имена давно позабытых адвокатов, описывал их непростые судьбы, вдыхая в них новую жизнь. Ибо, «мы живы, пока о нас помнят».

Вспоминаю, как радовался Сергей Иванович, когда узнал о том, что в 1992 году наш коллега, одессит Иван Михайлович Ковшаров был причислен церковью к лику святых. Ковшаров И.М. был казнён в 1924 году вместе с митрополитом Вениамином, архимандритом Сергием и профессором Нови-

ковым по надуманному обвинению в контрреволюции. Сергей Иваанович восстановил и описал биографию святого и был удивлён, узнав, что иконы с изображением Иоанна (Ковшарова) не существовало. С этого момента Сергей Иванович считал своим долгом сделать все от него зависящее, чтобы икона с изображением святого была написана в соответствии со всеми церковными канонами. Он обратился за помощью к настоятельнице Свято-Архангельского-Михайловского женского монастыря игуменье Серафиме, попал на приём к митрополиту Агафангелу, у которого получил благословение на написание иконы. Икона была написана одесским иконописцем Наталией Синициной.

Сергей Иванович говорил, что теперь у адвокатов есть свой святой Иоанн (Ковшаров), которому они могут молиться о помощи в своих адвокатских делах. Оригинал иконы находится в Свято-Архангельском-Михайловском женском монастыре.

После смерти Сергея Ивановича у меня в офисе собрались все, кто когда-либо работал в его юридической фирме. Мы вспоминали его как друга и учителя, светлого, чистого, доброго и отзывчивого человека.

Как-то клиент из Индии называл Сергея Ивановича – Гуру.

Именно Гуру, духовным наставником и учителем, был в этой жизни Сергей Иванович Емец.

Таким он останется в нашей памяти навсегда.

Мажеру Инна Александровна

I ЮЖНОУКРАИНСКИЙ ФОРУМ АССОЦИАЦИИ ЮРИСТОВ УКРАИНЫ

4 сентября 2015 года в городе Одессе Ассоциацией юристов Украины был проведен I Южноукраинский юридический форум - наиболее масштабное мероприятие Ассоциации в южном регионе страны. Отличительной особенностью подобных мероприятий является пристальное внимание к ключевым правовым проблемам страны и особенностям юридического рынка региона, в данном случае - юга Украины.

Форум открыл приветственным словом Денис Бугай - Президент Ассоциации юристов Украины, который сообщил, что проведение Южноукраинского форума в Одессе в бархатный сезон станет доброй ежегодной традицией Ассоциации.

Форум состоял из 4 сессий, которые были посвящены:

1) важнейшим аспектам судебной реформы в Украине;
2) реформе адвокатуры;
3) актуальным проблемам морского права;
4) реформе системы исполнения судебных решений.

Форум собрал как представителей адвокатской профессии, так и большое количество представителей судейского корпуса. Так, в Форуме приняли участие: Николай Гусак, член Высшего совета юстиции Украины; Александр Прокопенко, судья судебной палаты по административным делам Верховного суда Украины; Галина Каныгина, судья судебной палаты по уголовным делам Верховного суда Украины; Владимир Кравчук, судья Львовского окружного административного суда; Александр Кравец, судья Одесского апелляционного административного суда; Владимир Куценко, начальник Территориального управления ГСА Одесской области; Татьяна Суярко, судья Хозяйственного суда Харьковской области и другие.

Большой интерес вызвала сессия Форума, которая была посвящена вопросам реформирования адвокатуры, ее развития, а также вопросам дисциплинарной ответственности адвокатов.

В дискуссии о проблемах современной адвокатуры приняли участие Иосиф Бронз, Председатель Совета адвокатов Одесской области; Денис Бугай, Президент Ассоциации юристов Украины, партнер ЮФ «VB PARTNERS»; Андрей Вишневский, Директор Координационного центра по предоставлению правовой помощи Министерства юстиции Украины; Евгений Грушовец, Управляющий партнер АБ «Евгения Грушовца»; Валентин Загария, партнер АО «Спенсер и Кауфманн»; Александр Кифак, Председатель правления ЮФ «АНК»; Татьяна Лисовец, старший партнер АК «Соколовский и партнеры»; Сергей Матвеев, управляющий партнер в АО «Матвеев и Партнеры»; Максим Шевердин, член КДКА Харьковской области, партнер ЮФ «Кибенко, Оника и партнеры».

Иосиф Бронз рассказал о необходимости проведения реформы адвокатуры, а также о проблемах с которыми сталкиваются на сегодняшний день

лица, изъявившие желание стать адвокатами, и практикующие адвокаты. Участники дискуссии определили ключевые проблемы адвокатуры и пути их решения в процессе реформирования адвокатуры.

Участники Форума проявили заинтересованность и к сессии, которая была посвящена проблематике морского права. Морское право является одной из приоритетных отраслей права в нашем регионе, что обуславливает его значимость и наличие ряда дискуссионных вопросов. Адвокат Юрий Сергеев, управляющий партнер Юридического бюро Сергеевых рассказал о практических аспектах правовой защиты украинских моряков на судах под иностранным флагом. Адвокат Артем Волков, руководитель практики морского права ЮФ «АНК» выступил с докладом о проблемах, которые появились у судовладельцев и моряков в связи с аннексией Крыма. Адвокат Андрей Селютин, глава Южноукраинского филиала ЮК «Arzinger» рассказал о задержании судов капитаном порта. Кроме того, в работе сессии принял активное участие Капитан Одесского морского торгового порта Александр Антонов.

Последняя сессия Форума затронула вопросы реформирования системы исполнения судебных решений, в том числе внедрения института частных исполнителей. Сергей Шкляр, заместитель министра юстиции Украины, Руслан Сидорович, народный депутат Украины и Юлиан Хорунжий, партнер ЮФ «Арио Кэпитал Груп» представили участникам Форума ряд законопроектов.

После окончания мероприятия в неформальной обстановке продолжались бурные дебаты и обмен мнениями.

С уверенностью можно сказать, что Форум удался. Мероприятие получилось интересным, ярким и познавательным.

Очень хотелось бы увидеть в следующем году на II Южноукраинском форуме Ассоциации юристов Украины как можно больше адвокатов нашего региона.

Адвокат, партнер Юридического бюро Сергеевых,
Светлана Сергеева

“Співпраця з центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги – необхідна сходинка в кар’єрі молодого адвоката, адже вона дає можливість швидко набути необхідного професійного досвіду в різних категоріях справ” – круглий стіл в Одесі

22 вересня 2015 р. в Одесі відбувся круглий стіл «Практична співпраця між адвокатурою і державою заради якості правової допомоги», ініційований Громадською організацією “Всеукраїнське об’єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу» за сприяння Міжнародного фонду «Відродження».

Учасниками заходу виступили Голова Ради адвокатів Одеської області Й.Л. Бронз, заступник Голови Ради адвокатів Одеської області, голова Комітету по міжнародним зв’язкам Національної асоціації адвокатів України А.Є. Костін, член Ради адвокатів України від Одеської області Ю.М. Полонський, регіональний координатор взаємодії з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини А.П. Толопіло, заступник директора Координаційного центру з надання правової допомоги О.О. Баранов, директор Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Одеській області, адвокат С.О. Клішина, заступник директора

Круглий стіл в Одесі

Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Одеській області Ю.О. Садовська, директор Другого Одеського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги І.Д. Бондаренко, заступник голови Комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги при Раді адвокатів Одеської області В.К. Головішин, голова Комітету захисту професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Одеської області О.О. Козлов, голова Комітету з питань роботи з молодими адвокатами Ради адвокатів Одеської області А.В. Питомець, керівник Одеського відокремленого підрозділу Громадської організації "Всеукраїнське об'єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу", адвокат, к.ю.н., доц. К.Ю. Кармазіна, адвокати – члени ГО "Всеукраїнське об'єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу" та провідні науковці.

З вітальним словом перед учасниками круглого столу виступили Катерина Кармазіна та Йосип Бронз, які наголосили на необхідності продовження ефективної співпраці та констуктивного діалогу між Радою адвокатів Одеської області, системою безоплатної вторинної правової допомоги та ГО "Всеукраїнське об'єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу".

Під час обговорення були висвітлені питання щодо проведення інформаційної кампанії з метою залучення адвокатів до роботи в системі БВПД та проведення 8 конкурсу адвокатів які залучаються до надання БВПД, організованого Міністерством юстиції України.

Присутні погодилися з необхідністю докласти спільних зусиль з метою залучення якомога більшої кількості адвокатів до надання якісної правової допомоги, що є безоплатною для клієнта.

"Співпраця з центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги – необхідна сходинка в кар'єрі молодого адвоката, адже вона дає можливість швидко набути необхідного професійного досвіду в різних категоріях справ", – зазначив Артем Питомець.

Втім, Йосип Бронз та Юрій Полонський наголосили на необхідності спрощення допуску до діяльності з надання БВПД через скасування таких етапів проходження конкурсу як тестування та проходження співбесіди, а також просили центри БВПД інформувати про випадки виявлення серед конкурсантів адвокатів, які під час конкурсу продемонстрували непідготовленість до якісного здійснення професійної діяльності.

Катерина Кармазіна розповіла присутнім про напрямки розвитку системи БВПД та роль ГО "Всеукраїнське об'єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу" у цьому процесі. Так, схвальні відгуки отримала ідея замінити такий етап конкурсу, як тестування, на дистанційний курс навчання для адвокатів, що мають намір укласти контракти з центрами БВПД. Надзвичайно позитивно була сприйнята новина про відкриття в Одесі пілотного ресурсного центру з підвищення кваліфікації адвокатів.

Довге і жваве обговорення учасників круглого столу викликало питання безперервного підвищення кваліфікації адвокатами регіону. Присутні на круглому столі адвокати, які надають БВПД, позитивно відгукнулися про формат, періодичність, змістовне та експертне наповнення каскадних тренінгів для адвокатів, що співпрацюють з центрами БВПД. Органи адвокатського

самоврядування ініціювали залучення до таких заходів як у якості експертів, так і у якості слухачів тих адвокатів, які з певних причин в системі надання БВПД поки що не задіяні.

Окрему увагу гостями заходу було приділено і серії виданих Координаційним центром з надання правової допомоги та Українською фундацією правової допомоги, пізніше передрукованих Національною асоціацією адвокатів України методичних рекомендацій для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою, які були включені до переліку роздаткових матеріалів. Зокрема, надзвичайно позитивно корифеї українською адвокатури Йосип Бронз та Юрій Полонський оцінили наявність і змістовне наповнення методички "Ведення адвокатського досьє", адже вони неодноразово зазначали про необхідність запровадження для адвокатів обов'язку вести досьє.

Не оминули увагою учасники і питання оплати праці адвокатів, які співпрацюють з центрами БВПД, зазначивши про необхідність суттєвого її підвищення.

Окремих аспектів професійної етики адвокатів у зв'язку із забезпеченням надання БВПД з 1 липня 2015 р. торкнулися у своїх виступах Андрій Костін, Йосип Бронз, Юрій Полонський та Юлія Садовська.

Ірина Бондаренко навела цікаву статистику звернень громадян за наданням БВПД у цивільних, адміністративних справах та потерпілим у кримінальних провадженнях, окремо зупинившись на успішних прикладах роботи адвокатів, категоріях справ, в яких громадяни найчастіше просять про надання їм державою безоплатного адвоката та проблематиці недостатньої кількості фахівців з питань біженців та міграції, що погодились співпрацювати з центрами БВПД на Одещині.

Адвокат Роман Євценко у своєму виступі зазначив про серйозні складнощі, що виникають у адвокатів через існування ст. 53 у Кримінальному процесуальному кодексі України, адже органи досудового розслідування та суди нерідко відверто зловживають її можливостями і використовують механізм залучення адвоката на окрему процесуальну дію як спосіб тиску на наших підзахисних, а також як можливість усунути зі справи захисника, що займає занадто, на думку правоохоронців, активну позицію. Присутні адвокати погодилися, що дану статю має бути виключено з тексту КПК України.

Світлана Клішина, водночас, зазначила, що Регіональний центр з надання БВПД дуже обережно ставиться до постанов та ухвал про залучення адвоката на окрему процесуальну дію і, оскільки не виконувати їх не має права, вживає всіх можливих заходів до встановлення зв'язку з адвокатом, який вже працює у цій справі за дорученням Центру та з'ясування об'єктивних причин необхідності залучення адвоката на ОПД. Всі присутні погодилися, що найкращим способом боротьби з такою тактикою органів досудововго розслідування та суду є неухильне дотримання адвокатами, залученими на окрему процесуальну дію, Правил адвокатської етики та Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі.

Віктор Головішин зазначив, що скарг на якість наданої адвокатами, які уклали контракти з центрами БВПД, правової допомоги в Одеському регіоні небагато, зауваживши, що для більш продуктивної роботи Комісія з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної

правової допомоги при Раді адвокатів Одеської області потребує надання їй центрами з БВПД копій доручень про призначення адвоката у справу та інших наявних у центра у зв'язку з дорученням матеріалів.

Катерина Кармазіна розповіла присутнім про ризики необгрунтованого притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в зв'язку з наданням БВПД засудженим особам, адже останні, користуючись законодавчими прогалинами, а також відсутністю у таких дорученнях чіткого кола питань, з яких заявники потребують професійної допомоги, нерідко вимагають від адвоката очевидно недосяжного, а інколи й протиправного результату. Отримавши відмову адвоката надавати БВПД з певних питань заявники починають подавати проти нього скарги до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. В цьому зв'язку присутні погодилися, що до таких скарг КДКА треба ставитися надзвичайно уважно.

Про проблематику надання адвокатами правової допомоги внутрішньо переміщеним особам зазначила у своєму виступі адвокат Ірина Гроза, закликавши всіх учасників ініціювати внесення змін до Закону України "Про безоплатну правову допомогу" через розширення кола суб'єктів права на БВПД за рахунок учасників АТО, внутрішньо переміщених осіб та членів їх сімей. Підтримав таку ідею, а також важливість регулярного проведення у регіоні заходів, спрямованих на побудову практичної співпраці між адвокатурою і державою заради якості правової допомоги і Андрій Толопіло.

Андрій Костін звернув увагу присутніх на роль органів адвокатського самоврядування в наданні безоплатної правової допомоги в зарубіжних країнах, а також розповів про досвід фінансування витрат на БПД в ФРН та Данії, де з особи, яка визнана винною у скоєнні кримінального правопорушення, держава стягує понесені нею витрати на забезпечення особи безоплатним адвокатом. Такий шлях дозволяє особам, що звертаються за наданням БПД за призначенням серйозно підходити до декларацій про свій фінансовий стан, а також не дозволяє зловживати правом на отримання БПД особам, які мають фінансову можливість самостійно нести витрати на правову допомогу.

Андрій Костін, Артем Питомець та Юрій Полонський висловили певну занепокоєність з приводу широкого кола осіб, які мають право на БВПД в Україні згідно із Законом. Вони запропонували враховувати також критерію малозабезпеченості потенційного клієнта і категорію справи, в якій особа звертається по допомогу адвоката. Світлана Клішина та Олександр Баранов натомість зазначили, що Закон України "Про безоплатну правову допомогу" цілком відповідає загальновизнаним міжнародним стандартам, що, зокрема, гарантують кожній затриманій особі право на адвоката за рахунок держави.

Дуже активним та дискусійним виявилось обговорення питанння запровадження Стандартів якості надання БВПД у цивільних та адміністративних справах. Так, адвокат, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова Юлія Пилипенко зауважила, що враховуючи специфіку адміністративного та цивільного процесів, це мають бути окремі документи. Представники органів адвокатського самоврядування зазначили, що необхідності в розробці і запровадженні нових Стандартів немає, адже існують вимоги Правил адвокатської етики.

Олександр Козлов поділився з присутніми досвідом роботи Комітету за-

хисту професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Одеської області та наголосив на необхідності об'єднання зусиль адвокатів та держави при вирішенні питань щодо відстоювання прфесійних прав адвокатів, адже їх порушення призводить до порушення прав наших клієнтів. Було досягнуто згоди щодо налагодження механізму інформування Регіональним центром БВПД Комітету та ГО "Всеукраїнське об'єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу" про випадки порушення гарантій адвокатської діяльності.

Насамкінець, усі учасники круглого столу домовилися про продовження співпраці між ГО «Всеукраїнське об'єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу», Радою адвокатів Одеської області та центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Одеській області, а також обговорили проект Меморандуму про співпрацю.

Адвокат Катерина Кармазіна

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СВЯЗИ АДВОКАТОВ

АДВОКАТУРА І СУСПІЛЬСТВО: (НЕ)ДОВІРА І (БЕЗ)ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ (непотрібне викреслити)

Костин А. Е.

20-23 травня Прага приймала керівників асоціацій адвокатів та юридичних товариств на 10-й конференції з питань адвокатури, яка щорічно проходить під егідою Комітету з питань адвокатури Міжнародної асоціації юристів (IBA).

Біля 200 делегатів, які представляли різні країни від Фіджи до Канади, від Південно-Африканської Республіки до Японії дискутували не тему взаємовідносин між адвокатурою і суспільством. Головний меседж конференції «Полеміка, довіра та криза: чи все це у щоденному порядку денному асоціації адвокатів?» охопив цілу низку гострих питань.

Яке місце має займати адвокатурі у суспільстві? Чи виправдовує адвокатура довіру з боку суспільства? Чи поважає держава незалежність адвокатів та її гарантії? Чи завжди адвокати використовують професійні гарантії в інтересах захисту клієнтів?

Відповідно сесії конференції були присвячені праву адвокатів на страйк; обшукам у приміщеннях адвокатів та вилученню документів клієнтів; проблемам підвищення суспільної довіри до дисциплінарного провадження щодо адвокатів; ролі асоціацій адвокатів у допомозі своїм членам та суспільству в період природних катастроф, війн та під час інших кризових явищ.

Найбільш гострою була дискусія з питань обшуків та вилучення документів у адвокатів та права адвокатів на публічний протест (страйк).

Остання тема є дуже цікавою з огляду на нещодавній страйк адвокатів Сербії, що тривав півроку й призвів до суттєвих змін в законодавстві. Крім того це буде доброю нагодою згадати про загальноукраїнський страйк наших адвокатів, який відбувся більш ніж 20 років тому, і також завершився тим, що держава прислухалася до вимог адвокатури. Тому вважаю, що це питання заслуговує на окрему статтю.

А зараз більш докладніше про обшуки.

Одразу зазначу, що ми будемо говорити про випадки, коли держава не має претензій саме до адвоката, а шукає в адвоката документи чи інформацію його клієнтів. Чинний Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» серед гарантій адвокатської діяльності, зазначених в статті 23, передбачає присутність представника ради адвокатів регіону при проведенні обшуку чи огляду приміщень адвоката, тимчасовому доступі до його речей і

документів за умови завчасного повідомлення ради адвокатів регіону. Серед повноважень такого представника зазначені права ставити запитання, робити зауваження та заперечення, зазначати це у протоколі процесуальної дії.

Але яким чином ці питання регулюється, наприклад у Чехії?

1. Обшук у адвоката (у житловому чи іншому приміщенні, в якому він провадить адвокатську діяльність) здійснюється на підставі мотивованого рішення суду.

2. Представник Чеської Асоціації Адвокатів (СВА) повинен бути присутнім під час обшуку. Такий представник призначається керівником СВА, причому він може бути не тільки адвокатом, але й співробітником СВА, він також має право активно втручатися в процес обшуку.

3. Документи, які містять конфіденційну інформацію, яка є адвокатською таємницею, можуть бути оглянуті тільки в присутності та виключно за наявності згоди представника СВА.

4. Представник СВА має право відмовити у праві на огляд документів, які є адвокатською таємницею. В такому випадку всі такі документи пакуються та скріпляються печаткою СВА і поліції та передаються на зберігання до СВА, де вони не можуть бути оглянуті, пошкоджені або знищені.

5. Особа, яка ініціювала обшук у адвоката має 15 днів, щоб подати окрему заяву до суду, який в спеціальному порядку за участі СВА буде вирішувати питання обґрунтованості вимог слідчих органів щодо огляду/вилучення спірних документів. Крім того, в такому випадку, слідчі органи повинні чітко зазначити перелік документів, які вони вважають за необхідне оглянути/вилучити. Тобто для вилучення документів у адвоката за відсутності згоди СВА починається окремий судовий процес.

6. Суд, який розглядає цю справу буде вивчати кожен документ окремо та приймати рішення відповідно до конкретної ситуації. Якщо слідчі органи порушили будь-яку формальну вимогу при подачі заяви, то така заява відхиляється судом без права на виправлення помилок, надання додаткових пояснень і таке інше.

7. Навіть якщо суд дає згоду на вилучення документів адвоката, які зберігаються в СВА, але СВА вважає, що таке рішення суду не відповідає всім вимогам закону, то СВА має право на оскарження рішення. Декілька спорів щодо вилучення документів, що містять адвокатську таємницю були на розгляді у Верховному Суді, і навіть у Конституційному Суді Чехії.

Таким чином, на відміну від українських, чеські адвокати мають додаткові гарантії захисту адвокатської таємниці у вигляді активних повноважень національної асоціації адвокатів, яка таким чином «звільняє» адвоката від можливих претензій з боку його клієнта, адже це не адвокат, що видав конфіденційну інформацію на вимогу органів слідства, але суд, який прийняв таке рішення навіть за наявності заперечень з боку національної асоціації адвокатів.

При цьому чеські суди розуміють принципову важливість захисту адвокатської таємниці в інтересах правосуддя. Як слушно зазначив Конституційний Суд Чеської Республіки у справі № 2894/08 «Обов'язок зберігати конфіденційність є фундаментальною передумовою надання правової допомоги, і таким чином є також необхідною умовою функціонування

демократичного суспільства. Здійснення адвокатом професійної діяльності випливає з конфіденційності відносин між адвокатом та клієнтом і з довіри клієнта до зберігання його таємниці адвокатом. Таким чином це [зберігання адвокатської таємниці]не є привілеєм адвоката, який тягне за собою його виключення із загально визнаних та обов'язкових вимог закону, але навпаки є обов'язком, покладеним на адвоката в інтересах його клієнтів та їхнього захисту».

Дещо схожою є процедура обшуку та вилучення документів у адвокатів у Франції. Стаття 56-1 КПК Франції передбачає, що:

1. Обшук в приміщенні адвоката (житловому чи офісному) має право проводити тільки слідчий суддя (examining magistrate) і тільки в присутності голови чи представника відповідної асоціації адвокатів.

2. Голова асоціації адвокатів не тільки повідомляється про факт майбутнього обшуку (як це практикується у нас), але й про суть і склад злочину у зв'язку із яким здійснюється обшук, обґрунтування необхідності обшуку та його мету.

3. Слідчий суддя, який здійснює обшук не може вилучати документи інші, ніж ті, що шукаються.

4. Голова чи представник асоціації адвокатів має право заперечувати проти вилучення документів. У такому випадку документи опечатуються та передаються під відповідальність іншого судді.

5. Такий інший суддя на протязі 5 днів має право вирішити питання щодо вилучення чи повернення адвокатові документів.

6. Тільки слідчий суддя, який проводив обшук, голова чи представник асоціації адвокатів та суддя, який буде вирішувати питання щодо вилучення документів мають право на ознайомлення з їх змістом.

Між тим, відповідно до рішення Касаційного Суду Франції від 14.01.2003 по справі № 02-87.062 «дотримання адвокатом конфіденційності не повинно заважати вилученню предметів, які можуть встановлювати його можливу участь в кримінальному правопорушенні». Таким чином, суд зазначив, що гарантії адвокатської діяльності не можуть захищати самого адвоката від відповідальності за його протиправну діяльність. Додамо до цього, тому що гарантії адвокатської діяльності захищають в першу чергу клієнта і тільки опосередковано, його адвоката.

Вважаю, що аналогічні норми можуть бути впроваджені і в нашому законодавстві, тому що питання захисту адвокатської таємниці під час обшуків та вилучення документів у адвокатів є актуальними не тільки в України, але й в європейських країнах. Так, до 2012 року в Чехії, де постійно практикує біля 10 тисяч адвокатів були поодинокі випадки обшуків у адвокатів, а в 2012 році їх вже було 5-6. В 2013 році під час 27 обшуків у адвокатів слідчі 17 разів вимагали розкриття адвокатської таємниці і за результатами розглядів суди 6 разів надавали згоду на вилучення документів у адвокатів. В 2014 році під час 25 обшуків, слідчі вже 21 раз вимагали видачі документів клієнтів. Суди прийняли рішення про вилучення документів 4 рази, але 6 справ ще розглядаються. Таким чином навіть в Європі існує тенденція збільшення як кількості обшуків у адвокатів, так і вимог щодо вилучення документів їх клієнтів.

На жаль політика поступового втручання держави в адвокатське самоврядування, зменшення обсягу гарантій професійної діяльності здійснюється в різних країнах світу як раз під гаслами захисту інтересів суспільства, але не завжди діяльність органів держави відповідає суспільним потребам. Тем не менше, адвокатура повинна усвідомлювати, що саме через збільшення довіри з боку суспільства вона може захистити себе, а через це й суспільство.

Незалежність дисциплінарної процедури не є тільки складовою частиною інституту адвокатського самоврядування. Її слід також віднести до гарантій адвокатської діяльності, адже завдяки внутрішній процедурі розгляду скарг на адвокатів, органи адвокатського самоврядування можуть в деяких випадках стати на захист незалежності адвоката. Але в багатьох країнах, навіть таких як Велика Британія і Австралія, суспільство критикує адвокатуру за недостатню відкритість та неефективність дисциплінарної процедури. Тому питання транспарентності процесу (навіть доступ до інформації про адвокатів, щодо яких просто подана скарга), строку розгляду скарг, та довіри до справедливості рішень дисциплінарних органів є на порядку денному наших колег в інших країнах. І нам не слід забувати, що законодавець може змінити підхід до формування складу дисциплінарних палат, якщо українська адвокатура на збереже довіру з боку суспільства.

Дуже важливою подією заходу було спільне засідання голів всіх комітетів та форумів IBA, на якому була презентоване проведення спільної міжнародної конференції IBA, CCBE та НААУ у Києві 5-6 червня 2015 року на тему «Ремісник чи професіонал? Представництво адвокатами в судових провадженнях». Нагадаю, що більшість витрат на проведення цього унікального форуму прийняли на себе IBA та CCBE, що є проявом поваги до української адвокатури та уваги до процесів її розвитку у сучасних умовах.

А наприкінці хочу подякувати Чеській Асоціації Адвокатів та її керівництву за надзвичайно теплий прийом та організацію заходу.

Голова Комітету із міжнародних відносин НААУ А.Костін

СИСТЕМА ПРАВОСУДДЯ В КАНАДІ: СУДДІ, ЯКІ ДОПОМАГАЮТЬ ВИРІШУВАТИ СПОРИ, ТА АДВОКАТИ, ЯКІ ЗАХИЩАЮТЬ СУДДІВ

Проект уряду Канади «Суддівська освіта — для економічного розвитку», яким опікується Офіс Уповноваженого з питань федеральних судових органів Канади, є дуже відомим серед суддівського середовища в Україні. Цей проект включає у себе декілька компонентів, зокрема, з досудового врегулювання спорів. Національним партнером компонента з досудового врегулювання виступає Вища кваліфікаційна комісія суддів України, а заходи в рамках проекту проходили не тільки в Києві, але й в інших містах України. Крім того, пілотними судами для опрацювання процедури досудового врегулювання спорів за участю судді стали окружні адміністративні суди в Івано-Франківську та Одесі, а також Івано-Франківський міський суд та Малиновський районний суд міста Одеси. Вкрай важливим компонентом проекту є залучення до участі адвокатів, які практикують у цивільних та адміністративних справах, тому що саме адвокати можуть впливати на вибір клієнта: «воювати» у суді або спробувати досягти компромісу шляхом примирення. Тому ознайомлення адвокатів із процедурою ДВС за канадською системою є необхідним для поширення цього мирного способу розв'язання судових спорів.

ВІЗИТ ДО КАНАДИ

Візит української делегації до Канади у травні 2015 року був завершальним у проекті впровадження ДВС і в той же час як би передував наступному проекту уряду Канади, який буде направлений на зміцнення незалежності судової влади в Україні.

Враховуючи завершення саме проекту ДВС та підготовку силами українських суддів та канадських експертів законопроектів про впровадження системи ДВС в Україні, організатори візиту включили до складу делегації також народного депутата України, заступника голови Комітету з питань правової політики та правосуддя ВРУ, члена Ради з питань судової реформи В. Яніцького, керівника відділу представництва інтересів Президента України у судах АПУ В. Короленка, який опікується також питаннями реформування процесуального законодавства в складі робочої групи Ради з питань судової реформи. Суддівську частину делегації, до якої входили судді всіх чотирьох пілотних судів, очолювала Голова Ради суддів України, суддя ВСУ В. Симоненко, яка, до речі, також є членом Ради з питань судової реформи, а також Конституційної комісії. До складу цієї делегації увійшли представники ВККС — українського партнера проекту, а також автор цієї статті, якого запросили представляти адвокатуру.

Хочу одразу висловити подяку Офісу Уповноваженого з питань федеральних судових органів Канади за відмінну організацію візиту і особисто керівнику програми Олегу Шакову та його заступниці Наталці Городецькій за корисну навчальну складову і щоденну підтримку.

ДОСУДОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СУДДІ

Отже, про ДВС. Канада, яка має дещо своєрідну судову систему, що поєднує англосаксонське прецедентне правосуддя в англомовних частинах країни і статутне континентальне правосуддя в франкомовних провінціях, зіткнулася із перевантаженням судової системи ще у 80-х роках минулого сторіччя. Поважаючи право громадян на доступ до ефективного правосуддя, канадці, з одного боку, не могли вдатися до «прискорення» розгляду справ за рахунок зниження якості судових рішень, а з іншого боку, повинні були вирішувати проблему поступового збільшення строків розгляду справ.

Загальновідомо, що збільшення терміну розгляду справ (особливо цивільних, комерційних, адміністративних) призводить до поступової девальвації системи правосуддя, тому що з часом актуальність вирішення спору зникає, змінюючись на розчарування громадян неефективністю системи правосуддя. Встановлення штучних бар'єрів в доступі до правосуддя може частково вирішити питання кількості справ, але водночас призведе до негативного ставлення до влади з боку суспільства.

Таким чином, канадці повинні були шукати варіанти вирішення проблеми перевантаження судової системи. Одним із напрямків зменшення навантаження на суди стало впровадження різноманітних варіантів досудового врегулювання спорів. На відміну від інших країн, Канада здобула успіх саме у застосуванні Judge Assisted Dispute Resolution, або досудового врегулювання за допомогою судді (ДВС). Чому так сталося? Напевно, головною причиною став високий рівень суспільної довіри до канадських суддів, що є запорукою успішного застосування процедури ДВС сторонами.

Принципово процедура ДВС виглядає наступним чином. Справа, яка потрапляє до суду, передається судді, який буде проводити процедуру ДВС. Він викликає сторони і в закритому режимі (без публіки, адже це ще не судовий розгляд) проводить загальну зустріч, на якій позивач пред'являє позовні вимоги, а відповідач пояснює свою позицію щодо позову. Ніяких свідків, експертів і публіки — тільки сторони та їх представники. Вся інформація, яку сторони висловлюють під час ДВС, є конфіденційною, адже суддя, який проводить процедуру ДВС, не має права в подальшому розглядати цю ж справу, якщо сторони не досягнуть примирення. Більш того, навіть сторони не зможуть в подальшому у суді використовувати інформацію, яку вони отримали (від іншої сторони) під час процедури ДВС. Такі правила дозволяють сторонам не приховувати якусь інформацію з метою її використання в подальшому з мотивів процесуальної тактики, а просто і швидко висловлювати свої вимоги і заперечення. Далі суддя може поспілкуватися з кожною із сторін конфіденційно і, враховуючи обставини справи, судову практику та власний досвід, поставити запитання, за допомогою яких сторони мають можливість переглянути власну позицію і змінити її на більш компромісну. Кілька раундів загальних та конфіденційних зустрічей дають можливість сторонам дійти згоди, причому доволі часто відповідач погоджується сплатити більше, ніж розраховував позивач (більше суми, озвученої під час конфіденційної зустрічі). Буває і таке, що позивач задовольняється щирими вибаченнями відповідача і відмовляється від, наприклад, грошових вимог. Таке примирення між сторонами є ще однією важливою позитивною рисою

ДВС, адже обидві сторони залишають суд, якщо і не задоволеними, але й не розгніваними на протилежну сторону, на суддю, владу і весь світ.

Досвідчені канадські судді проводять процедуру ДВС по одній справі за 2 — 3 години, на відміну від 5 — 10 робочих днів, якщо справа би дійшла до судового розгляду. На завершення справи сторони підписують документи, які виражають їхнє волевиявлення. Таких документів може бути кілька — залежно від фактичних обставин справи. Це є ще однією важливою перевагою ДВС над процедурою судового розгляду, тому що не всі питання взаємовідносин сторін можливо закріпити в судовому рішенні. Часто суд процесуально зобов'язаний вирішити спір на користь однієї із сторін і не може «розділити» рішення між обома сторонами, навіть якщо вони того бажають. Процедура ДВС, навпаки, дає можливість сторонам вільно обирати різноманітні варіанти примирення.

Закон зобов'язує сторони виконувати рішення, якого вони досягли за процедурою ДВС, про що сторони підписують відповідну заяву. Враховуючи, що питання застосування ДВС належать до провінційного законодавства, правила його застосування дещо відрізняються в різних регіонах країни. Але загальна статистика доводить, що по деяких категоріях спорів сторони досягають примирення у 70 — 80 % випадків, що є кращим доказом ефективності канадської моделі досудового врегулювання.

До речі, залежно від провінції та категорій спорів ДВС може застосовуватися добровільно (за згодою обох сторін) і обов'язково (сторона, яка звертається до суду, вже знає, що судовому розгляду передуватиме процедура ДВС). Зазвичай обов'язковим ДВС є в сімейних спорах. Взагалі, здається, що канадське суспільство, зваживши всі бюджетні переваги ДВС, зараз більше цінує саме суспільне значення цієї процедури примирення, адже це напряму впливає на збереження злагоди у суспільстві, якої так не вистачає в Україні...

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ КАНАДИ

Канада є федеративною державою, в якій багато принципових питань державного управління базуються на історичних чинниках. При цьому, за словами одного із наших експертів, професора політології Університету Торонто Пітера Соломона, найважливішою запорукою політичної стабільності у багатонаціональному та двомовному суспільстві Канади є чітке розмежування повноважень між федеральними та провінційними гілками влади.

Колегам буде цікаво дізнатися, що питання кримінального права і процесу регулюються федеральним законодавством, але питання здійснення правосуддя віднесені до повноважень провінцій. Функції нашого Конституційного Суду в Канаді виконує Верховний Суд Канади, який може прийняти рішення про неконституційність того чи іншого закону, але не скасовує його, а надає парламенту час (зазвичай — один рік) на виправлення помилки. Якщо парламент не впорається із цим, тоді відповідне рішення вступає в силу і спірний закон втрачає силу. Такий досвід конституційного правосуддя Канади є досить цікавим, особливо в період реформування системи правосуддя в Україні. З одного боку, спеціалісти критикують Верховний Суд Канади в тому, що його рішення з питань конституційності є не стільки правосуддям, скільки засобом політичної відповідальності. Але, на мій погляд, дуже важливим є невтручання судової влади у компетенцію законодавчої, тобто

Верховний Суд Канади не перебирає на себе повноваження представницького органу, обраного громадянами, скасовуючи прийнятий ним закон, але юридично обґрунтовано вказує парламенту на його помилку і дає достатній час на виправлення ситуації. Таким чином, судова влада, зберігаючи свій авторитет, не принижує авторитет парламенту. І знову це не тільки питання суто правове, це ще один спосіб збереження суспільного ладу.

СУДОВА СИСТЕМА

Судова система Канади включає в себе Верховний Суд, федеральний апеляційний суд та федеральні суди першої інстанції, податковий суд Канади, а також військові суди (в тому числі апеляційний). Але переважна більшість справ розглядається провінціальними судами першої інстанції, вищими судами (або судами «королівської лави»), апеляційними судами провінцій. Існує також можливість оскарження рішень апеляційних судів провінцій до Верховного Суду Канади. Залежно від категорії справи вона розглядається за першою інстанцією в провінційному, або в вищому суді. Так, дрібні цивільні справи з сумою позову до 5 — 25 тисяч доларів (залежно від регіону) розглядаються в провінційному суді, як і кримінальні справи. Але питання, наприклад, застосування запобіжного заходу, пов'язаного із обмеженням волі, розглядаються вже судом «королівської лави». Канадські суди історично застосовують принцип судового прецеденту, в тому числі загальновідомі «переконливі» прецеденти інших країн Британської Співдружності, тобто бувають випадки, коли канадські суди застосовують прецеденти англійських, австралійських чи новозеландських судів і навпаки. До речі, до 1949 року функції Верховного суду виконував Судовий комітет Таємної ради Об'єднаного Королівства у Лондоні, тому вплив англійського права на канадську судову практику залишається дуже значним і сьогодні. Головний суддя Канади і 8 інших членів Верховного суду призначаються за поданням Прем'єр-міністра країни довічно. Формальне призначення здійснює Генерал-губернатор Канади. Цікаво, що історично із 9 суддів Верховного Суду Канади троє представляють провінцію Квебек, хоча у ній проживає менше третини населення країни та працює менше третини суддів. Така ж диспропорція існує і в парламенті країни, де блок місць зарезервований за представниками Квебеку. Скарги до Верховного суду на рішення судів у цивільних справах можуть бути подані лише з дозволу суддів, які винесли судові рішення, або самого Верховного суду, якщо той визнає, що проблеми, які виникли в ході розгляду справи, виходять за межі безпосередніх інтересів сторін судового процесу. Крім того, Верховний суд розглядає скарги у кримінальних справах у найбільш тяжких злочинах, або коли вищестоящим судом був скасований виправдувальний вирок, або якщо при розгляді справи виникли питання щодо тлумачення норм права.

СИСТЕМА ДОБОРУ СУДДІВ

Система добору суддів в Канаді виглядає дуже логічною і відкритою, тому до лав суддівської професії потрапляють професійні та поважні представники суспільства, які бажають бути корисними для своєї країни. Серед загальновідомих критеріїв, окрім громадянства, юридичної освіти та володіння мовами, є також мінімальний стаж роботи в галузі права, який складає 10 років. Але практика свідчить про те, що переважна більшість

суддів має не менше 20 років стажу професійної діяльності юриста, а середній вік федерального судді в Канаді складає 52 роки. По-перше, більшість суддів — це колишні успішні адвокати, які за 20 років професійної діяльності не тільки набралися професійного і, що навіть важливіше, життєвого досвіду, але й стали заможними людьми. Багато з них, ставши суддями, заробляють менше, ніж в адвокатській професії, і це при тому, що судді в Канаді є одними з найбільш оплачуваних державних службовців. Цей своєрідний «майновий» ценз є однією із запорук відсутності корупції в судовій системі Канади. Судді у Канаді приймають рішення без жодного впливу, на підставі виключно фактів та законів. Головними чинниками цієї системи є три складові: гарантія збереження посади (призначення всіх суддів довічно), гарантоване фінансове забезпечення (заробітна платня суддів є однією із найвищих серед державних службовців), адміністративна незалежність. Крім того, добором суддів на федеральному рівні займаються спеціальні консультативні комітети, які складаються із голів судів, суддів, представників Асоціації адвокатів відповідної провінції, Канадської асоціації адвокатів, представників правоохоронних органів та представників громадськості, що обрані Федеральним міністром юстиції. Ці комітети мають трирічний строк повноважень і розглядають заяви кандидатів. Головна мета цих комітетів полягає в ретельному вивченні заяв, по-перше, на предмет відповідності кандидатів об'єктивним критеріям, а по-друге, що є найважливішим, на предмет відповідності особи виконувати обов'язки судді. Вивчаючи заяви кандидатів, члени комітету спілкуються із колегами кандидатів, отримують інформацію із різних джерел і потім колегіально ухвалюють рішення про надання рекомендації кандидату на обіймання посади судді чи відхиляють кандидатуру. При цьому членам комітету заборонено спілкуватися із кандидатом на посаду особисто. Член комітету також зобов'язаний заявити про своє знайомство з кандидатом на посаду і не може подавати свою кандидатуру на посаду судді під час роботи в комітеті і 1 рік після закінчення каденції. Рекомендація щодо кандидатури потенційного судді направляється до міністра юстиції Канади, який призначає суддю на конкретну посаду. Але відкритих вакансій зазвичай менше, ніж кандидатів, які рекомендовані консультативними комітетами, тому деякі кандидати, що не були призначені протягом двох років, знову проходять процедуру рекомендування. Навіть не уявляю собі існування такої системи у нас, коли призначення на конкретну посаду судді буде здійснювати міністр юстиції, але слід не забувати систему політичного устрою Канади, яка нагадує британську, згідно з якою більшість у парламенті формує уряд країни і міністри уряду є членами парламенту. Тому подання міністра юстиції Канади про призначення на посаду конкретного судді буде підтримане парламентською більшістю, яка контролює уряд. Крім того, міністр юстиції зобов'язаний зробити вибір тільки із кола кандидатів, які рекомендовані незалежними консультативними комітетами. Таким чином, баланс між різними гілками влади і суспільством в питанні призначення суддів допомагає підтримувати довіру до суддів і системи правосуддя.

СУДДІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Рада суддів Канади, яка створена в 1971 році, є органом, відповідальним за ефективність і високу якість роботи федеральної судової системи, підвищення кваліфікації суддів та притягнення федеральних суддів до дисциплінарної відповідальності. Рада суддів складається із голів та заступників голів вищих та апеляційних судів, інших судів федеральної системи судових органів, представляючи загалом більш ніж 1100 федеральних суддів. Головою ради за посадою є Голова Верховного Суду Канади. Серед інших завдань Ради суддів — комунікація із громадськістю, особливо з мас-медіа з питань, які стосуються діяльності судової системи. Головним із комітетів ради суддів є Комітет з питань поведінки суддів, який відповідальний за розгляд заяв про недостойну поведінку суддів. Основна мета роботи комітету — збереження суспільної довіри до канадської судової системи. Комітет складається із 6 членів ради, які обираються Головою ради суддів. Вони повинні оцінити доводи скарги і аргументи судді і прийняти рішення про відповідність поведінки судді Етичним принципам для суддів, які, до речі, мають рекомендаційний характер. Безумовно, що невідповідність суддівської поведінки етичним принципам під час здійснення правосуддя є більш суворим порушенням, ніж його поведінка у приватному житті. Але і в останньому випадку комітет буде оцінювати наслідки негативного впливу суддівської поведінки на довіру до системи правосуддя. Щороку комітет розглядає близько 160 скарг на поведінку суддів, з яких половина стосується справ із сімейних відносин. Насправді скарг надходить набагато більше, але переважають скарги, які не стосуються поведінки суддів. Переважна більшість скарг закривається провадженням, але 2 — 3 щороку передаються на розгляд спеціального складу ради. Якщо спеціальна рада дійде висновку про наявність серйозного порушення, що не сумісне з подальшим перебуванням на посаді судді, то Рада суддів надає парламенту рекомендацію про звільнення судді з посади. Рішення цього питання потребує підтримки обома палатами парламенту, але канадські колеги не пам'ятають про такі випадки. Зазвичай судді самі подають у відставку, коли розуміють, що будуть притягнуті до відповідальності. Якщо поведінка судді не відповідає етичним правилам, але порушення не є настільки серйозним, щоб звільнити суддю, то Рада суддів може рекомендувати судді принести вибачення за свою поведінку, направити суддю на обов'язкове підвищення кваліфікації, а також висловити занепокоєння поведінкою судді у конкретному випадку. Загалом починаючи із 1971 року Рада суддів дала рекомендації про звільнення 8 суддів.

ДІЯЛЬНІСТЬ КВАЗІСУДОВИХ ОРГАНІВ

Але не всі справи в Канаді обов'язково розглядаються судами. Дрібні спори та справи про незначні кримінальні правопорушення можуть розглядатися магістратами або мировими суддями. Крім того, ще одним суттєвим чинником боротьби із перевантаженням судової системи є діяльність адміністративних трибуналів. Діяльність трибуналів в Канаді є також дуже цікавою з точки зору можливого застосування в Україні.

Мета діяльності трибуналів — високопрофесійний та швидкий розгляд специфічних категорій спорів. Трибунали — це постійно діючі органи, які складаються не із суддів, а з відомих спеціалістів, наприклад, адвокатів,

лікарів, патентних повірених, які не можуть поєднувати цю діяльність із своєю професійною діяльністю на строк призначення, отримують заробітну плату від держави та мають деякі інші гарантії, що притаманні професійним суддям.

Серед адміністративних трибуналів є такі, як: Канадський сільськогосподарський трибунал, Нафтогазовий апеляційний трибунал, Трибунал з прав людини, Трибунал з питань працевлаштування, Трибунал з питань заробітної плати, Трибунал з міжнародної торгівлі, Трибунал з питань фінансових послуг, Трибунал з питань соціального захисту тощо.

Враховуючи, що трибунали розглядають тільки спори відповідної категорії, а судді цих трибуналів є високопрофесійними спеціалістами у профільних галузях, то справи розглядаються швидко та справедливо. Доказом цього є той факт, що до судів оскаржується дуже незначна частина рішень трибуналів. Суди, між тим, переглядаючи рішення трибуналу, здебільшого довіряють висновкам своїх колег і перевіряють в основному наявність процесуальних порушень.

АДВОКАТУРА В КАНАДІ

Адвокатура в Канаді є дуже впливовою і потужною спільнотою, яка користується повагою як з боку влади, так і з боку суспільства. Причому повага до адвокатів з боку суддів є природною, адже переважна більшість суддів вийшла з адвокатури. Адвокати також поважають суддів, мабуть, пам'ятаючи про те, що судді — колишні адвокати. Регулювання адвокатської професії віднесено до компетенції провінцій, тому в Канаді регуляторними органами є Асоціації адвокатів провінцій. Крім цього, більшість практикуючих адвокатів є членами добровільної Канадської асоціації адвокатів (КАА), яка вже згадувалась як організація, яка делегує кілька членів в консультативні комітети, які дають рекомендації для призначення суддів. КАА, крім цього, бере активну участь і в інших процесах підтримання незалежності правосуддя, а саме відіграє важливу роль у рекомендаціях комітету із компенсації суддів, який раз у кілька років переглядає базову заробітну плату суддів. Адвокати є одними із найактивніших лобістів поступового підвищення компенсації суддів, розуміючи, що гідна оплата праці судді є однією із передумов незалежності суду. Взагалі канадська адвокатура надає постійну підтримку судовій владі, особливо на рівні засобів масової інформації, розуміючи, що ЗМІ також можуть бути інструментом втручання у незалежність судової влади, а судова влада, зі свого боку, в силу специфічності статусу не завжди може публічно реагувати на деякі обвинувачення.

Кілька слів про доступ до адвокатської професії в Канаді. Після закінчення університету (3 — 4 роки) і юридичної школи (3 роки) майбутній адвокат повинен відпрацювати до 12 місяців в адвокатській конторі, прокуратурі або на юридичній посаді на державній службі. Після цього кандидат повинен пройти обов'язкові курси (2 місяці) з підготовки до екзамену та його скласти.

Канадські адвокати мають виключне право на надання правової допомоги, тобто навіть юрист в корпорації повинен бути адвокатом. І ця вимога є також перешкодою для можливої корупції. На наше запитання, як буде діяти юрист корпорації, якщо його керівник зобов'яже юриста виконати щось на

межі закону чи етичних норм, виконавчий директор КАА Д. Хойлс одразу відповів, що будь-який адвокат повинен і буде виконувати тільки ті накази (причому не тільки в приватному секторі, але й на державній службі), які не порушують закон і норми професійної етики, таким чином, статус адвоката захищає юриста корпорації чи державного службовця від виконання незаконних наказів, що сприяє загальній повазі до закону в країні. Така поведінка адвокатів є загальновизнаною і сприяє збереженню поваги з боку суспільства до адвокатської професії.

Під час перебування в Канаді ми мали можливість відвідати ділову столицю країни Торонто, офіційну столицю Оттаву і місто Вінніпег, яке відоме своєю дуже потужною українською діаспорою, і найкрасивіше місто Канади Монреаль. Дуже різні міста, кожне із своїм колоритом, але всюди ми відчували повагу держави до громадян і гордість громадян за свою країну. Взагалі в канадському суспільстві вигідно бути законослухняним і сплачувати податки, адже взамін громадянин отримує безоплатну освіту та медицину, справедливий суд та соціальний захист, порядок на вулицях та хорошу екологію. Цей справедливий обмін податків на державні послуги викликає загальну довіру з боку суспільства, яка підтримується відкритістю влади. Площа перед парламентом Канади не має парканів і відкрита весь час, незважаючи на збройний напад, який скоїв якийсь терорист за кілька тижнів до нашого візиту. Тільки два авто патрульної поліції, які стояли метрів за 50 — 70 від стін парламенту. Всім дозволено гуляти навколо, навіть вночі. Екскурсії школярів до парламентів, як федерального, так і провінційних, є нормою, як і привітання членів парламенту цих дітей, які на власні очі бачать, як створюється закон. Державний прапор Канади, який висить на будівлі парламенту тільки один день, а потім надсилається безкоштовно будь-якому громадянину Канади, який зареєструвався на спеціальному сайті. І нічого, що черга сягає з десяток років, все одно громадяни Канади хочуть мати вдома та підіймати на свята саме той прапор, що майорів на шпилі парламенту.

Ось така країна Канада, де громадяни є не просто патріотами ідеї, а й патріотами справедливості і порядку, де адвокати захищають суддів, а судді допомагають людям вирішувати спори.

Андрій Костін,
Голова Комітету із міжнародних відносин НААУ, адвокат

АДВОКАТСКАЯ ПРАКТИКА

ВССУ ДАВ «ДОБРО» НА СВАВІЛЛЯ

«Я вижу близкую гибель того государства, где закон не имеет силы и находится под чьей-либо властью. Там же, где закон – владыка над правителями, а они – его рабы, я усматриваю спасение государства и все блага, какие только могут даровать государствам боги».

Платон (427 – 348 рр. до н. е.) – давньогрецький філософ

По Україні прокотилася хвиля грубих порушень прав обвинувачених під час судового провадження у суді першої інстанції, відносно яких раніше було обрано запобіжній захід більш м'якій ніж тримання під вартою і які брались під варту в залі судового засідання на підставі ухвалених і проголошених вироків суду.

Вказана ситуація викликала потік скарг громадян та їх захисників Президенту України, Генеральному прокуророві України, міністру юстиції, а також до окремих народних депутатів, але свого належного та законного, на мій погляд, вирішення, вказане питання не знайшло до теперішнього часу.

Сьогодні вказане свавілля судової влади намагаються «узаконити» шляхом прийняття Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ.

Напередодні його прийняття судом касаційної інстанції проведено та опубліковано узагальнення «Про судову практику застосування судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою» (далі узагальнення. Дивись сайт ВССУ)

В обґрунтування вказаної правової позиції автори узагальнення послались на рішення Європейського суду з прав людини у справі «Харченко проти України», яке до речі стосується недоліків старого КПК України щодо строків тримання під вартою під час розгляду справи у суді, та на думку багатьох суддів (так у тексті), які вважають, що під час ухвалення обвинувального вироку питання щодо застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою пов'язане із необхідністю його виконання.

На підставі цього «аналізу» автори дійшли висновку про те, що вироком суду, за новим КПК України, обвинуваченого можно взяти під варту у залі судового засідання і строк застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою визначити у резолютивній частині вироку строком настанням певної події, а саме набранням цим вироком законної сили.

Далі в пункті 9 узагальненні наводиться судова практика судів України, згідно якої суди першої інстанції при ухваленні вироків брали під варту обвинувачених на підставі цього вироку у залі судового засідання.

Як випливає із рішень Європейського Суду, поняття «свавілля» у статті 5 § 1 має більш широке значення, аніж просто недотримання національного законодавства, тому що позбавлення волі може бути законним з точки зору внутрішнього права, але все ж свавільним в розумінні Конвенції, порушуючи тим самим її положення.

Не погоджуючись з правовою позицією ВССУ в частині взяття обвинуваченого під варту вироком суду першої інстанції, і визначенням у резолютивній частині вироку строку настанням певної події, а саме набрання цим вироком законної сили, вважаю її помилковою та такою, що не заснована на законі.

Свою правову позицію я обгрунтовую наступним :

Згідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до ст. 29 Конституції України ніхто не може бути арештований та триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставі та в порядку, встановлених законом.

У новому КПК України питання застосування запобіжних заходів, у тому числі і тримання під вартою на стадії підготовчого провадження питання врегульовані ч. 3 ст. 315 КПК, а на стадії судового розгляду ст. 331 КПК, які вирішують ці питання в порядку, передбаченому главою 18 розділу II КПК України.

У главі 18 порядок розгляду клопотань і застосування запобіжного заходу, у виді тримання під вартою визначаються відповідно статтями 183, 193, 194, 196, 197, 202 КПК України.

Згідно приписів ч.ч. 1, 4 ст. 196, 197, 202, 205 КПК застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою здійснюється на підставі ухвали суду, яка підлягає негайному виконання і строк дії якої не може перевищувати 60 днів.

Ухвала слідчого судді, суду щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її проголошення. (ст. 205 КПК)

Жодна із глав КПК не містить іншого порядку взяття, тримання та звільнення особи з-під варти на будь-якій стадії процесу, ніж в порядку та строки як це передбачено у главі 18 розділу II КПК а саме шляхом винесенням ухвали суду щодо взяття особи під варту або зміну запобіжного заходу.

Диспозиція ч. 4 ст. 202 КПК України передбачає звільнення особи з-під варти після внесення застави, визначеної судом, в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, якщо у уповноваженої службової особи місця ув'язнення, під вартою в якому він перебуває, відсутнє інше судове рішення, що набрало законної сили і прямо передбачає тримання цього обвинуваченого під вартою. Аналогічні положення містить диспозиція ч. 5 ст. 202 КПК України.

При тлумаченні норми закону ч. 4 ст. 202 КПК, з моєї точки зору, за допомогою висновку від попереднього правового явища до наступного і навпаки, можна дійти висновку, що якщо звільнення особи з-під варти після внесення застави можливо лише за відсутності іншого судового рішення, що набрало законної сили і прямо передбачає тримання цього обвинуваченого під вартою, то відповідно і взяття особи під варту можливо лише на підставі судового рішення, що набрало законної сили і прямо передбачає тримання цього обвинуваченого під вартою.

Аналогічні положення щодо відмови у продовженні строку тримання під вартою або скасування запобіжного заходу у виді тримання під вартою та звільнення з-під варти містить диспозиція частини 5 наведеної норми закону.

Висновок вище наведеного тлумачення співпадає з вимогами нормативно-правового акту – Правилами внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених 18.03.2013 р. за № 460/3 Розділ II.

В Правилах встановлено, що підставами для приймання та тримання у СІЗО ув'язнених і засуджених є ухвала слідчого судді, суду про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або про застосування тимчасового або екстрадиційного арешту та/або рішення компетентного органу іноземної держави у випадках, передбачених законом або вирок суду, що набрав законної сили.

Тобто, начальник СІЗО не має законних підстав для приймання та тримання особи під вартою без судового рішення, яке набрало законної сили.

Частина 4 п. 2 ст. 374 КПК України зазначає, що у резолютивній частині вироку у разі визнання особи винуватою, крім інших питань, приймається рішення щодо заходів кримінального провадження.

Аналізуючи ці дві правові норми – ч.2 ст.331 та ч.4 п.2 ст.374 КПК, можна дійти висновку, що ст. 331 ч. 2 КПК є спеціальною нормою по відношенню до загальної норми ч.4 п.2 ст. 374 КПК щодо вирішення питань запобіжного заходу.

Вказаний висновок витікає з наступного : диспозиція ст. 331 КПК, яка стосується лише питань запобіжних заходів, є більш вузькою ніж диспозиція ч.4 п.2 ст. 374 КПК, яка охоплює вирішення питань щодо всіх заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі і запобіжних заходів. Сфера дії диспозиції ст. 331 не виходить за межи дії загальної норми ч. 4 п. 2 ст. 374 КПК, сфера дії якої навпаки, охоплює різні види заходів забезпечення кримінального провадження і виходить за межі дії ст. 331 КПК України.

Таким чином, застосовуючи принцип Lex spesialis derogat generale, за яким спеціальний закон відміняє загальний, можна дійти висновку, що при вирішенні питань обрання, скасування або зміни запобіжного заходу, суд повинен керуватись приписами ст. 331, а не ч. 4 п. 2 ст. 374 КПК України .

Стаття 331 КПК має відсильну диспозицію до статей розділу II глави18 КПК, в якій питання тримання під вартою врегульовані статтями 183, 196, 197, 202, 205 КПК і які є спеціальними по відношенню до загальної норми ч. 4 п. 2 ст. 374 КПК України, а тому при вирішенні питання щодо обрання запобіжного заходу під час судового розгляду, суд повинен керуватись приписами вказаних положень закону.

Тобто взяття обвинуваченого на стадії судового розгляду під варту можливо лише на підставі ухвали суду, яка постановлена відповідно до приписів глави 18 КПК і вступає в законну силу відразу після її проголошення.

Разом з тим, однією із засад кримінального провадження є доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень (ч. 1 п. 14 ст. 7КПК України).

Відповідно до диспозиції ч.2 ст. 21 КПК України, вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному цим Кодексом, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України.

При тлумаченні вказаної правової норми за допомогою висновку від протилежного, можна дійти висновку, що якщо обов'язковими і такими що

підлягають безумовному виконанню є судові рішення, що набрали законної сили, то, відповідно, судові рішення, які не набрали законної сили не є обов'язковими і не підлягають виконанню .

Із системного тлумачення статей 532, 533, 535 КПК, які встановлюють порядок набрання судовим рішенням законної сили та його виконання, можна зробити висновок, що вирок вступає у законну силу після спливу строку на подачу апеляційної скарги або після апеляційного оскарження, у зв'язку із чим виконання вироку суду до набрання ним законної сили законом не передбачено.

Європейський суд наголошує, що у справі, в якій йдеться про позбавлення свободи, особливо важливим аспектом є дотримання принципу юридичної визначеності.

Отже, неодмінною вимогою є наявність у національному законі чітко сформульованих умов, за яких здійснюється позбавлення свободи, та забезпечення передбачуваності застосування самого цього закону, тобто відповідності його до встановленої Конвенцією вимоги «законності» (рішення по справі «Стіл та інші проти Сполученого Королівства»).

Суд не може за своєю ініціативою,без клопотань сторін провадження і наступного обговорювання щодо існування ризиків, вирішувати питання обрання, зміни та продовження строків тримання особи під вартою, так як це суперечить принципу диспозитивності (ст.26 КПК) та практиці Європейського суду з прав людини, про що до речі йде мова й в узагальненні. А тому зміна запобіжного заходу на тримання під варту вироком суду першої інстанції, не відповідає ні КПК України ні ст. 5 Конвенції.

Також слід звернути увагу на те, що при ухваленні вироку, яким відносно особи застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, як наслідок порушуються ще дві важливі засади кримінального процесуального законодавства України – принципи диспозитивністі та законності.

Відповідно до приписів глави 18 та ст. 331 КПК України суд не може за власної ініціативи вирішувати питання щодо обрання, зміни та продовження строків запобіжного заходу, так як це прямо суперечить практиці Європейського суду, про що, до речі, йде мова і у вказаному узагальненні.

Тобто суд може лише поставити сторонам на обговорення вказане питання, якщо не має клопотань від сторін провадження, і за його результатами, після обговорювання сторонами, прийняти відповідне рішення шляхом винесення ухвали про тримання під вартою, строк дії якої не може перевищувати шістдесяти днів.

Таким чином суд, ухвалюючи обвинувальний вирок, яким змінює запобіжний захід на тримання під вартою і бере обвинуваченого під варту у залі суду, фактично вирішує це питання на власний розсуд і за власної ініціативі, без обговорення наявності існування ризиків, що для суду є не припустимим та суперечить принципу диспозитивності та законності.

Наведу судову практику. Вироком Чигиринського районного суду Черкаської області від 13.11.2014 р. неповнолітній С. визнаний винним та засуджений за ч.2 ст. 121 КК України до 8 років позбавлення волі. Цим же вироком суд обрав щодо нього запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до набрання вироком законної сили і взяв його під варту у залі судового засідання.

20.02.2015р. ухвалою колегії суддів судової палати в кримінальних справах апеляційного суду Черкаської області вирок Чигиринського районного суду Черкаської області від 13.11.2014 р. відносно неповнолітнього С. скасовано та призначено новий розгляд в суді першої інстанції зі стадії підготовчого провадження. Запобіжний захід змінено з тримання під вартою на домашній арешт, звільненням засудженого з-під варти негайно у залі суду.

Але звільнення неповнолітнього осудженого С. відбулося в певній мірі завдяки втручанню в цю ситуацію окремих народних депутатів.

Не виключаю, що якщо не втручання вказаних народних депутатів, то наведений приклад був би черговим із прикладів свавілля, які наведені в узагальненні ВССУ щодо цього питання.

Вважаю, що незаконне перебування вказаної неповнолітньої особи понад 100 днів на підставі вироку, якій не вступив в законну силу, та всупереч вимогам ч. 4 ст. 12 та ч. 1 ст. 197 КПК України, стало можливим із-за такого саме формулювання у вироку –«до набрання вироком законної сили».

В іншому випадку, при наявності ухвали суду першої інстанції про застосування запобіжних заходів у виді тримання під вартою, суд апеляційної інстанції в межах шістдесяти днів розглянув би це питання.

До речі, автори узагальнення вказують, що з «метою забезпечення прав засудженого суд апеляційної інстанції в разі неможливості завершення провадження в апеляційному порядку до спливу двомісячного строку (коректніше: до спливу шістдесяти днів) з дня ухвалення вироку судом першої інстанції необхідно незалежно від наявності відповідних клопотань сторін кримінального провадження розглянути питання доцільності та обґрунтованості тримання під вартою».

Виникає наступне питання. Чого варто спірне формулювання в вироку «тримання під вартою до набрання вироком законної сили». Тобто із закінченням шістдесятиденного строку тримання під вартою, коли вирок суду першої інстанції ще не переглянутий, одне із рішень резолютивної частини вироку, якій не вступив у законну силу, підлягає окремому перегляду?

На мій погляд це дійсно щось нове в тлумаченні нового кримінального процесуального кодексу України. Фактично при перегляді вказаного строку тримання під вартою змінюється одне із рішень вироку, до того як сам цей вирок ще не переглянутий.

Позиція висловлена в узагальненні, на мій погляд, не відповідає критерію «передбачуваності закону» для цілей пункту 1 статті 5 Конвенції.

Саме з тих підстав свавільного відношення до строків тримання під вартою Європейський суд з прав людини ухвалив рішення «Чанєв проти України» від 9.10.2014 р.

Перед тим як перейти до висновків Суду у вказаній справі, вважаю за необхідне звернути увагу на те, що посилання в узагальненні на рішення по справі «Харченко проти України», на мій погляд, є не вдалим, так як вказана справа стосувалась недоліків старого КПК України.

Суд звертав увагу уряду «на законодавчу прогалину, яка допускала можливість тримання особи під вартою протягом необмеженого і непередбачуваного строку обставин, коли таке тримання під вартою не передбачається ні конкретним положенням законодавства, ні судовим рішенням, що само

по собі суперечить принципу юридичної визначеності, який випливає з Конвенції і який є одним з основних елементів верховенства права».

Новий КПК в цій частині більш прогресивніший, так як передбачає перегляд обгрунтованості тримання особи під вартою через кожні шістдесят днів.

У рішенні Європейського Суду « Чанєв проти України» зазначено, що « Новий КПК було розроблено, серед іншого, для усунення недоліків законодавства, що лежать в основі системних порушень статті 5 Конвенції. У пункті 34 вказаної справі Суд констатував порушення статті 5 Конвенції, яке відповідно до практики Суду у справах щодо України можна вважати системним.

У справі «Харченко проти України» (Kharchenko v. Ukraine) Суд зазначив, що постійно констатує «порушення підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції щодо періодів, протягом яких тримання під вартою здійснювалося без відповідного судового рішення .Як показує ця справа, нове законодавство містить аналогічний недолік, і стосовно нового Кримінального процесуального кодексу України було виявлено таке ж порушення.

У пункті 35 Суд зазначив, що найбільш доцільним способом вирішення вищенаведеного порушення є невідкладене внесення змін до відповідного законодавства з метою забезпечення відповідності національного кримінального процесу вимогам статті 5 Конвенції.

Я не виключаю, що наступне рішення Європейського суду з прав людини буде присвячене обговоренню питань, що викладені у цій статті, якщо судова практика не буде приведена до вимог Констиції України і ст. 5 Конвенції.

Виникає питання: а як повинен був діяти суд, якщо б дійсно існували ризики, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України під час ухвалення обвинувального вироку.

На мій погляд, прокурор на стадії закінчення судового розгляду, при вирішенні питання щодо доповнення судового розгляду, заявляє клопотання про зміну запобіжного заходу на тримання під вартою з наведенням доказів існування ризиків, передбачених ч. 1 ст. 177 КПК України.

Суд, заслухавши думки інших учасників кримінального провадження щодо цього клопотання, відкладає розгляд його на більш пізніший час, а саме: після проведення судових дебатів та останнього слова обвинуваченого та виходу суду до нарадчої кімнати.

За аналогією вирішення питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення (ч.ч. 1, 3 ст. 89 КПК).

Ухвала щодо зміни запобіжних заходів на тримання під варту та вирок проголошуються судом після виходу із нарадчої кімнати, що, на мою думку, не суперечить букві закону.

Таким чином, системний аналіз норм кримінального процесуального законодавства України свідчить про те, що застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під вартою вироком суду з визначенням у резолютивній частині вироку строком настання певної події, а саме набрання цим вироком законної сили не відповідає критерію «передбачуваності закону» для цілей пункту 1 статті 5 Конвенції та статям 196, 197, 202 КПК України.

Адвокат Веселов О. В.

«НЕ МИНАЙТЕ АНІ ТИТЛИ, НІЖЕ ТІЇ КОМИ», або Користь з прочитання поезій Т.Шевченка

Ярослав Зейкан

Великий поет не був юристом. Проте його заповітні слова «Якби ви вчились так, як треба, то й мудрість би була своя, а то залізете на небо: «І ми не ми, і я не я» є важливими і для нас, сьогоднішніх юристів. Ось є стаття 374 Кримінального процесуального кодексу, яка визначає зміст вироку. Якби районні судді та судді вищих судів читали її уважно, то не порушувались би права громадян, а держава не виплачувала б сотні тисяч гривень за рішеннями Європейського суду.

«І ми не ми, і я не я»...

Здавалося б, скільки разів можна ставати на одні й ті ж граблі. Було рішення Європейського суду «Харченко проти України», де зверталася увага на порушення прав людини за старим Кримінально-процесуальним кодексом. Україна заявила, що в новому КПК все виправлено і наші громадяни не сидять у СІЗО без судових рішень. Тоді довелося ЄСПЛ (Європейський суд з прав людини) приймати рішення у справі «Чанєв проти України», де було зазначено, що і за новим КПК допускаються такі ж порушення. Добре, що суму моральної шкоди оцінили всього в Є 4500.

Як заявив один із суддів касаційного суду, тепер проблема порушення прав людини під час тримання під вартою, після справи «Чанєв проти України» подолана. Як би не так! Ось суддя вищого суду Д. подовжує строк тримання під вартою підозрюваному на більш як 9 місяців, на що не мав права, оскільки цю особу не звинувачували в особливо тяжкому злочині. Невже суддя вищого суду не прочитав відповідної статті, яка вказує, що подовження строку арешту на більш як 9 місяців допускається тільки стосовно осіб, яких звинувачують в особливо тяжкому злочині?

Мабуть, не читав або може, і не вчився так, як треба, а тому і ухвалив незаконне рішення, яке за нашими процесуальними правилами й оскаржити неможливо... Ось так на суддівському Олімпі й відписують: «І ми не ми, і я не я»... Мовляв, законодавець так вирішив, а тому помилку виправити неможливо... Ну що ж, законодавець тут дійсно щось наплутав...

Але ось вищезгадана ст.374 КПК. Законодавець установив, що у випадку, коли постановляють виправдувальний вирок, суд управі вказати, що тримання під вартою можливе до набрання вироком законної сили. Якщо ж вирок обвинувальний, то такої норми не передбачено. Тут повинні діяти загальні норми, що містяться в стст.197, 203, 331 КПК. Це означає, що запобіжний захід не може встановлюватись на більш ніж 60 днів, та згідно зі ст.331 КПК

суд з власної ініціативи повинен кожні 2 місяці перевіряти, чи не з'явились підстави для зміни запобіжного заходу і припинення тримання під вартою.

Своєрідний оксюморон

Який обвинувальний вирок не візьмеш, у кожному судді пишуть, що тримати під вартою слід до набрання вироком законної сили, тобто так, начебто цей вирок виправдувальний... І тут маємо своєрідний оксюморон. Те, що суддя написав у резолютивній частині рішення, вступає в силу з моменту набрання вироком чинності. Отже, до вступу останнього в силу і правило щодо тримання під вартою не є обов'язковим... Ці логічні конструкції ігнорують... І ось до чого це призводить.

Щодо гр. С. постановили обвинувальний вирок. А тримання під вартою записали так, ніби це був виправдувальний вирок, тобто до вступу рішення в законну силу. Була подана апеляційна скарга, яка розглядалась 1,5 року. І весь цей час С. тримали під вартою, а суд, усупереч ст.331 КПК, не вирішував питання ні про зміну запобіжного заходу, ні про його подовження.

Трапляються випадки, коли особу тримали під вартою, суд виніс вирок, призначивши покарання у вигляді позбавлення волі, залишивши до вступу вироку в законну силу запобіжний захід у вигляді арешту. Через тривалість тримання в СІЗО строк покарання закінчився до набрання вироком законної сили (наприклад у зв'язку з поданням апеляційної скарги). Особу звільняють тільки після вступу вироку в законну силу та надходження до пенітенціарної установи повідомлення про це. Отже, людину тримають під вартою понад призначений їй строк.

Закон потрібно читати

Суди і прокуратура визнають таку практику правильною. Але вона суперечить ст.374 КПК, оскільки для обвинувального вироку ця стаття не передбачає призначення запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до вступу вироку в законну силу. Суд допускає помилку, обираючи такий спеціальний запобіжний захід, визначений тільки для виправдувальних вироків. Тобто суди вчергове недочитали закону — ст.374 КПК.

Скажу більше. Зараз триває конкурсний відбір прокурорів, і це запитання передбачене для конкурсантів. Відповідь уважається правильною, якщо претендент відповів, що засуджений підлягає звільненню не тоді, коли закінчився визначений термін тримання під вартою, а тоді, коли вирок вступив у силу і в пенітенціарну установу надійшло повідомлення про це. В результаті особа сидить понад установлений судом строк 6 місяців і більше. Так що в Генпрокуратурі, яка готувала конкурсні запитання, добре знають про цю проблему...

Через якийсь час Європейський суд постановить стягнути з України кілька тисяч євро та нагадає, що закон потрібно читати так, як писав поет: од слова до слова, не минаючи ані титли, ніже тії коми. І тільки тоді і суди, і Верховна Рада знайдуть спосіб виправити ситуацію. А доти, як писав поет, «Братія мовчить собі, витріщивши очі!»

Ярослав Зейкан, адвокат, м. Київ

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Денис Пономаренко

Благодійна діяльність в Україні, фактично регулюється двома законами: Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Законом України «Про волонтерську діяльність».

У вказаних законодавчих актах вказується про те, що благодійна діяльність здійснюється на підставі добровільного вибору виду благодійної діяльності (ч. 1 ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»; ч. 2 ст. ст. 1 Законом України «Про волонтерську діяльність»), тобто закон вказує про добровільність такої діяльності і фактичну незалежність від влади.

Однак, відповідно до п. 6 вказаної постанови КМУ: «Благодійні організації, які здійснюють публічний збір благодійних пожертв від імені або на користь Міноборони, перераховують зібрані пожертви готівкою на спеціальні реєстраційні рахунки Міноборони в останні робочий день кожної декади календарного місяця».

Фактично, вказаний пункт постанови, встановлює обов'язки при яких суб'єкт цивільно-правових відносин зобов'язаний здійснювати перерахунок коштів на спеціальні реєстраційні рахунки Міноборони, які були зібрані таким суб'єктом від імені або на користь Міноборони.

Що ж в цьому випадку необхідно розуміти під терміном «на користь».

Академічний тлумачний словник української мови визначає, що під Іти (піти) на користь кому, чому, потрубно розуміти: позитивно діяти, впливати на кого-, що-небудь, давати добрі наслідки. Матеріальна вигода для кого-небудь; прибуток.

Також необхідно чітко визначитись з поняттям Міноборони.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили України» Міністерство оборони України є центральним органом виконавчої влади і військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України.

Разом з тим, Закон місить і визначення поняття «Збройні Сили України» Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України»).

Таким чином, ми бачимо, що Збройні Сили України не є Міністерством оборони України, а лише перебувають в його підпорядкуванню та не входять до складу Міністерства оборони України.

Тобто, відповідно до діючого законодавства України благодійні організації

можуть здійснювати публічний збір благодійних пожертв, як від імені або на користь Міноборони так і від імені і на користь Збройних Сил України.

Публічний збір благодійних пожертв від імені або на користь Міноборони повинен бути здійсненний, згідно постанови КМУ, відповідно до п. 6-8 вказаної постанови.

Однак, це не стосується, на мій погляд, публічного збору благодійних пожертв від імені або на користь Збройних Сил України.

Разом з тим, необхідно розібратися і в законності такої постанови КМУ.

Відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» Закони України можуть визначати додаткові види благодійної діяльності та особливості регулювання певних видів благодійної діяльності.

Таким чином, вбачається, що вказана постанова КМУ суперечить вимогам ч. 4 ст. 5 Закону.

Однак, ч. 8 ст. 7 Закону встановлює: «Публічний збір благодійних пожертв для забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, боєздатності та функціонування Збройних Сил України здійснюється особами, зазначеними у частині другій – п'ятій цієї статті, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України».

Таким чином, вбачається що ч. 8 ст. 7 Закону суперечить ч. 4 ст. 5 цього ж Закону.

Однак ч. 4 ст. 5 Закону відповідає положенням ст. 92 Конституції України, відповідно до якої права і свободи визначаються виключно законами України, а не підзаконними актами, наприклад, вказаної постанови КМУ.

Разом, з тим вважаю за не обхідне звернути увагу і на положення ч. 1 ст. 27 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», відповідно до якого суб'єкти благодійної діяльності несуть цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про благодійну дыяльнысть.

Думаю, що можуть бути випадки, у разі порушення вказаної постанови КМУ, порушення проти суб'єкта благодійної діяльності кримінальних проваджень за ст.ст. 190-192 КК України.

Або, позови зі сторони державного органу (державний реєстратор) про припинення благодійної організації (ч. 1 ст. 27 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»).

За таких обставин, вважаю, що необхідно звертатися з відповідним адміністративним позовом до КМУ щодо вказаної постанови та до Конституційного Суду України щодо неконституційності ч. 8 ст. 7 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Адвокат Д.Пономаренко

ДОПИТ В СУДІ ЗА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ. КОЛО ОСІБ, ЯКІ ПРИЙМАЮТЬ УЧАСТЬ У ДОПИТІ, ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ДОПИТУ ТА ЙОГО ПРОЦЕСУАЛЬНІ НАСЛІДКИ

Кожен з практикуючих юристів, адвокатів, які приймають участь в кримінальному процесі, постійно приймають участь у допиті підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні.

Однак, в цьому питанні, з прийняттям нового КПК, виникає багато різноманітних проблем правильності розуміння та застосування нового КПК, в тому числі при здійсненні допиту в суді.

Досить частою проблемою є не розуміння кола осіб, які приймають участь у допиті та те, яке це має процесуальне значення та наслідки. Нажаль, таке нерозуміння, досить часто, є і суддів.

Так вийшло в нашій судовій практиці по кримінальним справам, що паралельно з «новим» процесуальним Законом, досить часто застосовується, за звичкою, положення «старого» Закону, і ми то і робимо, що «подорожуємо» з минулого в дійсне, і навпаки.

У зв'язку з такими «подорожами» і виникає плутанина та незрозумілість – проблеми правильного розуміння та застосування «нового» КПК України.

Дуже часто в судовій практиці, ми стикаємося з проблемою того, що більшість суддів та сторони кримінального провадження не розуміють кола осіб, які приймають участь в допиті, однак, це є дуже важливим для кримінального провадження в суді.

Принциповою різницею, між КПК України 1960 року та КПК України 2012 року є відсутність, такого поняття, як «судове слідство».

За нормами «нового» КПК України суддя став незалежним арбітром (ч. 6 ст. 22, ч. 3 ст. 26 КПК України), а сторони кримінального провадження отримали змагальність (ст. 22, ст. 26 КПК України)...

Аналізуючи положення ч. 1 ст. 300, ч. 3 ст. 303, ст. 307, ст. 308, ч. 2 ст. 311 КПК України 1960 року, вбачається, що у допиті свідка приймали участь наступні учасники процесу: прокурор, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, захисник, підсудний, суддя та народні засідателі (до їх виключення з КПК 1960), а також запрошений ним захисник. Така черговість та таким колом учасників процесу здійснювався допит щодо всіх допитуваних: підсудного, свідка, потерпілого, експерта.

Для точності, необхідно вказати на певну відмінність щодо учасників допиту та порядку допиту підсудного, так як в такому допиті, після прокурора мав право допиту громадський обвинувач (ч. 1 ст. 300 КПК України 1960 року).

Кримінальний процесуальний кодекс України має суттєві відмінності щодо кола осіб, які приймають участь у допиті та мають право в його участі, а разом з тим і порядок такого допиту (окрема проблематика).

Для з'ясування кола осіб, які відповідно до процесуального Закону, мають правило приймати участь у допиті а разом з тим і його порядку, пропоную проаналізувати зміст ст.ст. 351– 353, ст. 356 КПК України.

Стаття 351 КПК України визначає, що у допиті обвинуваченого, першим його допитує прокурор, а потім захисник. Разом з тим, далі ч. 1 цієї статті вказує, що «після цього обвинувачуваному можуть бути поставлені запитання потерпілим, іншими обвинуваченими, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також головуючим і суддями. Крім того, головуючий має право протягом всього допиту обвинуваченого ставити йому запитання для уточнення та доповнення його відповідей».

Таким чином, ми бачимо, що законодавець виділяє та розмежовує такі поняття, як «допит» та «запитання», що слідує з абзацу 2 ч. 1 ст. 351 КПК України: «після цього йому можуть бути поставлені запитання...», зазначене вбачається і з положень ч. 11 ст. 352, ст. 353, ч. 2 ст. 356 КПК України.

Таким чином, ми бачимо, що відповідно до ч. 11 ст. 352, 353, ч. 2 ст. 356 КПК України, що у допиті приймають участь лице сторони кримінального провадження: сторона обвинувачення та сторона захисту, а всі інші учасники судового процесу, головуючий і судді мають право ставити лише питання, тобто останні не приймають участь у допиті.

Разом з тим, звертаю увагу, що, в допиті приймають участь не сторони кримінального провадження, а лише прокурор та захисник (ч. 1 ст. 351, ч. 6 ст. 352, ст. 353, ч. 2 ст. 356 КПК України), всі інші учасники судового процесу, головуючий і судді мають право ставити лише питання.

Тобто моментом закінчення допиту є закінчення допиту стороною кримінального провадження, наприклад ч. 11 ст. 352 КПК України.

Зазначене, має колосальне процесуальне значення та відповідні, в тому числі і процесуальні наслідки.

Як вбачається з положення ч. 1 ст. 352 КПК України, перед допитом свідок попереджається про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та завідомо неправдиві показання. За ч. 1 ст. 353 КПК України перед допитом потерпілий попереджається про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 95 КПК України, показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження.

За таких обставин, вбачається, що показаннями не можуть вважатися відомості, які надані в усній або письмовій формі після допиту, тобто відповіді на запитання інших учасників судового процесу, головуючого і суддів. А як наслідок, свідок та потерпілий не можуть нести відповідальність за відповіді на запитання інших учасників судового процесу, головуючого і суддів, а разом з тим, свідок не підлягатиме відповідальності за відмову відповідати на такі запитання.

Разом з тим, відповіді на запитання інших учасників судового процесу, головуючого і суддів не є джерелом доказів (ч. 8 ст. 95 КПК України), так як такі відповіді не є показаннями.

Зазначене повністю відповідає принципам та основний ідеям КПК України 2012 року, так як, не секрет, що «новий» кримінальний процес за

своєю ідеєю схожий на кримінальний процес в США, де є лише дві сторони: прокурор і адвокат, а між ними незалежний арбітр – суд.

Разом з тим це вбачається принципів: змагальності (ст. 22 КПК України), диспозитивності (26 КПК України).

Адвокат Д.Пономаренко

МІСЦЕ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

На відмінну від ст. 218 КПК України (1960 року), ст. 290 КПК України (2012 року) містить нові гарантії і нові правила «пред'явлення» матеріалів кримінальної справи.

За КПК України, при виконанні ст. 218 КПК України (1960 року) склалася практика, коли слідчий запрошував до себе обвинуваченого, його захисника, або, за виключенням, прибував до СІЗО, за місцем ув'язнення обвинуваченого і оголошував останнім про закінчення слідства і пред'явлення матеріалів справи для ознайомлення.

Тобто склалася практика, за якою «диригентом» місця ознайомлення з матеріалами кримінального провадження був слідчий.

Однак, КПК (2012 року) має інші стандарти та може створити, а на мій погляд зобов'язаний створити інші порядки щодо місце відкриття матеріалів кримінального провадження, і ось з яких ідей я виходжу.

Для початку приведу декілька практичних прикладів пов'язаних з питанням, що підіймається в цій статті, зі своєї практики.

Будучи захисником в одному кримінальному провадженні за ч. 1 ст. 185 КК України, ч. 1 ст. 115 КК України (справа до внесення в ЄРДР довго розглядалася за КПК України (1960) – з 2008 року, поки її не направили на додаткове розслідування, а клієнта не звільнили із-під варти), я отримав від слідчого телефонний дзвінок про те, що він закінчив досудове розслідування і готовий відкрити нам – мені, як захиснику та моєму клієнту, як підозрюваному, матеріали кримінального провадження, у зв'язку з чим запросив нас до свого робочого кабінету, погодивши дату та час.

У погоджений з слідчим час, я з своїм клієнтом прибув до слідчого. Слідчий надав нам повідомлення про закінчення досудового слідства, відкрив матеріали.

Через декілька днів, слідчий привіз моєму клієнту повістку, про те, що йому необхідно терміново з'явитися до нього, для отримання зміненого повідомлення про підозру, у зв'язку з перекваліфікацією дій мого клієнта з ч. 1 на ч. 2 ст. 115 КК України і поновлення досудового слідства.

КПК України (2012 року) на відмінну, від КПК України (1960 року) не містить такого поняття, як «поновлення досудового слідства», а відтак, переді мною постало питання, як протидіяти таким незаконним діям слідчого і не нашкодити клієнту, адже за обраним відносно мого клієнта запобіжного заходом – особисте зобов'язання – він був зобов'язаний за першою вимогою прибувати до слідчого.

Я намагався пояснити слідчому, що досудове слідство вже закінчене, у

зв'язку з чим, він в нашому кримінальному провадженні, вже не слідчий, а відтак не може викликати мого клієнта за цим кримінальним провадженням будь-куди та поновлення досудового слідства, на відмінну від КПК України (1960), КПК України (2012) – не містить. Мої пояснення були марними – слідчий погрожував запобіжним заходом.

Вирішив застосувати тактику – є рішення – відсутній спір, і подав до слідчого судді з цього приводу заяву про відвід слідчого.

Як я і очікував, слідчий суддя відмовив мені в задоволенні вказаної заяви. І головне – мотиви (!), моя тактика спрацювала – мотиви: «В заяві адвоката Пономаренко Д.В. про відвід слідчого Б. в кримінальному провадженні №**** внесеного в ЄРДР **** відносно К. за ч. 1 ст. 185, ч. 1 ст. 115 КК України слід відмовити, у зв'язку з тим, що відповідно до наявних у слідчого судді матеріалів, *** (дата) слідчий оголосив про закінчення досудового слідства. Слідчий здійснює свої повноваження виключно на досудовому розслідуванні кримінального провадження, а разом з тим і питання його відводу може здійснюватись на цій же стадії, у зв'язку з чим в задоволенні заяви про відвід слідчого слід відмовити».

В іншій ситуації, я вступив в процес в якості захисника по кримінальному провадженні відносно мого клієнта за ч. 1 ст. 125, ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 115 КК України на стадії підготовчого судового засідання. Досудове слідство здійснювалось за 150 км від місця мешкання мого клієнта та місця моєї роботи – м. Одеси.

В підготовчому судовому засіданні, я заявив клопотання про повернення обвинувального акту прокурору, у зв'язку з тим, що останній не відповідав вимогам ст. 291 КПК України (2012 року), прокурор не заперечував, обвинувальний акт був повернутий прокурору.

Після судового засідання, на ім'я прокурора мною було подане клопотання про надання мені матеріалів кримінального провадження для ознайомлення, так як матеріалів, копії яких зробив адвокат, який здійснював захист до мене, мені було не достатньо для здійснення належного захисту.

Через декілька днів, до мене зателефонував слідчий та запросив до себе, для вручення моєму клієнту «виправленого» обвинувального акту і ознайомленням мене з матеріалами кримінального провадження.

В погоджений час, я разом зі своїм клієнтом прибули до слідчого. Слідчий надав нам обвинувальний акт і попросив розписатися про його отримання. На моє запитання про матеріали кримінального провадження, слідчий відповів, що надасть їх після того, як ми розпишнимось про отримання обвинувального акту. З такою позицією слідчого я не погодився і запропонував останньому спочатку надати матеріали. Після не тривалої дискусії, я зі своїм клієнтом сів в свій автомобіль і вирушив до свого офісу в Одесі, не підписавшись і не отримавши обвинувальний акт (матеріали слідчий надати відмовився).

Через деякий час, слідчий запропонував мені приїхати до нього в кабінет для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження і отримання обвинувального акту, на що я відповів відмовою і запропонував останньому самостійно приїхати до мого офісу.

Слідчий погрожував повістками і приводом.

Результат – матеріали кримінального провадження слідчий привіз мені в офіс.

За цими прикладами, я думаю, виникає досить логічне питання: чи зобов'язана сторона захисту прибувати до слідчого для відкриття матеріалів кримінального провадження сторони обвинувачення?

Перед тим, як надавати відповідь на вказане питання, пропоную проаналізувати норми КПК України (2012 року) з цього приводу.

Слідчий – службова особа органів внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направлення до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Здавалося б, відповідь очевидна і вона чітко випливає з п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, тобто поки обвинувальний акт, або інші процесуальні рішення передбачені п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України не будуть направлені до суду (це не стосується постанови про закриття кримінального провадження), слідство триває і особа зобов'язання з'явитися до слідчого.

Однак, як бути з положенням ч. 3 ст. 283 та ч. 1 ст. 290 КПК України.

Як вбачається з положення ч. 1 ст. 290 КПК України прокурор або слідчий за дорученням прокурора (!) зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування (!) та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

Таким чином, відповідно до положень ч. 1 ст. 290 КПК України і це вже має сталу практики, спочатку прокурор, а на практиці, слідчий за дорученням прокурора повідомляє про закінчення досудового розслідування, а потім надає доступ до матеріалів.

Відповідно до ч. 3 ст. 283 КПК України відомості про закінчення досудового розслідування вносяться прокурором до Єдиного реєстру досудового розслідування.

Тобто, вказана стаття, зобов'язує прокурора внести відомості про закінчення досудового розслідування Пункт 3.1. п.п. 3 Наказу Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69 «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань» встановлює строки внесення відомостей до Реєстру – закінчення досудового розслідування (ч. 3 ст. 283 КПК) – протягом 24 годин з моменту прийняття процесуальних рішень.

Частина 4 ст. 110 КПК України визначає, що обвинувальний акт є ви-

дом процесуального рішення.

Однак, в ч. 1 ст. 290 КПК України йдеться не про процесуальне рішення, а про повідомлення.

Під повідомленням у кримінальному провадженні необхідно розуміти процесуальну дію, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінально провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії, наприклад, відкриття матеріалів кримінального провадження, або при прийняте процесуальне рішення чи здійсненну процесуальну дію (ч. 1 ст. 111 КПК України).

Таким чином, вбачається, що повідомляючи про закінчення досудового слідства, прокурор або слідчий за його дорученням, фактично повідомляє про складання (в нашому випадку) обвинувального акут, що прямо випливає з ч. 1 ст. 111 КПК України.

Більш того, необхідно звернути увагу на те, що не слідчий самостійно, а лише за дорученням прокурора, може повідомляти про закінчення досудового слідства та відкриття матеріалів кримінального провадження і всі дії, на цій стадії, слідчий здійснює виключне за дорученням прокурора.

Тобто, слідчий не має процесуального права викликати будь-кого, після повідомлення про закінчення досудового слідства.

Таким чином, враховуючи наведене та положення ч. 2 ст. 290 КПК України, на мій погляд, можна наполягати на відкритті матеріалів кримінального провадження не на «території» сторони обвинувачення, а на своїй «території».

Разом з тим, постає питання про те, коли слідчий зобов'язаний скласти обвинувальний акт. Адже повідомляючи про закінчення досудового слідства, прокурор або за його дорученням слідчий повідомляє про прийняття процесуального рішення (ч. 1 ст. 111 КПК України), а обвинувальний акт, як зазначено вище є процесуальним рішенням (ч. 4 ст. 110 КПК України).

На практиці, прокурор або слідчий за дорученням прокурора повідомляють про закінчення слідства, однак при цьому жодного процесуального рішення з цього питання не виносять.

Виникає питання – чи є таке повідомлення належним, в розумінні ч. 1 ст. 111 КПК України (однак це питання окремої статті).

Разом з тим, вважаю, що в п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України необхідно внести зміни і вказати про те, що моментом закінчення досудового слідства є складання обвинувального акта, що в свою чергу усуне вищезазначені протиріччя.

Адвокат Д.Пономаренко

ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ НА ПІДСТАВІ ВИРОКУ, ЯКИЙ НЕ НАБУВ ЗАКОННОЇ СИЛИ

В практиці, досить часто зустрічаються випадки, коли суди першої інстанції виносячи обвинувальний вирок, змінюючи при цьому запобіжний захід обвинувачуваним, встановлюючи строк дії такого запобіжного заходу, з посиланням на подію – до набрання такого вироку законної сили, для прикладу можна привести цитату з реального вироку: «Обрати відносно засудженого запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до набрання вироком законної сили, взявши його під варту із зали суду».

Часткове це питання освітлено в п. 9 листа підголеного на підставі Постанови пленуму ВССУ № 14 від 19.12.2014 року, відповідно до якої Суд зазначив: «З метою забезпечення прав засудженого суд апеляційної інстанції в разі неможливості завершення провадження в апеляційному порядку до спливу двомісячного строку з дня ухвалення вироку судом першої інстанції необхідно незалежно від наявності відповідних клопотань сторін кримінального провадження розглянути питання доцільності та обґрунтованості тримання під вартою. У такому випадку суд застосовує правила ст. 331 КПК до завершення розгляду провадження в суді апеляційної інстанції».

Разом з тим, ВССУ у вказаному Листі не висвітив та не роз'яснив інше проблемне питання: можливість виконання вироку, в частині обрання, зміни запобіжного заходу, до набрання вироку законної сили.

Так, п.п. 4 п. 1 ч. 4 ст. 374 КПК України встановлює, що у резолютивній частині вироку, суд може прийняти рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі рішення про запобіжний захід до набрання вироком законної сили.

Однак необхідно чітко розмежовувати такі поняття, як «винесення рішення» і «виконання рішення», так як передбачаючи можливість винесення такого рішення (п.п. 1 п. 1 ч. 4 ст. 374 КПК України) законодавець не передбачив можливість виконання такого рішення до вступу вироку в силу та передбачив можливість виконання вироку суду вже після вступу такого рішення суду в законну силу.

Питання порядку вступу вироку в силу, регулюється положеннями ст. 532 КПК України.

Відповідно до положень ст. 532 КПК України вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, якщо інше не передбачено цим Кодексом, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого цим Кодексом, якщо таку скаргу не було подано.

У разі подання апеляційної скарги судове рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції.

Крім цього, законодавець чітко визначив, що може бути підставою для тримання особи під вартою та в якому порядку це вирішується (ч. 2 ст. 331 КПК України), тобто правовою підставою для обрання такого запобіжного заходу, як взяття під варту, може слугувати лише ухвала суду, або вирок, однак який вже набрав законної сили і зазначені дії щодо взяття під варту, будуть лише слугувати не заходом забезпечення кримінального проваджен-

ня, а відбуванням покарання, визначеним судом у відповідному вироку.

В жодній нормі КПК України 2012 року, відсутнє будь-яке посилання про те, що вирок суду першої інстанції може вступати в силу не за правилами визначеними в ст. 532 КПК України, а будь-яким іншим чином, а разом з тим в КПК України не зазначено, що якась частина вироку може вступати в силу раніше, а якась частина вироку може вступати в силу в порядку ст. 532 КПК України.

Оремо потрібно наголосити і на Правилах внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України затверджених Наказом Міністерства юстиції України 18.03.2013 року № 460/5 в Розділі II Підстави та порядок приймання у СІЗО ув'язнених і засуджених пункту 1. Підстави для приймання у СІЗО ув'язнених і засуджених підпункту 1.1. чітко визначено, що є підставою для приймання та тримання у СІЗО ув'язнених і засуджених, а саме:

«1. Підставами для приймання та тримання у СІЗО ув'язнених і засуджених є:

ухвала слідчого судді (суду) про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або про застосування тимчасового або екстрадиційного арешту та/або рішення компетентного органу іноземної держави у випадках, передбачених законом;

вирок суду, що набрав законної сили, про засудження до покарання у виді позбавлення волі стосовно засудженого, який не перебував під вартою;

ухвала суду про тимчасове залишення засудженого у СІЗО або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до СІЗО у випадках, передбачених статтями 90 КВК та 537 КПК;

ухвала суду про скасування звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням та направлення його для призначеного відбування покарання у виді обмеження або позбавлення волі.

З урахуванням особи суд може направити засудженого до обмеження волі до місця відбування покарання у порядку, встановленому для осіб, засуджених до позбавлення волі. У цьому випадку засуджений звільняється з-під варти при прибутті до місця відбування покарання.

1.2. Особи, які прямують транзитом, приймаються в СІЗО і направляються до місця призначення на підставі довідок-витягів з особових справ і попутних списків у порядку, визначеному законодавством. При розбіжності даних на довідці-витязі з особової справи з опитуванням особи, яка прямує транзитом, черговий помічник розкриває особову справу, про що складається акт.

1.3. Жінки, які мають дітей віком до трьох років, можуть бути прийняті в СІЗО з дітьми. Підставою для приймання жінки з дитиною є свідоцтво про народження дитини або інші документи, які підтверджують походження дитини від указаної особи чи право на опікунство, а за відсутності таких документів – письмове розпорядження слідчого судді (суду), який здійснює кримінальне провадження».

Таким чином, підставою щодо прийняття у СІЗО, може слугувати лише вирок суду, що набрав законної сили (!).

Разом з тим, виносячи вирок і змінюючи запобіжний захід, на погляд автора, має місце порушення права на захист, так як особа відносно якої обирається запобіжний захід, не має можливості висловити с цього приводу жодної думки, адже не знає яке рішення і який запобіжний захід може винести суд. Це також не відповідає ч. 6 ст. 22 КПК України (принципу змагальності), ч. 3 ст. 26 КПК України (принципу диспозитивності), Главі 18 КПК України.

Окрім того, ВССУ у своєму Листі чітко посилався, що питання застосування запобіжного заходу повинно розглядатись в порядку ст. 331 КПК України, яка в свою чергу нас відсилає на Главу 18 КПК України.

За таких обставин, автор вважає, що в скорому майбутньому Україна буде мати з цього приводу, негативні для себе рішенні Європейського суду з прав людини, так як на сьогоднішній день, досить велика кількість осіб, які незаконно утримуються у СІЗО на підстави вироків, які не набрали законної сили.

Цікавий і той факт, що саме Міністерство юстиції України здійснює контроль за діяльністю СІЗО відповідно до Порядку взаємодії Міністерства юстиції України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 06 червня 2011 року № 1495/5, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 06 червня 2011 року за № 682/19420, яке в свою чергу, зобов'язано виконувати рішення Європейського суду з прав людини.

Аналогічні питання вже вирішувались Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ): 10 лютого 2011 року ЄСПЛ виніс рішення у справі «Харченко проти України», 17 січня 2014 року ЄСПЛ виніс рішення у справі «Таран проти України», 02 жовтня 2014 року ЄСПЛ виніс рішення у справі «Воляник проти України» та інші аналогічних рішеннях Суду.

У вказаних рішеннях ЄСПЛ констатував, в тому числі, порушення ст. 5 Конвенції.

На думку автора, вказана прогалина повинна та може бути усунена, відповідним листом ВССУ з роз'ясненням суддям перших і апеляційних інстанцій порядок обрання та виконання обраного відносно особи запобіжного заходу.

Адвокат Д.Пономаренко

ОФИЦИАЛЬНАЯ ПОЗИЦИЯ МИНСОЦПОЛИТИКИ: УВЕДОМЛЕНИЕ ГФС О ПРИНЯТИИ СОТРУДНИКА НА РАБОТУ – ЧАСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРА

Виктория Ногина

Министерство социальной политики Украины (далее – Минсоцполитики) в своих Письмах№1364/24/21/01/2298-15 от 03.08.2015 г. и №1069/13/84-15 от 19.08.2015 г. озвучило свою позицию относительно ответственности за допуск работника без оформления трудового договора.

Так, Минсоцполитикинапомнило, что в соответствии с ч. 3 ст. 24 Кодекса законов о труде Украины (далее – КЗоТ Украины) работник не может быть допущен к работе без заключения трудового договора, оформленного приказом или распоряжением собственника или уполномоченного им органа, и уведомления Государственной фискальной службы (далее – ГФС) о его зачислении в порядке, установленном Кабинетом Министров Украины.

На основании данной нормы КЗоТ Минсоцполитики пришло к выводу, что Уведомление ГФС о приеме работника на работу является частью заключения трудового договора, которое состоит из изданного приказа и уведомления ГФС.

Таким образом, Минсоцполитики считает, что нарушение указанных требований КЗоТ (в том числе не уведомление ГФС о принятии сотрудника на работу) влечет за собой ответственность:

– для физических и юридических лиц – по ст. 265 Кодекса об административных правонарушениях (далее – КоАП)в виде штрафа в тридцатикратном размере минимальной зарплаты, установленной законом на момент выявления нарушения за каждого работника, в отношении которого совершено нарушение (на данный момент – 36540 гривен);

– для должностных лиц предприятий, учреждений и организаций независимо от формы собственности, физических лиц – предпринимателей, которые используют наемный труд, –по ч. 3 и ч. 4 ст. 41 КоАП в виде штрафа от 8500 до 17000 грн., за повторное нарушение – от 17000 до 34000 грн.

Что касается порядка уведомления ГФС о принятии сотрудника на работу, Минсоцполитики считает, что Порядком уведомления ГФС о принятии работника на работу (далее – Порядок) предусмотрены только следующие способы подачи такого уведомления:

• средствами электронной связи с использованием электронной цифровой подписи ответственных лиц;

• нарочно на бумажных носителях вместе с копией в электронной форме;

• нарочно на бумажных носителях, если трудовые договоры заключены не более чем с пятью лицами.

При этом Минсоцполитики отметило, что подача Уведомления почтовы-

ми средствами связи Порядком не предусмотрено.

Таким образом, Минсоцполитики в своих письмах сделало два важных вывода:

1) Уведомление ГФС является частью заключения трудового договора и соответственно фактический допуск работника к работе без уведомления ГФС и издания приказа о принятии работника влечет за собой штрафы, предусмотренные статьями 265 и 41 КоАП.

2) Уведомление ГФС не может быть направлено почтой, а только способами, предусмотренными Порядком.

Виктория Ногина,
Юрист юридической фирмы «АНК»

ПРОТИСТОЯННЯ НЕДОБРОСОВІСНИМ ТЕХНОЛОГІЯМ ЗА НОВИМ КПК

„... ищите, и найдете; стучите, и отворят вам...”
Евангелие от Матфея, 7:7

Валентин Орез

Зазвичай, нормативні акти приймаються з передумовою того, що учасники відповідних правовідносин добросовісно користуватимуться наданими їм правами та належно виконуватимуть свої обов’язки. Але трапляються випадки, коли особи, на яких розповсюджується дія певних актів, так би мовити, „полегшують” собі життя, використовуючи окремі недоліки норм, якими вони мають керуватися. Найбільш „вдалі” випадки такого застосування мають тенденцію поширюватися та закріплюватися, перетворюючись фактично в технології, однією з яких є недопущення касаційної скарги до розгляду із застосуванням ст. 429 КПК України.

За правилами цієї статті суд касаційної інстанції, встановивши не додержання вимог ст. 427 КПК України при подачі касаційної скарги, залишає таку скаргу без руху і дає строк для усунення недоліків; не виконання такої вимоги має наслідком повернення скарги. Суд касаційної інстанції, наприклад, не бажаючи приймати скаргу до провадження та витребовувати справу, вчиняти дії пов’язані із доставкою засудженого в судове засідання або з інших причин, може встановити деякі недоліки скарги, які незрозуміло як потрібно усунути, а потім – повернути її через нібито не усунення цих недоліків; у разі нової подачі скарги можливе повторне застосування вказаного підходу або відмова у відновленні пропущеного строку на касаційне оскарження. При цьому не виключається додаткова мета – створення штучних перешкод для звернення засудженого до Європейського суду із захисту

прав людини через формальне не використання усіх можливих ефективних способів національного захисту (не проходження стадії касаційного оскарження).

На практиці трапляються різні варіанти недобросовісного застосування вказаних статей. Так, у справі за обвинуваченням Вишняк О.В. за ст. 115 ч.1 КК України касаційний суд ухвалою від 26.12.2014 року залишив касаційну скаргу захисника (автора статті) без руху через те, що: зі змісту касаційної скарги всупереч ч.3 ст. 427 КПК України не вбачається думка особи щодо бажання чи небажання брати участь у касаційному розгляді; всупереч ч.6 ст. 427 КПК України до касаційної скарги не додано їх копій з додатками до неї в кількості, необхідній для надсилання сторонам кримінального провадження і учасникам судового провадження; усупереч п.4 ч.2 ст. 427 КПК України зі змісту касаційної скарги не вбачається, в чому саме виразилися порушення, допущені судами при розгляді кримінальної справи щодо Вишняка О.В., та які відповідно до ч.1 ст. 438 КПК України є підставами для скасування або зміни судових рішень, не наведе-но конкретних доказів і аргументів в обґрунтування незаконності оскаржуваних судових рішень. При цьому відверто було проігноровано, що ч.3 ст. 427 КПК України ви-ключає двозначність її тлумачення, оскільки виключно у разі, якщо особа не бажає брати участі у касаційному розгляді, то вона має зазначити про це в касаційній скарзі, а не навпаки; одночасно із вказівкою на нібито недостатність копій скарги і додатків не визначено певну їх кількість, яку слід надати; в касаційній скарзі взагалі були відсутні посилання на однобічність, неповноту досудового слідства та судового розгляду, невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи, а йшла мова про істотні порушення КПК України, зокрема, відсутність журналу судового засідання суду апеляційної інстанції, вступної та резолютивної частини ухвали, проголошеної апеляційним судом за результатами апеляційного розгляду та інші.

Перед захистом стало питання, як добитися прийняття скарги до розгляду, тому що з вказаних дій колегії суддів Вищого спеціалізованого суду України стало зрозумілим їх не бажання допустити касаційного перегляду ухвалених у цій справі рішень судів попередніх інстанцій (можливою причиною могло бути те, що засуджений, як за-значено у вироку, неодноразово судимий, тримається під вартою з 11.04.2011 року, справа містить 7 томів, розглядалася судами неодноразово та ін.).

Після короткочасної наради із засудженим (для усунення недоліків було надано 15-денний строк) було реалізовано наступний план:

1) подано заяву роз'яснити ухвалу про усунення недоліків, а саме: які саме потрібно навести порушення вимог кримінального закону у скарзі крім прямо визначених ст. 412 ч.2 п.3, п.7 КПК України; чи потрібно додатково написати в скарзі про своє бажання взяти участь в касаційному розгляді, якщо закон це прямо не вимагає; в який саме кількості (4, 5, 6 або більше) потрібно надати копії касаційної скарги, а також які саме додатки потрібно додати, якщо додаткові документи по суті справи не надаються, чи потрібно в цьому випадку надати певну кількість (4,5, 6 або більше) копій вироку суду першої інстанції, ухвали апеляційного суду, ордеру, свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, договору про надання правової допомоги,

якщо ці документи зазвичай надаються в 1 екземплярі; також було клопотання про прийняти касаційної скарги до розгляду (незалежно від результатів роз'яснення), інакше це буде порушенням права засудженого на справедливий суд, визначеного ст. 6 п.1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ст. 129 ч.3 п. 8 Конституції України, в такій його складовій частині як право на касаційне оскарження, а також направити без затримок відповідь із врахуванням стислого строку на усунення недоліків;

2) після очікуваного ігнорування первісної заяви було подано заяву про відвід колегії суддів від розгляду справи (вирішення питання про прийняття скарги до розгляду або її повернення) з тих підстав, що скаргу залишено без руху з надуманих приводів, усунути визначені судом недоліки неможливо через їх неконкретність та суперечність змісту скарги, не реагування на заяву про роз'яснення ухвали про залишення скарги без руху;

3) через не отримання жодних відповідей на попередні заяви та наближення дати спливу строку на усунення недоліків було подано уточнення касаційної скарги із зазначенням, що їх зроблено на власний розсуд, тому що суд касаційної інстанції не конкретизував недоліки первісної скарги, які, на його думку, потрібно усунути.

Нарешті пізніше було отримано ухвалу касаційного суду про прийняття до розгляду первісної скарги (із врахуванням первісної заяви про роз'яснення ухвали про залишення скарги без руху), яку в подальшому було частково задоволено, зокрема, з наведених у скарзі підстав – № 46872451 Єдиного реєстру судових рішень. При цьому ухвали касаційного суду про залишення скарги без руху, прийняття її до розгляду у цьому реєстрі так і не з'явилися.

Цей приклад, на думку автора, вказує, що недобросовісним технологіям можливо та необхідно протиставляти свої, спрямовані на реалізацію прав та захист інтересів клієнтів, при цьому, насамперед, слід визначитися, чи вичерпано увесь наявний відповідний захисний ресурс в даній конкретній справі. Також доцільно виходити з широкого тлумачення цього терміну, в тому числі й враховуючи принцип „дозволено те, що не заборонено", тому що в реаліях сьогодення захиснику приходиться протистояти не тільки стороні обвинувачення, але і суду. Спроби удосконалити законодавство, поліпшити персональний склад сторін процесу або їх ставлення до адвокатів стануть ефективними саме в тому випадку, якщо самі адвокати покажуть, що вони здатні належно працювати та протистояти будь-яким недобросовісним технологіям.

Валентин Орез, адвокат

ВІДВІД СУДДІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕУПЕРЕДЖЕНОГО РОЗГЛЯДУ, ВИРІШЕННЯ І ДОСЯГНЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ ІСТИНИ У СПРАВІ

Питомец А. В.

Конвенція про захист прав людини та основних свобод, яку Україна ратифікувала 17 липня 1997 року, визначає основні права і свободи, серед яких закріплено право на справедливий, незалежний і безсторонній суд, створений відповідно до закону. У Конституції України закріплені основні засади судочинства.

З прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу України, всі громадяни очікують на справедливе і не упереджене кримінальне провадження. Основними моментами на які спирається новий Кримінально-процесуальний кодекс України являється можливість приведення кримінального провадження до європейських стандартів, про які не одноразово наголошував Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях звернених проти України.

Інструментом забезпечення неупередженого розгляду, вирішення і досягнення об'єктивної істини у справі є інститут відводу, а саме відводу суддів під час кримінального провадження.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає, що суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним відповідно до закону. Судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи відповідно до Конституції та в порядку, встановленому законами України (ст.ст. 2, 7 Закону).

Сутність відводу у кримінальному провадженні полягає в усуненні (самоусуненні) слідчого судді, судді від участі у кримінальному проваджені за наявності обґрунтованих сумнівів в їх неупередженості.

Так, Закон покладає на слідчого суддю, суддю процесуальний обов'язок заявити самовідвід за наявності підстав, передбачених ст.ст. 75–76 КПК. За цими ж підставами їм може бути заявлено відвід особами, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді в кримінальному провадженні закріплені в ст. 75 КПК України. Так, слідчий суддя, суддя не може брати участь у кримінальному провадженні: 1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинувачено-

го, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача; 2) якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник; 3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах провадження; 4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості; 5) у випадку порушення встановленого ч. 3 ст. 35 цього Кодексу порядку визначення слідчого судді, судді для розгляду справи.

До складу суду, що здійснює судове провадження, не можуть входити особи, які є родичами між собою.

Тобто, слідчий суддя, суддя не має права брати участь у кримінальному провадженні, якщо він є учасником цього провадження як зі сторони обвинувачення, так і зі сторони захисту, передбачених параграфами 2–5 глави 3 КПК, або є членом сім'ї чи близьким родичем учасника кримінального провадження.

Слідчий суддя, суддя не має права брати участь у конкретному провадженні також тоді, коли інтереси однієї зі сторін представляє захисник чи представник, який є його родичем або членом сім'ї. Встановлення такого факту є підставою для відводу і не потребує доведення, що слідчий суддя, суддя не заінтересований у результатах провадження.

Щодо обставин, передбачених п.п. 3, 4 ч. 1 цієї статті, то, заявляючи відвід, особа має обґрунтувати, чому суддя, члени його сім'ї чи близькі родичі заінтересовані у результатах кримінального провадження. Такими обставинами можуть бути надання зазначеною особою консультацій чи інших послуг як напередодні, так і в процесі провадження, якщо до прийняття рішення у справі усно або письмово вона висловлювала свою думку про винність або невинність особи, перебуває у дружніх або неприязних стосунках з будь-ким із учасників провадження, перебуває у службовій, матеріальній чи іншій залежності від них.

Підставою для відводу слідчого судді, судді є визначення їх для конкретного судового провадження з порушенням правил його здійснення автоматизованою системою документообігу.

При колегіальному судовому провадженні не допускається участь суддів, які є родичами між собою. Термін «родичі» законом не визначено, а тому необхідно керуватися терміном «близькі родичі» (п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК).

Наявність хоча б однієї із зазначених обставин виключає участь слідчого судді або судді у судовому провадженні. Однак поняття «інші обставини, які викликають сумнів у його неупередженості», є оціночними, використання яких залежить від правосвідомості особи, яка їх застосовує та з'ясовує їх сутність, виходячи зі свого внутрішнього переконання.

У п. 2.5 Бангалорських принципів поведінки суддів (схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року) зазначається, що суддя заявляє самовідвід від участі в розгляді справи в тому випадку, якщо для нього не є можливим винесення об'єктивного рішення у справі, або в тому випадку, коли у стороннього спостерігача могли б виникнути сумніви в неупередженості судді.

Законодавець надає учасникам судового провадження можливість коректного розв'язання ситуації, що створилася, шляхом заяви самовідводу, що

є етичним моментом законодавства, яке регулює ці питання.

Відвід повинен бути вмотивованим, тобто має містити вказівку на підстави, що зумовлюють його наявність. Вимога мотивувати відвід означає, що особа, яка його заявила, повинна викласти відомі їй обставини, з якими вона пов'язує необхідність усунення слідчого судді, судді від участі у судовому провадженні. Безпідставні і немотивовані відводи не повинні розглядатися.

Згідно з пунктом 3 Європейського статуту судді, прийнятого Європейською асоціацією суддів у 1993 році, «суддя не тільки повинен бути неупередженим, але й має сприйматися будь-ким, як неупереджений».

У справі «П'єрсак проти Бельгії» Європейський суд з прав людини висловив позицію, згідно з якою, незважаючи на той факт, що безсторонність зазвичай означає відсутність неупередженості, її відсутність, або, навпаки, наявність може бути перевірено різноманітними способами.

У справі «Хаусшильд проти Данії» згідно з об'єктивним критерієм, необхідно встановити, чи існують, якщо зовсім не брати до уваги особисту поведінку судді, легко з'ясовувані факти, які можуть ставити під сумнів його безсторонність. З цього погляду навіть виступи можуть мати певне значення. Найголовніше – це довіра, яку в демократичному суспільстві повинні мати суди у громадськості і передусім, у разі кримінально провадження, в обвинуваченого. Отже, будь-який суддя, щодо безсторонності якого є законні підстави для побоювань, повинен дати відвід.

Це означає, що при з'ясуванні в даній справі питання про те, чи існують законні підстави для побоювання щодо відсутності безсторонності у певного судді, позиція обвинуваченого має важливе, але не вирішальне значення. Вирішальним при цьому є те, чи можуть бути ці побоювання об'єктивно виправдані.

В свою чергу ст. 76 КПК України передбачає принцип недопустимості участі слідчого судді, судді повторно у судовому провадженні, у якому він приймав рішення. У випадку, якщо суддя брав участь у судовому провадженні, однак судове рішення з будь-яких причин не приймалося, наступна його участь у цьому ж кримінальному провадженні не забороняється.

Повторною вважається участь судді у конкретному провадженні за умови, що він не лише брав участь у ньому, але і приймав рішення. Принцип недопустимості повторної участі слідчого судді, судді, присяжного у кримінальному провадженні полягає в тому, що вони вправі брати участь у кокретному провадженні лише в одній з інстанцій (під час досудового розслідування у суді першої, апеляційної, касаційної інстанції, у Верховному Суді України або за нововиявленими обставинами). Тобто суддя має право приймати судове рішення лише один раз у будь-якій із судових інстанцій. Суддя, який брав участь у кримінальному провадженні і приймав рішення, вже має власну думку (позицію), а тому його повторна участь може призвести до необ'єктивного рішення.

На практиці трапляються випадки, коли на лице наявні підстави для відводу судді. Розглянемо на прикладі такі ситуації.

Приклад 1.

30 березня 2015 року суддя судової палати з розгляду кримінальних справ

Апеляційного суду Одеської області ОСОБА_2 провів дії по підготовці до апеляційного розгляду, передбачені ст.ст. 398, 401 КПК України. Ухвалою від 03 березня 2015 року суддя ОСОБА_2 відкрив апеляційне провадження за апеляційними скаргами прокурора Тарутинського району Одеської області та захисника ОСОБИ_1, адвоката Євценка Р.І. на ухвалу Татарбунарського районного суду Одеської області від 17 березня 2015 року та призначити справу до розгляду в Апеляційному суд Одеської області на 10 квітня 2015 року.

10 квітня 2015 року о 14 годині 30 хвилин в Апеляційному суді Одеської області було розпочато судове засідання за апеляційними скаргами на вищевказану ухвалу. Вказане судове засідання розглядалось судом у наступному складі: головуючий суддя ОСОБА_2, суддів ОСОБА_3, ОСОБА_4.

Під час судового розгляду з'ясувалось, що судді ОСОБА_3 та ОСОБА_4 вже брали участь у справі під час судового розгляду скарг на ухвали слідчих суддів під час досудового розслідування, і тому ці судді заявили самовідвід. У справі було оголошено перерву.

Приблизно о 16 годині 10 хвилин 10 квітня 2015 року судове засідання у Апеляційному суді Одеської області було продовжено у наступному складі: головуючий суддя ОСОБА_2, суддів ОСОБА_5, ОСОБА_6.

Під час судового розгляду з'ясувалось, що судді ОСОБА_5 та ОСОБА_6 не є суддями, які уповноважені розглядати справи відносно неповнолітніх, а обвинувачений ОСОБА_7 є неповнолітнім, і тому судді ОСОБА_5 та ОСОБА_6 заявили самовідвід. У справі знову було оголошено перерву.

Приблизно о 17 годині 15 хвилин до залу судового засідання повернувся суддя ОСОБА_2 та почав судове засідання в апеляційному суді Одеської області одноособово, в складі лише головуючого судді ОСОБА_2.

Судовий розгляд суддя ОСОБА_2 почав з розгляду клопотання про продовження строку тримання під вартою обвинувачених. Судді ОСОБІ_2 адвокатом Євценко Р.І. було нагадано, що у відповідності до ст. 401 КПК України суд апеляційної інстанції має право розглядати клопотання про обрання, зміну або скасування запобіжних заходів, і не має права розглядати клопотання про продовження запобіжного заходу, але суддя ОСОБА_2 не прийняв це до уваги.

Також судді ОСОБІ_2 адвокатом Євценко Р.І. було повідомлено, що сторона захисту до цього часу не отримала копії клопотань про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно обвинувачених, а відповідно до ст. 184 КПК України, клопотання з доданими до нього матеріалами надається обвинуваченому, підозрюваному не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

Порушуючи цю норму кримінального процесуального законодавства суддя ОСОБА_2 оголосив перерву на одну годину, для ознайомлення з клопотанням, надавши стороні захисту лише копії клопотань про продовження запобіжного заходу, без доданих до нього матеріалів.

Під час перерви, адвокат Євценко Р.І. вийшов з приміщення Апеляційного суду Одеської області, але приблизно о 18 годині 10 хвилин, коли час перерви добігав кінця, двері Апеляційного суду Одеської області виявилися зачиненими. В той же час суддя ОСОБА_2, незважаючи на відсутність ад-

вокатa Євценка Р.І., захисника ОСОБИ_1 продовжив судове засідання. Інші захисники обвинувачених нагадали судді ОСОБІ_2, що ОСОСБА_1 та інші обвинувачені, обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 152 та ч. 2 ст. 153 КК України, ці злочини відповідно до ст. 12 КК України відносяться до особливо тяжкого та тяжкого злочинів, тому, відповідно до ст. 52 КПК України, участь захисника є обов'язковою, та в такому випадку продовжувати судове засідання без захисника ОСОБИ_1 є неможливим.

Однак, суддя ОСОБА_2 порушуючи право обвинуваченого ОСОБИ_1 на захист продовжив судове засідання.

Приблизно о 18 годині 30 хвилин адвокату Євценко Р.І., захиснику обвинуваченого ОСОБИ_1 вдалося потрапити до приміщення Апеляційного суду Одеської області.

Адвокат Євценко Р.І. заявив судді ОСОБІ_2 відвід, мотивуючи його наявністю обставин, що викликають сумнів у неупередженості судді, а саме: суддя ОСОБА_2 одноособово проводить судове засідання в суді апеляційної інстанції, що не передбачено КПК України; суддя ОСОБА_2 розглядає клопотання про продовження запобіжного заходу обвинуваченим, хоча такого права у суду апеляційної інстанції немає; суддя ОСОБА_2 не надав передбачений законом час на ознайомлення з клопотанням та підготування заперечень до нього; суддя ОСОБА_2 почав судове засідання без присутності захисника обвинуваченого в справі, участь в якій захисника є обов'язковою.

Суддя ОСОБА_2 видалився до нарадчої кімнати і замість того, щоб передати вирішення питання про відвід іншому судді того ж суду, як це передбачено ст. 81 КПК України, розглянув заяву про відвід сам на себе і постановив ухвалу про відмову в задоволенні заяви (ухвала Апеляційного суду Одеської від 10 квітня 2015 року, номер провадження 11-кп/785/580/15, номер справи місцевого суду 514/218/15-к).

Після цього, суддя ОСОБА_2 продовжив судове засідання одноособово та вирішив питання про продовження строку запобіжного заходу.

28 квітня 2015 року, коли колегія суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Одеської області вже була сформована згідно вимог законодавства (головуючий той же суддя ОСОБА_2, судді ОСОБА_8, ОСОБА_9), для розгляду тих же апеляційних скарг прокурора Тарутинського району Одеської області та захисника ОСОБИ_1, в судовому засіданні адвокатом Євценко Р.І. було подано заяву про відвід судді Апеляційного суду Одеської області ОСОБИ_2 із зазначенням та обґрунтуванням всіх підстав, вказаних вище, які явно викликають сумніви у неупередженості судді.

Однак, колегія суддів розглянувши вказану заяву у своїй ухвалі зазначила так: «незважаючи на безпідставність доводів, викладених у заяві адвоката Євценка Р.І. про відвід головуючого по справі – судді ОСОБИ_2, з метою виключення сумнівів у безсторонності, об'єктивності та неупередженості суду, колегія суддів вважає необхідним задовольнити вищевказану заяву» (ухвала Апеляційного суду Одеської області від 28 квітня 2015 року, номер провадження 11-кп/785/580/15, номер справи місцевого суду 514/218/15-к).

Приклад 2.

28 квітня 2014 року суддя Приморського районного суду м. Одеси ОСОБА_1, розглянувши у відкритому судовому засіданні заяву представника ОСОБИ_2 – адвоката Питомця Артема Валерійовича про відвід слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси ОСОБИ_3, встановив: до Приморського районного суду м. Одеси надійшла заява представника ОСОБИ_2 – адвоката Питомця А.В. про відвід слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси ОСОБИ_3 від справи № 522/4579/15-к.

У своїй заяві адвокат Питомець А.В. вказує на те, що у провадженні слідчого судді ОСОБИ_3 перебуває його скарга на дії слідчого СУ ГУМВС України в Одеській області під час проведення обшуку від 03.03.2015 р. та визнання незаконними проведення обшуку у квартирі НОМЕР_1, за АДРЕСОЮ_1, яку раніше своєю ухвалою вже залишав без розгляду на підставі ст. 304 КПК України, та яку ухвалою апеляційного суду Одеської області було скасовано, що об'єктивно створює підстави для сумнівів у його неупередженості, а тому просить задовольнити його заяву про відвід слідчого судді ОСОБИ_3 від розгляду вказаної скарги.

Виходячи зі змісту ст. 75 КПК України неупередженість слідчого судді є необхідною умовою для прийняття законного, обґрунтованого та вмотивованого судового рішення.

Керуючись вказаною нормою кримінально-процесуального законодавства, та з метою усунення сумнівів щодо неупередженості слідчого судді при розгляді його скарги і як наслідок прийняття законного та обґрунтованого рішення, суд вважав за необхідне задовольнити заяву адвоката Питомця А.В. та відвести слідчого суддю ОСОБУ_3 від розгляду справи № 522/4579/15-к за його скаргою (ухвала слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2015 року, справа № 522/4579/15-к, провадження № 1-кс/522/5847/15).

Як бачимо, у випадку звернення з заявою про відвід судді за наявності навіть низки обставин, які викликають сумнів у його неупередженості, тобто обставин, що виключають участь слідчого судді, судді в кримінальному провадженні, судді, користуючись своїм процесуальним статусом, або взагалі відмовляють у задоволенні такої заяви, або задовольняють таку заяву, однак з явною неохотою, або, як бачимо, все ж дотримуються вимог КПК України, вникають в суть справи та задовольнять такі заяви.

Позитивним моментом є те, що навіть якщо вам було відмовлено у задоволенні заяви про відвід судді, КПК України не позбавляє вас права повторно звернутись із такою заявою. В такому випадку завжди потрібно бути лаконічним, ваші доводи повинні бути обґрунтовані аби суд не розцінив такі ваші дії як зловживання правом.

На завершення зазначу, що все ж відвід суддів завжди був і залишається важливим дієвим механізмом, процесуальним інструментом забезпечення законності прийняття судових рішень, своєрідним захистом від впливу на суд різних суб'єктивних факторів, він покликаний забезпечити неупередженість судового розгляду.

Адвокат Ради адвокатів Одеської області
Питомець Артем Валерійович

ЧЕСНИЙ, ПОРЯДНИЙ, КУЛЬТУРНИЙ!

Полонский Ю. М.

Протягом багатьох століть існування адвокатури, починаючи із Стародавнього Риму і Афін, ведуться пошуки моральних критеріїв оцінки як її діяльності, так і її представників. Вважаю, що моральні оцінки для адвокатури більш важливі, ніж для багатьох державних інститутів, включаючи суди, які за визначенням повинні бути взірцем справедливості і це питання безпосередньо пов'язане зі специфікою правового та соціального статусу адвокатури.

Вся історія адвокатури є історія її самоствердження, боротьби за визнання державою і суспільством. Якщо авторитет державних установ спирається на владні повноваження і підтримку всього державного апарату, то авторитет адвокатури має одну опору - суспільну довіру.

17 листопада 2012 року установчий З'їзд адвокатів України прийняв нові Правила адвокатської етики. Якщо проаналізувати основоположні соціальні цінності, проголошені Конституцією України й Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», то можна дійти до висновку, що забезпечення права на захист від обвинувачення й надання правової допомоги при вирішенні справ у судах й інших державних органах є найважливішою соціальною функцію адвокатури, а дотримання Правил адвокатської етики (далі – Правила) є одним із основних професійних обов'язків адвоката в демократичному суспільстві.

Правила адвокатської етики покликані не лише уніфікувати традиції й досвід в адвокатському співтоваристві, але й виконувати важливу функцію орієнтирів при виконанні адвокатами своїх багатоманітних професійних прав і обов'язків, які ґрунтуються перш за все на принципах, закладених в основі адвокатської діяльності. Підкреслюючи суспільну важливість Правил 2012 року як нормоутворюючого орієнтира соціальних і моральних цінностей нашого суспільства, необхідно згадати і про існування «Правил адвокатської етики», які схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 1 жовтня 1999 р. (протокол від 1–2 жовтня 1999 р. №6/VI) та які лежали в основі Правил 2012 року.

Хотілося б звернути окрему увагу саме на зміни, проведені в Розділі 2 нових Правил – «Основні принципи адвокатської етики», де було виключено зміст двох основоположних, на наш погляд, статей – статті 11 «Чесність і порядність» та 13 «Культура поведінки» Правил адвокатської етики від 1 жовтня 1999 року, що надзвичайно обурює, адже високого престижу адвокатури в очах суспільства можна досягти лише моральною бездоганністю не лише слова, але і справи.

Це особливо важливо в умовах української дійсності і українського менталітету, для якого совість завжди була вище закону, а особиста чесність,

порядність і культура – основоположними цінностями незалежної держави Україна, яка знаходиться на шляху приєднання до Європейського співтовариства.

Чому це було зроблено відповісти , мабуть, дуже важко. Мабуть основні принципи адвокатської етики такі як чесність, порядність та культура поведінки, в теперішній час, вже не потрібні? Чи потрібні, але не всім адвокатам?

На це є тільки одна відповідь – цих основних етичних принципів адвокатури неможливо було позбавитись і вони підлягають відродженню в Правилах адвокатської етики.

Розділ 2 «Правил адвокатської етики», затверджених З'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року регламентує наступні основні принципи адвокатської етики:

1. **Незалежність та свобода** адвоката у здійсненні адвокатської діяльності, що передбачає його свободу від будь-якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання в його діяльність з надання правової допомоги, здійсненню захисту або представництва клієнта, зокрема з боку державних органів, політичних партій, інших адвокатів тощо, а також від впливу своїх особистих інтересів;

2. **Дотримання законності,** що зобов'язує адвоката використовувати всі свої знання та професійну майстерність для належного захисту й представництва прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, дотримуючись чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності;

3. **Домінантність інтересів клієнтів** – адвокат зобов'язаний у своїй професійній діяльності виходити з переваги інтересів клієнтів перед своїми власними інтересами, інтересами колег, партнерів, співробітників, законних представників клієнтів або їх опікунів, піклувальників та інших осіб, а також перед будь-якими іншими міркуваннями;

4. **Неприпустимість конфлікту інтересів**, що виключає суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками перед клієнтом, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи не вчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності;

5. **Конфіденційність** є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання правової допомоги, здійснення захисту та представництва. Тому збереження конфіденційності будь-якої інформації, яка визначена як предмет адвокатської таємниці Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» або становить персональні дані про фізичну особу, які охороняються законодавством з питань захисту персональних даних, є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується;

6. **Компетентність та добросовісність**, що передбачає наявність у адвоката високого рівня професійної підготовки, ґрунтовного знання чинного законодавства, практики його застосування, опанування тактики, методів і

прийомів адвокатської діяльності, ораторського мистецтва; знання відповідних норм права, наявність необхідного досвіду їх застосування, досконалість в урахуванні всіх обставин, що стосуються доручення клієнта та можливих правових наслідків його виконання, ретельну підготовку до виконання доручення та, що немало важливо, адвокат має постійно підвищувати свій професійний рівень та кваліфікацію, володіти достатньою інформацією про зміни у чинному законодавстві;

7. **Повага до адвокатської професії** – всією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, яку він уособлює, її сутності та громадського призначення, сприяти збереженню та підвищенню поваги до неї в суспільстві;

8. **Вимоги до рекламування адвокатської діяльності** – рекламні матеріали про діяльність адвоката мають бути об'єктивними, достовірними, чіткими та зрозумілими й не повинні містити натяків, двозначностей або іншим чином утворювати підґрунтя для введення потенційних клієнтів в оману, а також мають відповідати розумним естетичним вимогам.

Як ми бачимо, серед переліку принципів адвокатської діяльності проблема саме моральних цінностей, – взагалі не береться до уваги і жодної спроби акцентувати це питання навіть не ставиться за мету. Але чи можна тоді взагалі називати ці правила «етичними», якщо саме поняття «етика» означає науку, що вивчає мораль? Однозначно ні.

Можна сміливо стверджувати, що моральна складова була просто грубо вирвана зі змісту Правил 2012 року. Так, стаття 11 «Чесність і порядність» Правил адвокатської етики, які схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 1 жовтня 1999 р. передбачає, що адвокат повинен як у своїй професійній діяльності, так і в приватному житті бути чесним і порядним; не вдаватися до омани, погроз, шантажування, підкупу, використання тяжких матеріальних чи особистих обставин інших осіб або інших протизаконних засобів для досягнення своїх професійних або особистих цілей; поважати права, законні інтереси, честь, гідність, репутацію та почуття осіб, з якими він спілкується в різних відносинах.

А стаття 13, «Культура поведінки», вказує, що адвокат повинен як у своїй професійній діяльності, так і в приватному житті, дбаючи про престиж звання адвоката, забезпечувати високий рівень культури поведінки, поводити себе гідно, стримано, тактовно, по можливості зберігати самоконтроль і витримку, при здійсненні своєї професійної діяльності мати пристойний зовнішній вигляд.

Звісно, відсутність в Правилах адвокатської етики таких загальновідомих важливих, окремих постулатів моральної поведінки, значно звужує перелік вимог до адвоката, але чи може тоді особа займатись адвокатською практикою, якщо такі елементарні цінності їй невідомі, якщо чесність, порядність і культура для неї – це лише залишки минулого століття? Безсумнівно, це вже не адвокат.

Незрозуміло чому новим авторам Правил адвокатської етики необхідно було виключати морально-етичні правила і передбачити їх тільки в окремих статтях нових Правил (стаття 45), де зазначено, що адвокат повинен дотримуватися чести та порядності підчас здійснення професійної діяльності

в суді.

А в інших випадках адвокатської діяльності та його поведінки у відносинах з іншими особами адвокат може вже не додержуватися принципів чесності та порядності?

Відносно культури поведінки, то автори нових Правил передбачили її тільки у відносинах з іншими учасниками судового провадження (стаття 46).

А як треба додержуватися адвокатові культури поведінки з іншими особами, які не є учасниками судового провадження? Що, можна поводитеся не зовсім культурно? Чи є якійсь нові пропозиції з цього питання?

М. Маллен в книзі «Правила адвокатської професії у Франції», зазначає: «Чесності адвокату мало. Він повинен доводити її до педантичності. Безумство і безчестя шукати кошти з метою обійти закон або виграти неправе діло. Уникайте всяких безчесних засобів в захисті, консультаціях, у всяких ділових відносинах».

То невже для нашого суспільства допустима відсутність таких загальновідомих постулатів як чесніть, порядність, культура? Невже можуть називатись професіоналами адвокати, для яких ці моральні засади неважливі і які навіть не мають наміру їх дотримуватись? Ми так не вважаємо, і саме тому, твердо переконані, що нашому суспільству потрібні конкретизація, максимально можливе чітке визначення моральних вимог до представників даної професії, що і зумовлює розроблення етичних кодексів, які й актуалізують проблему шкали цінностей.

Адвокат – самостійна фігура і майже завжди має право вибору своєї поведінки та позиції у взаємовідносинах із клієнтом і судом. Адвокат завжди залишається представником свого корпоративного об'єднання, і за його вчинками судять про всю корпорацію адвокатів України, членом якої він є.

І тому, якщо клієнт наполягає на відстоюванні позиції адвокатом, яка не відповідає вимогам Правил адвокатської етики, адвокат, знаючи це, не повинен миритись з такою позицією, а також має повне моральне право відмовитись від подальшого ведення справи цього клієнта, звичайно, якщо така відмова за суттю і процедурою не суперечить закону.

Така сама думка простежується і в працях видатного російського юриста А. Ф. Коні, а також автора всесвітньо відомої книги «Школа адвокатури» Р. Гарріса, який висловив таку пораду: «Нехай служіння своєму клієнтові буде «вищим безсумнівним боргом» адвоката, але можна все-таки сподіватись, що заради цього боргу він не забуде своїх обов'язків як людини і вагатиметься відмовитись від ведення тієї справи, яку не може виграти чесними засобами».

У такому контексті становлять інтерес рекомендації видатного адвоката і вченого В. Д. Спасовича колегам, суть яких така: «Дотримуйся безумовно чистоти звичаїв, не захоплюйся м'якосердістю, вимагай безумовної чесності, не будь поблажливим до тих, хто для досягнення своїх цілей пролізе, обійде, змінить чи перекрутить закон».

Тому, на нашу думку, виключення з нової редакції Правил адвокатської етики таких принципів як чесність, порядність, культура поведінки – пряма вказівка на те, що нові автори, які вносили ключові зміни вже в 2012 році, писали ці Правила виходячи зі своїх помилкових «неадвокатських» розумінь щодо вимог до особи адвоката і мали на увазі, що адвокатською практикою

можуть займатись нечесні, непорядні, і взагалі позбавлені норм культурної поведінки люди.

Більш того, автори, грубо викресливши вищезгадані положення зі змісту Правил 2012 року, ще й порушили закон, який має найвищу юридичну силу в Україні, – Конституцію України. Так, згідно статті 22 розділу 2 Конституції України, конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, що автоматично унеможливлює зміну Правил 1999 року.

Виходячи з вищезазначених міркувань, вважаємо доцільним внести зміни до існуючих Правил адвокатської етики 2012 року та винести на розгляд чергового З'їзду адвокатів України пропозицію про повернення таких основоположних принципів як чесність, порядність та культура поведінки до змісту Правил адвокатської етики, без яких існування основного етичного кодексу адвокатів – вбачається взагалі неможливим.

Заслужений юрист України, член Ради адвокатів України,
Полонський Юрій Мойсейович
Референт Адвокатської компанії «Полонський і Партнери»,
Лисяна Богдана Олегівна

КЛОПОТАННЯ АДВОКАТА ПРО ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ ТА ЇХ ОЦІНКА СУДОМ В ПОРЯДКУ СТ. 84-86, 87-89, 94, 233-236 КПК УКРАЇНИ

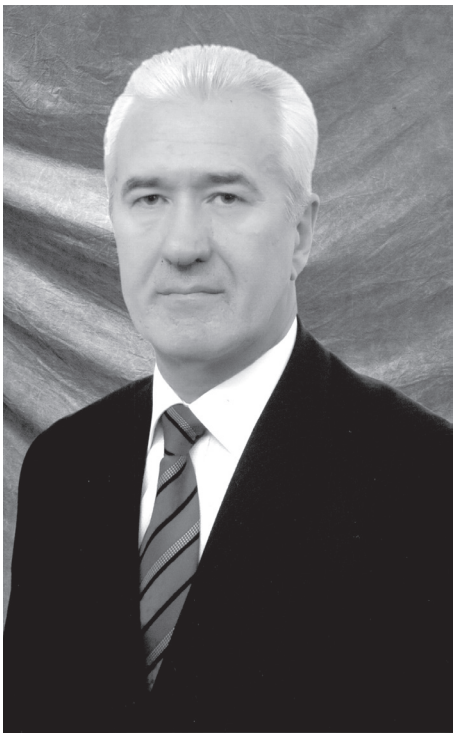

31 серпня 2015 року судом першої інстанції постановлене рішення по справі судді Біляївського суду Одеської області Мельничук Н.І.

Суть вказаної справи полягає у наступному.

У серпні 2013 року Генеральною прокуратурою було розпочате кримінальне провадження відносно судді вказаного суду Мельничук Н.І. за ознаками ст.368 КК України. При відкритті матеріалів кримінального провадження та ознайомленням з матеріалами аудіовідео контролю захистом були встановлені грубі порушення КПК при проведенні слідчих дій, вилученні речових доказів та приєднання їх до справи.

Виходячи з тактичних міркувань клопотання щодо оцінки законності проведення певних слідчих дій на досудовому провадженні не висувались. Вказане клопотання готувалося до висування при вирішенні у судовому засіданні законності їх проведення та приєднання до матеріалів справи у якості доказів. Розуміння суті вказаного клопотання, на нашу думку, можливо виходячи з її суті.

А Д В О К А Т
Саінчин Олександр Сергійович
Свідоцтво на право заняття адвокатською діяльністю № 872 від 24.12.1999р.
м. Одеса, вул. Грецька, 25

До Березанського районного суду
Миколаївської області
574000 смт. Березанка, вул.Леніна,58
Головуючому по кримінальному
провадженню №42013000000000278
від 07.08.2013 року
за ознаками ч.4 ст. 368 КК України

Тавлуй В.В.

Адвоката Саінчина О.С.
тел.0674842656; 7019432
на захист прав та законних інтересів
підсудної Мельничук Н.І.

КЛОПОТАННЯ
(в порядку ст.45 КПК та ст. 38 Закону України «Про адвокатуру»)

Про визнання доказів недопустимими

В судових засіданнях – 20.11.2014р., 25.11.2014р. та 3.12.2014 р., під Вашим головуванням, досліджувались відеоматеріали обшуку у приміщенні оселі Мельничук Н.І. на 4 відеокасетах, як додатки до протоколу обшуку від 29.08.2013 року.

Державне обвинувачення виступає з клопотанням про приєднання вказаних матеріалів до кримінального провадження у суді та визнання їх у якості доказів.

Захистом вважається, що вказане клопотання державного обвинувачення не підлягає задоволенню, та може бути визнане судом недопустимим з наступних підстав.

29 серпня 2013 року слідчий суддя Печерського району м. Київа – Церевич О.І., розглянувши подання слідчого Генеральної прокуратури України Іванова А.В. про проведення обшуку у житловому приміщенні, яке розташоване в місті Біляївка по вул.Калініна, 75 де мешкає Мельничук Н.І., надав дозвіл на обшук.

Проведення обшуку у помешканні Мельничук Н.І., яке було проведене 29.08.2013-30.08.2013 року, захистом вважається цілком законним, але грошові кошти, які вилучені в ході його проведення, на думку захисту, не можуть бути визнані такими, які вилучені з дотриманням норм КПК та не можуть бути визнані судом у якості доказів.

Мова йде про гроші (350 доларів США), які вилучені у громадянки Кутікової Г.І. (доньки Мельничук Н.І.), яка їх отримала від Мельничук Н.І. після отримання нею частини хабаря.

20.11.2014 року нами в суді досліджувалась касета №1 (додаток до протоколу обшуку; т.3 а.с.144-147), яка починається з того, що на подвір'ї дому, де мешкає Мельничук Н.І., після пред'явлення постанови суду про обшук, з сумки Кутікової Г.І., де знаходяться особисті речі, вилучаються вказані гроші. Будучі допитаною в судовому засіданні 4.07.2014 року – Кутікова Г.І. дала пояснення суду, згідно яких встановлено, що вона ні вдома, ні на подвір'ї дому Мельничук Н.І. не знаходилась, а її туди з вулиці запросили працівники міліції та прокуратури, для того, щоб з'ясувати місце знаходження її матері та можливість в її відсутність проведення обшуку в будівлі, де вона проживає. Вдома у Мельничук Н.І. вона не була та ключів при собі від будівлі у неї не було, про що свідчить той факт, що працівники МНС м. Біляївки спиляли решітки вікон, а слідча група проникала до дому через вікно.

Згідно з матеріалів відеозапису (касета №1) хід фіксації учасників слідчої дії почався о 18 год. 51хв., а лише о 19 год. 51 хв. після того, як усі учасники увійшли до приміщення помешкання Мельничук Н.І., слідчий об'явив про початок обшуку, роз'яснивши права та обов'язки усім учасникам слідчої дії.

Дослідивши протокол обшуку та матеріали відеозапису нами вбачається, що між протоколом та відеозаписом маються певні розбіжності. Так, слідчим

зазначається, що обшук починається о 19 год. 51 хв., а у протоколі описуються обставини, при яких слідча дія починається з обшуку Кутікової Г.І. та її особистих речей. Слідчим у протоколі обшуку зазначається, що в ході обшуку у неї вилучено ... (див.стор.2 абзац 6); ... Окрім цього, під час обшуку у Кутікової Г.І. вилучено банківські картки... (див.стор.2 абзац 6).

Вказані обставини захистом вважаються, як грубе порушенням честі та гідності особи.

Згідно зі ч.5 ст.236 КПК України – обшук особи повинен бути здійснений особами тієї ж статі. Слідчий, який проводив обшук (Мороз А.В.) та поняті (Севастьянов Д.Р. та Донцов О.І.) не є однієї статтю з обшуканою Кутіковою Г.І., а добровільна видача речей та предметів є не обшуком, а вилученням певних предметів та цінностей, що є окремим предметом судового дозволу. Тим більше, що слідчий наполягає, описуючи у протоколі, що у Кутікової Г.І. був проведений обшук, а не добровільне вилучення предметів та цінностей, а отже він, на думку захисту, вийшов за предмет судової санкції обшуку та був проведений з порушенням норм КПК.

Також, захистом зазначається, що обшук почався не з самого приміщення дому, як зазначається з постанови Печерського суду, а з подвір'я, куди з вулиці була запрошена Кутікова Г.І. Частина 1 ст.233 КПК України зазначає, що під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи. Частина 2 тієї ж статті зазначає, що ... під іншим володінням особи розуміється транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі побутового, службового, господарчого, виробничого та іншого призначення, які знаходяться у володінні особи.

Але, як вбачається з постанови, судом дозвіл на обшук в інших приміщеннях не надавався. Отже, захист наполягає на тому, що в період з 18 год. 51 хв. та до 20 год. 56 хв., коли оперативна група увійшла до помешкання Мельничук Н.І., слідчий був зайнятий тим, що проводив особистим обшуком Кутікової Г.І. та вилученню в неї певних речей та цінностей, про що склав протокол обшуку у присутності понятих.

Крім цього, виконуючи вимоги ч.3 ст.236 КПК України – слідчий, перед початком обшуку, не може пропонувати особам добровільно надати певні речі та документи, які зазначені в постанові суду, а лише пред'являє ухвалу суду та надає особі її копію, після чого проводить обшук. Всі інші дії слідчого по огляду та вилученню певних речей фактично є обшуком. Зазначається, що згідно частини 5 цієї ж статті, закон надає право слідчому або прокурору проводити особистий обшук осіб, які знаходяться на місці обшуку, але вказаний обшук повинен бути здійснений особами цієї ж статі.

Вказані обставини захистом вважаються такими, що принижують гідність особи та згідно з ст.3 Конституції України та п.2 ч.2 та ч.3 ст.87 КПК України повинні визначатися судом недопустимими під час будь-якого судового розгляду.

Захист наполягає, що рішенням суду дозвіл на особистий обшук у Кутікової Г.І. та інших осіб не надавався, та вказує на те, що вона у вказаному приміщенні не зареєстрована та не мешкає. На початоку обшуку в приміщенні дому 75 по вул. Калініна у м. Біляївка – Кутікова Г.І. не знаходилась та об'єктом обшуку не могла бути.

Виходячи з вищевказаного, відповідно до ст. ст. 84-86, 87-89, 94, 233-236 КПК України, -

Прошу Вас:

1. Розглянути у судовому засіданні вказане клопотання.
2. Визнати докази (вилучення 350 доларів США у Кутікової Г.І. в ході обшуку 30.08.2013 року) недопустимими.

Додаток: на ___аркушах.

З повагою,
Член Ради адвокатів Одеської області,
адвокат Саінчин О.С.

10 грудня 2014 року

31.08.2015

Справа № 469/1753/13-к
1-кп/469/4/15

В И Р О К
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

31 серпня 2015 року смт. Березанка

Березанський районний суд Миколаївської області в складі:

головуючого судді - Тавлуя В.В.

за участю:
секретарів - Ткач Т. В., Ходан Л.П.
прокурорів - Максимишина О. Л.,
- Чобану Д. Г.
обвинувачених - Мельничук Н. І.,
- Дідика Р. П.
захисника - Саінчина О. С.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в смт. Березанка кримінальне провадження, внесене до Єдиного реєстру досудових розслідувань №42013000000000278 від 07.08.2013 року за обвинуваченням

МЕЛЬНИЧУК НІНИ ІГНАТІЇВНИ, 17.10.1955 року народження, уродженки с. Зведенівка Шаргородського району Вінницької області, зареєстрованої за адресою: Одеська область, Біляївський район, м. Біляївка, вул. Олега Кошового, 2, кв.27, проживаючої за адресою: Одеська область, Біляївський район, м. Біляївка, вул. Калініна, 75, судді Біляївського районного суду Одеської області, освіта вища юридична, неодруженої,

Керуючись ст.ст. 368, 370, 374, 392 КПК України, суд, –

У Х В А Л И В:

МЕЛЬНИЧУК НІНУ ІГНАТІЇВНУ у вчинені злочину, передбаченого ч.4 ст.368 КК України, виправдати за ч.1 п.2 ст.373 Кримінального процесуального кодексу України.

Обраний стосовно **Мельничук Н. І.** запобіжний захід у виді особистого зобов'язання згідно Ухвали слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 11.12.2013 року, після набрання вироком законної сили, – скасувати.

Арешт на майно **Мельничук Н. І.**, накладений згідно Ухвали слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 16.10.2013 року, а саме: на двокімнатну квартиру №27 у будинку 2-В в Одеській області, м.Біляївка, вул.Кошового Олега; на будинок №75 в Одеській області, м.Біляївка, вул.Калініна; на автомобіль TOYOTA CAMRI, державний номер ВН 9223 АР, після набрання вироком законної сили, – скасувати на підставі ч.4 ст.174 КПК України.

Надані суду документи, матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису, та електронні носії інформації, зберігати при справі.

Вирок може бути оскаржений в апеляційний суд Миколаївської області через Березанський районний суд Миколаївської області протягом 30 днів з дня його проголошення.

Учасники судового провадження мають право отримати в суді копію вироку. Обвинуваченому та прокурору копія вироку вручається негайно після його проголошення. Учаснику судового провадження, який не був присутнім в судовому засіданні, копія судового рішення надсилається не пізніше наступного дня після його ухвалення.

Суддя: (підпис)
З оригіналом згідно. Суддя Березанського райсуду В.В. Товщук

Нами вважається, що при постанові рішення по справі, суд надав правильну правову оцінку діям працівників ОВС та прокуратури та визнав їх дії протизаконними, проведений обшук свідка проведений з порушенням КПК, а речові докази вилучені при проведенні слідчої дії визнав недопустимими. У сукупності з іншими доказами суд вважає, що по справі відсутні дані для обґрунтованого висновку про наявність вини в межах пред'явленого обвинувачення, та постановив рішення, яким Мельничук Н.І. була визнана виправданою за відсутністю в її діях складу злочину.

Продолжение.
Начало в № 2, 2015 года
«Вестник одесской адвокатуры»

УЧАСТИЕ АДВОКАТА В СУДЕБНОМ ПРОЦЕССЕ: ПОДХОДЫ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА

Григорий Владимирович ДИКОВ – российский юрист, выпускник МГУ им. М.В. Ломоносова, с 2003 по 2014 год – сотрудник Секретариата ЕСПЧ в Страсбурге. В настоящее время работает в Венецианской комиссии Совета Европы, преподаёт курс сравнительного конституционного права в Страсбургском центре Университета Сиракуз (США).

Автор ряда публикаций о прецедентном праве ЕСПЧ, преимущественно в сфере процессуального права.

(Продолжение. Начало в №№ 4-7 газеты «Адвокат».

5.4.Требование обвиняемого заменить адвоката по назначению в связи с его грубыми ошибками или пассивностью

Государство обязано заменить адвоката по назначению при соблюдении одного из двух условий (см. упоминавшееся выше дело Yefimenko v. Russia, § 124), если из обстоятельства дела очевидно, что защитник действует явно непрофессионально — манипулирует своими обязанностями, совершенно не знаком с делом или совершил грубую процессуальную ошибку, подзащитный вовремя привлек внимание следователя, прокурора, судьи и т.п. к непрофессиональным действиям адвоката и попросил о его замене.

Вместе с тем требование о замене должно быть обоснованным, и подзащитный не может менять адвокатов как перчатки. Так, в деле Frerot, dec 1ec., заявитель отказался от адвоката в последний день судебного заседания, сославшись на несовпадение их политических взглядов. Сам адвокат, в нарушение правил профессиональной этики, покинул процесс, не получив разрешение председательствующего судьи, за что позднее на него было наложено дисциплинарное взыскание. Председательствующий назначил другого адвоката представлять интересы подсудимого. Заявитель и новый адвокат утверждали, что судья должен был отложить слушание, поскольку новый адвокат не знал дело и его детали. Однако судья отказал в ходатайстве и судебное слушание было закончено без отложения.

Комиссия по правам человека согласилась с французским судьей и заключила, что отложения дела не требовалось. Заявитель пользовался юридической помощью в течение всего процесса и не высказывал каких-либо претензий к работе адвоката. Ни заявитель, ни его адвокат не сообщили веских причин (кроме несовпадения политических взглядов) для отказа от адвоката в последний день, после того как были исследованы все доказательства и оставалось лишь заслушать гражданских истцов и последнее слово подсудимого. Подсудимый и его адвокат активно участвовали в процессе, имели возможность оспорить доказательства и сформулировать свою позицию. Что важнее всего, отложение дела вызвало бы существенное затягивание процесса, так как во французской системе правосудия это потребовало бы возоб-

новления слушания сначала. В таких условиях Европейский Суд заключил, что нарушения права заявителя, гарантированного подпунктом «с» пункта 3 статьи 6 Конвенции, допущено не было.

Таким образом, замена адвоката не является абсолютным правом подзащитного. Европейский Суд в этих делах будет оценивать, действительно ли адвокат действовал непрофессионально или требование о замене объясняется капризом обвиняемого и/ или его желанием затянуть процесс.

Приведем два примера дел, в которых заявителями ставился вопрос о «непрофессиональных действиях адвоката». В деле Cabrielyan v. Armenia (§§ 64 и далее) обвиняемому был назначен адвокат. Он присутствовал на всех следственных действиях, однако вел себя совершенно пассивно, не задал ни одного вопроса свидетелям, ни разу не встретился с подзащитным для обсуждения дела. Более того, заключительная речь защитника на процессе не содержала никаких аргументов, ни правовых, ни фактических. В ответ на речь прокурора адвокат лишь заявил, что, по его мнению, подсудимого следует оправдать. Защитник также не принимал участия в подготовке апелляционной жалобы заявителя. Следовательно, можно утверждать, что адвокат действовал пассивно.

С другой стороны, отметил Европейский Суд, в ходе процесса в суде первой инстанции адвокат подавал ходатайство об освобождении заявителя из-под стражи, участвовал в допросе свидетеля. Кроме того, он принимал участие в рассмотрении дела судом апелляционной инстанции, и, в частности, ходатайствовал о вызове свидетелей.

В то же время сам подсудимый не ставил перед следователем или судом вопроса о замене адвоката и не жаловался на качество юридической помощи в своей апелляционной жалобе. Вопрос о качестве юридической помощи возник только в последнем заседании перед судом апелляционной инстанции.

При таких обстоятельствах Европейский Суд решил, что, даже если адвокат действовал неэффективно, это не было очевидно для властей и они не были обязаны заменить адвоката; соответственно, нарушения подпункта «с» пункта 3 статьи 6 Конвенции допущено не было.

В деле Czekalla v. Portugal (§§ 65 и далее) заявитель был немцем и не говорил на португальском языке. Он был арестован и предан суду как член группы наркоторговцев. На начальных этапах производства ему приходилось общаться со стороной обвинения и с судом на английском языке. Обвинения, выдвинутые против заявителя, грозили ему длительным сроком тюремного заключения. Заявителю был назначен бесплатный адвокат, который действовал от его имени в суде первой инстанции. После того как был вынесен обвинительный приговор, заявитель сам составил апелляционную жалобу на немецком языке и передал ее в вышестоящий суд, который отказался ее рассматривать на том основании, что она была написана не на португальском языке, а согласно Уголовно-процессуальному кодексу Португалии суды были обязаны рассматривать только жалобы, написанные на официальном языке страны. Назначенный заявителю адвокат тоже подал жалобу, которая на этот раз была написана на португальском языке. Однако по сути жалоба не содержала каких-либо правовых аргументов, имела очень общий характер и просто ссылалась на положения закона, нарушенные в деле заявителя.

Апелляционный суд отказался ее рассматривать, сославшись на статью 412 Уголовно-процессуального кодекса Португалии, которая требовала не только перечислить нарушенные положения закона, но и объяснить на фактах дела, в чем состояла ошибка нижестоящего суда. В результате пересмотр дела состоялся, но только на основании жалоб, поданных прокуратурой.

Европейский Суд в этом деле установил нарушение подпункта «с» пункта 3 статьи 6 Конвенции. По мнению Европейского Суда, на стадии обжалования приговора заявитель не имел надлежащей юридической помощи: его адвокат подал жалобу, которая была явно неприемлема по формальным критериям, равно как и личная жалоба заявителя. Принимая во внимание то обстоятельства, что заявитель являлся иностранцем, не говорил на языке страны и ему грозил длительный тюремный срок, Европейский Суд решил, что на португальских судах лежала обязанность проявить инициативу и выяснить у заявителя, не нужно ли ему заменить адвоката.

Подчеркнем, что в деле Czekalla v. Portugal Европейский Суд охарактеризовал ошибку адвоката по назначению как «нарушение простого и чисто процедурного правила» (§ 68).Иными словами, ошибка адвоката, которую нельзя описать как очевидное формальное нарушение (ведущее к тому же к неприемлемости всей апелляционной жалобы), скорее всего, не потребует от государства такой реакции.

В деле Sannino v. Italy (§§ 50 и далее) у заявителя был адвокат по соглашению, но потом он отказался от его услуг и суд определил ему адвоката по назначению. Однако судья забыл сообщить самому адвокату об этом назначении – тот получил лишь информацию о дате и времени слушания, но не о том, что его назначили представлять интересы подсудимого. Назначенный адвокат не явился в заседание, и суд решил временно назначить другого адвоката. В течение дальнейших шести заседаний данная ситуация повторялась, и заявителя представлял каждый раз новый адвокат, не знакомый с делом. Ни один из них не попросил об отложении процесса для изучения материалов дела. Европейский Суд отметил, что и сам заявитель проявил некоторую пассивность, так как он не попытался связаться с назначенным адвокатом и узнать его позицию, не заявлял властям о своем несогласии со сложившейся ситуацией. Тем не менее Европейский Суд решил,

что проблема с качеством правовой помощи должна была быть очевидна властям, и на них лежала обязанность принимать меры.

5.5 Может ли адвокат совершать процессуальные действия по своей инициативе, не будучи об этом прямо попрошенным доверителем?

Самый простой ответ на этот вопрос — да, может, если это соответствует разумному истолкованию интересов доверителя и не идет вразрез с общей линией защиты, согласованной доверителем с его адвокатом. Более того, иногда совершение какого-либо процессуального действия является не правом, а обязанностью адвоката.

Это связано прежде всего с тем, что доверитель может быть не осведомлен о том, каким образом можно реализовать те или иные процессуальные права, — именно поэтому он и нуждается в юридической помощи. Задача

адвоката заключается в том, чтобы выслушать доверителя и воплотить его просьбы, недовольства и т.д. в форме ходатайств, жалоб и т.п.

Мы уже упомянули дело Stanford v. The United Kingdom, (§§ 27 и далее), в котором заявитель, помещенный за стеклянную перегородку, плохо слышал показания свидетелей в зале судебного заседания (См. главу 5.2 настоящей работы). Заявитель сказал об этом своему адвокату, но тот, по тактическим соображениям, не стал поднимать вопрос о плохой акустике в зале перед председательствующим судьей, а заявил об этом лишь в своей апелляционной жалобе. Европейский Суд не установил нарушения пункта 1 статьи 6 Конвенции в этом деле, заключив, что адвокату следовало действовать более активно и привлечь внимание председательствующего к плохой акустике, заявив соответствующее ходатайство.

Европейский Суд не мог в своем решении «наказать» адвоката – вопрос заключался только в том, насколько разумно действовало государство в обстоятельствах рассматриваемого дела. Однако вывод Европейского Суда в этом деле — об отсутствии нарушения пункта 1 статьи 6 Конвенции — по сути, говорит о том, что адвокат в подобной ситуации обязан взять на себя инициативу и заявить ходатайство, даже если его об этом не просит напрямую доверитель.

К похожему выводу Европейский Суд пришел в уже упоминавшемся деле Sakhnovsiy v.Russia [GC], § 92. В этом деле заявитель отказался от назначенного ему судом второй инстанции адвоката, потому что увидел ее в первый раз на заседании и практически не имел возможности нормально обсудить с ней дело. Государство– ответчик утверждало, что заявитель не подал соответствующих ходатайств с целью решения проблемы, связанной с неэффективной юридической помощью. Так, он не просил о том, чтобы ему назначили другого адвоката (например, того, который представлял его на предыдущих этапах процесса и хорошо знал дело), и не просил об отложении слушания для того, чтобы обсудить дело более тщательно с вновь назначенным адвокатом.

Здесь, в отличие от британского дела Stanford v. the United Kingdom, заявитель донес до суда суть проблем. Впрочем, для ответа на наш вопрос это не важно. Принципиально то, что ни в том, ни в другом случае адвокат не выполнил своей функции – не облек недовольство своего доверителя в процессуальную форму.

5.6.Несогласие адвоката и доверителя о линии защиты. Может ли адвокат выйти из дела по своей инициативе?

Федеральный закон «Об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации» (подпункт 6 пункт 4 статьи 6) практически не допускает возможности отказа адвоката от представления интересов доверителя. По всей видимости, взгляд Европейского Суда на эту проблему более либеральный. Европейский Суд допускает возможность для адвоката отказаться от участия в деле. Адвокат не является «крепостным» своего подзащитного. Конечно, дела по статье 6 Конвенции касаются не соблюдения адвокатом профессиональной этики, а скорее того, как государство (суд, следствие) должно себя вести в тех или иных случаях. Тем не менее такая ситуация –

когда адвокат по своей инициативе просит суд разрешить ему выйти из дела – очевидно, не представляется Европейскому Суду чем-то a priori недопустимым. Европейский Суд признает, что выход адвоката из дела может быть связан с поведением его доверителя или с объективными обстоятельствами, которые снимают с государства ответственность по Конвенции.

Адвокат сохраняет некоторую автономию при выборе линии защиты и аргументов и не обязан поддерживать все утверждения своего подзащитного, если тот требует отстаивать совершенно бессмысленную позицию.

Об этом, например, свидетельствует старое дело Комиссии по правам человека X v. United Kingdom. (№ 8386/78). В этом деле обвиняемый признал обоснованность обвинений по сути, но требовал от адвоката их отрицать. Адвокат не захотел действовать против здравого смысла и заявил о выходе из процесса. В дальнейшем обвиняемый защищал себя сам. Комиссия по правам человека не установила нарушения подпункта «с» пункта 3 статьи 6 Конвенции, в том числе поскольку после признательных показаний заявителя участие адвоката в деле не принесло бы особой пользы.

Другой пример из этого ряда – дело X.v. Switzerland (№ 9127/80). В нем заявитель был приговорен к пожизненному заключению. В своей апелляционной жалобе он утверждал, что если бы адвокат выбрал другую линию защиты, результат был бы иным. Вышестоящий суд, однако, решил, что выбранная адвокатом линия защиты была разумной. Комиссия по правам человека в этом деле отметила следующее: «Конвенция не дает подсудимому права заставить своего адвоката следовать определенной линии защиты, которую адвокат считает невозможной, особенно если у обвиняемому есть возможность обратиться к суду лично».

Позднее эта позиция была подтверждена Комиссией по правам человека в деле Sadiki v. Switzerland dec (№ 28649/95). Вместе с тем следует заметить, что в этом деле, как и в упоминавшемся деле X. v. Switzerland dec , две, заявитель после выступления своего адвоката не стал делать каких-либо заявлений и согласился со сказанным, а свое несогласие с линией защиты, выбранной адвокатом, он начал высказывать значительно позже.

На наш взгляд, указанные дела следует применять на практике достаточно осторожно. По общему правилу, линию защиты в деле выбирает доверитель. В описанных выше швейцарских делах Европейский Суд всего лишь столкнулся с запоздалой жалобой на ошибку в выборе линии защиты адвокатом. Сложно сказать, как были бы решены эти дела, если бы адвокат и его подзащитный в самом начале дела пришли к выводу о том, что их позиции по делу не совпадают. Что касается британского дела (см. дело X. V. the United Kingdom) выход адвоката из процесса был связан с бессмысленностью требований его доверителя. Представляется, что в случае сомнений в обоснованности линии защиты, выбранной обвиняемым, адвокат обязан оставаться в деле. Выход допускается только в самых вопиющих случаях. Следует также помнить, что выход адвоката из дела посреди процесса может очень негативно повилять на восприятие позиции подсудимого судьями, и особенно непрофессиональными судьями – присяжными и народными заседателями. По нашему мнению, адвокат, дабы не рисковать репутацией доверителя, должен решить в начале судебного процесса: может он осуществлять

защиту или нет.

Несколько другая ситуация была рассмотрена в деле Staroszczyk V. Po-1апд, § 133. Это дело касалось гражданского иска, в котором заявителю государством был предоставлен бесплатный адвокат. Адвокат, после того как заявитель проиграл во второй инстанции, встретился со своим доверителем, обсудил перспективы обжалования решения в третьей инстанции и сказал, что, ввиду полной бесперспективности продолжения процесса, он в дальнейшем производстве по делу участвовать не будет. Европейский Суд специально отметил, что если законодательство или судебная практика предусматривают такую возможность, выход адвоката из дела как таковой не может рассматриваться как нарушение пункта 1 статьи 6 Конвенции. Вместе с тем необходимо учитывать, что этот общий принцип был сформулирован в контексте гражданского процесса и в отношении правовой системы Польши, которая предусматривала, с одной стороны, предоставление правовой помощи по определенной категории гражданских дел и, с другой стороны, давала адвокату возможность выйти из дела.

Несмотря на общее правило, сформулированное Европейским Судом, в этом деле было установлено нарушение пункта 1 статьи 6 Конвенции в свете его специфических фактов. Европейский Суд отметил, что отказ в юридической помощи не должен быть «произвольным». У органов государственной власти должна быть возможность проверить, насколько дело бесперспективно и насколько отказ адвоката от дальнейшего участия в деле является обоснованным. В рассматриваемом деле адвокат объяснился с доверителем устно, и не существовало какой-либо возможности проверить, действительно ли его отказ был разумным. По сути, Европейский Суд критиковал правовую систему Польши не за то, что адвокат по назначению может отказаться участвовать в деле, а за то, что адвокат не был обязан представлять мотивированное письменное заключение о перспективах дела и причинах, по которым его дальнейшее участие невозможно. В этой ситуации заявитель не знал, что ему делать дальше, и не предпринял мер, чтобы найти адвоката по соглашению. В связи с этим Европейский Суд пришел к выводу, что право заявителя на доступ к суду было нарушено.

В последующих делах в отношении Польши (см., например, Kulikowski V. Po1апд, § 68) Европейский Суд подтвердил допустимость существования такой системы, в которой вопрос о «шансах на успех» кассационной жалобы (то есть жалобы перед судом третьей инстанции) решает адвокат. Если адвокат по назначению приходит к выводу о бесперспективности жалобы и предоставляет мотивированное решение своему доверителю, последний утрачивает право на бесплатную правовую помощь и должен искать адвоката по соглашению. Данные выводы были сделаны уже в контексте рассмотрения уголовных дел.

Следует помнить, что эти дела не предоставляют российскому адвокату по назначению права выйти из дела по причинам «бесперспективности». В делах в отношении Польши речь шла о том, может ли государство таким образом регулировать доступ к рассмотрению дела в третьей инстанции. Если на адвокате лежит обязанность в силу закона помогать своему подзащитному на какой-то стадии процесса, он не может отказаться от этой обязанности

со ссылкой на то, что в других странах Совета Европы это возможно, и что Европейский Суд признал эту систему не нарушающей права подзащитных.

5.7. Неявка адвоката в процесс – как поступать судье?

В случае неявки адвоката по уважительной причине перед судом встают нелегкие вопросы: продолжать слушание в отсутствие неявившегося адвоката, отложить слушание или назначить в дело другого адвоката? Какой из путей выбрать, зависит от обстоятельств дела.

Практика Европейского Суда в этой сфере, к сожалению, отличается разнообразием, и его подходы не всегда легко свести к общему знаменателю. Иногда ответственность за неявку адвоката возлагается на него самого или на обвиняемого, но в любом случае — на сторону защиты. В качестве примера можно привести дело Tripodi V. Ita1y, § 30, которое касалось отсутствия адвоката по соглашению на кассационном слушании. Адвокат был извещен о слушании за три недели. В ответ он написал письмо, в котором просил об отложении слушания, так как ему была сделана операция и врач запретил ему некоторое время выходить из дома. Кассационный суд Италии, однако, отказался откладывать дело и рассмотрел его в назначенную дату.

Европейский Суд в этом деле не нашел нарушения права заявителя на защиту. Во-первых, адвокат участвовал в подготовке письменного меморандума для суда кассационной инстанции. У адвоката была возможность задолго до объявления даты слушания и до его операции ознакомиться с материалами, которые предоставила кассационному суду другая сторона. Таким образом, нельзя сказать, что заявителю вообще не было оказано юридической помощи на этой стадии. Что касается отсутствия адвоката на устном слушании, итальянское право разрешало отложение слушания только в случаях, когда это было «абсолютно необходимо». Зная об этом положении закона и имея достаточно времени, адвокату следовало воспользоваться возможностями, которые предоставлял итальянский закон: найти себе замещающего адвоката либо (что тоже было предусмотрено в Уголовно-процессуальном кодексе Италии) предоставить письменный меморандум. Ничего из указанного сделано не было, поэтому Европейский Суд заключил, что отказ кассационного суда отложить слушание не нарушил право заявителя, гарантированное подпунктом «с» пунктом 3 статьи 6 Конвенции.

Из этого дела видно, что во многих случаях отложение слушания является не обязанностью, а правом национального суда. Тот факт, что отсутствие адвоката было вызвано уважительными причинами, не является решающим – важно, была ли у стороны защиты реальная возможность решить вопрос с юридической помощью иным разумным способом, без отложения процесса. Отложение процесса становится обязанностью суда только в тех случаях, когда у защиты такой возможности не было.

Дело Tripodi V. Ita1y интересно сравнить с упоминавшемся выше делом Kemal Kahraman and Ali Kahraman v Turkey, § 36. В этом деле адвокаты, назначенные заявителям по их просьбе судом, не явились ни в одно из шести заседаний по делу. Причины их неявки из фактов дела неясны, также как неясно то, просили ли заявители отложить слушание или назначить им других адвокатов. Тем не менее Европейский Суд в этом деле заключил, что в такой ситуации турецкий суд должен был принять меры для обеспечения

заявителей юридической помощью. Видимо, причины неявки не были в этом деле для Европейского Суда так уж важны.

В итальянском деле Европейский Суд возложил ответственность за непрофессионализм адвоката на заявителя, который остался без юридической помощи вследствие того, что адвокат не позаботился о том, чтобы найти себе замену. В турецком деле, напротив, манкирование адвокатом его обязанностей было рассмотрено как ошибка государства, которую оно само и должно было исправить по своей инициативе, не дожидаясь просьбы со стороны обвиняемого.

Кому-то может показаться, что такой разный подход может быть объяснен различным восприятием фигуры адвоката по соглашению и по назначению. Если адвоката по назначению воспринимать как «почти государственного служащего», тогда его ошибки скорее можно приписать государству. Напротив, адвокат по соглашению — это «свободный художник», действующий на свой и доверителя риск. Различное восприятие роли адвоката — в зависимости от того, как он появился в процессе, — возможно, и отличает турецкое дело от итальянского.

Впрочем, нам достаточно сложно согласиться с тем, что степень ответственности государства за адвоката должна зависеть от того, на каком основании оказывается адвокатская помощь. И адвокат по соглашению, и адвокат по назначению действуют в рамках одного кодекса профессиональной этики и выполняют в целом идентичные функции. Сложно утверждать, что, приглашая адвоката за свои деньги, доверитель принимает на себя какой-то повышенный риск за ошибки своего адвоката. На наш взгляд, «статус» их ошибок должен быть одинаков.

Как представляется, российская практика в этом вопросе скорее следует по турецкому пути, так как большинство заявителей в российских делах неимущие и пользуются помощью адвоката по назначению. Неявка адвоката в процесс рассматривается как проблема, которую надо решать государству, а не самому подзащитному. От судьи ожидается, что он сам предпримет меры для обеспечения подсудимого юридической помощью в тех случаях, когда адвокат манкировал своими обязанностями и не пришел на слушание.

Рассмотрим, например, дело Sabirov v Russia (§§ 43 и далее). В данном деле назначенный государством адвокат не явился на заседание суда апелляционной инстанции. При этом он не просил суд отложить слушание и не сообщил причин своей неявки. В таких случаях, по мнению Европейский Суда, для Верховного Суда России должно было быть очевидно, что адвокат по сути бросил защиту своего доверителя. Европейский Суд заключил, что Верховный Суд России был обязан принять меры для обеспечения заявителя юридической помощью.

В этом деле российские власти утверждали, что заявитель должен был попросить обеспечить его правовой помощью на апелляционном слушании и что без этого у суда не было обязанности принимать какие-то дополнительные меры. Однако, как указал Европейский Суд, государство-ответчик не сослалось на норму закона, которая обязывала бы заявителя заявлять такое ходатайство. Иначе говоря, по мнению Европейского Суда, если закон не устанавливает напрямую, что обвиняемый должен заявить отдельное хода-

тайство о предоставлении адвоката, суд должен решать вопрос о предоставлении адвоката самостоятельно, даже если обвиняемый молчит.

Еще более радикальную позицию Европейский Суд занял в деле Sevastyanov v. Russia. Как следует из §11 этого дела, заявителя представлял адвокат по соглашению. На стадии апелляционного обжалования адвокат составил жалобу, но в слушании не принимал участия. Адвокату за несколько дней до слушания была направлена телеграмма, в которой сообщалось о дате и месте апелляционного рассмотрения дела. Однако адвокат по невыясненным причинам не явился и не заявил никаких ходатайств. Несмотря на подобное поведение адвоката, Европейский Суд решил, что обязанность принять меры для обеспечения обвиняемого юридической помощью лежала все-таки на суде и что заявитель не должен был страдать из-за неявки своего адвоката. Как мы видим, в этом деле различие между адвокатом по соглашению и адвокатом по назначению роли не сыграло, и Европейский Суд все равно возложил ответственность за неявку адвоката на государство.

Объяснение столь жесткого подхода можно, наверное, искать в некоторых специфических особенностях российских дел. Прежде всего речь шла о рассмотрении дела в апелляционной инстанции (российской «кассации» старого образца), в которой рассматриваются как вопросы факта, так и вопросы права. Хотя сам заявитель просил о личном присутствии в зале суда, его участие в заседании было реализовано через систему видеоконференцсвязи. Другая сторона – прокурор – в деле присутствовала и выступала. Заявителя так поздно информировали об апелляционном слушании, что он не успел ознакомиться с жалобой, подготовленной его адвокатом, а также с письменными возражениями прокурора. При таких обстоятельствах, хотя Европейский Суд согласился с тем, что отсутствие адвоката на слушании как таковое не может быть поставлено в вину государству (§ 73), суд был обязан отложить слушание и обеспечить заявителя юридической защитой, например, путем назначения ему нового адвоката.

На наш взгляд, правильный алгоритм действий судьи в ситуации необъяснимого отсутствия адвоката по соглашению прослеживается в деле Balliu v. Albania (§§ 32 и далее). В этом деле заявителя защищал адвокат по соглашению, который раз за разом не являлся в судебные слушания. Судья отложил несколько заседаний по причине неявки адвоката, а потом назначил обвиняемому другого адвоката, уже по назначению. Однако обвиняемый отказался от его услуг, настаивая на том, что его может защищать только адвокат по соглашению. После этого судья распорядился продолжить рассмотрение дела вообще без адвоката. В этом деле Европейский Суд решил, что судья действовал разумно и нарушения подпункта «с» пункта 3 статьи 6 Конвенции допущено не было.

Вместе с тем следует учитывать, что дело в отношении Албании касалось отсутствия адвоката в суде первой инстанции. Можно предположить, что в случае отсутствия адвоката в суде апелляционной инстанции национальные власти могут действовать строже, так как слушания на этом уровне судебной системы часто заканчиваются за один день и откладывать разбирательство несколько сложнее, чем если речь идет о процессе перед судом первой инстанции.

Итак, неявку адвоката в судебное слушание без уважительной причины можно рассматривать как форму отказа от права на юридическую помощь, во всяком случае, когда речь идет об адвокате по соглашению. Судья должен выяснить причину неявки, проверить, были ли адвокат и его доверитель заранее извещены о дате слушания, и принять решение исходя из разумного баланса между интересами обвиняемого и интересами правосудия, которые выражаются в том числе в соблюдении разумных сроков судебного разбирательства. Судье необходимо решить, что делать дальше: продолжить слушание в отсутствие адвоката, назначить нового или отложить дело и дать адвокату еще один шанс явиться на слушание.

5.8. Может ли государство обязывать адвоката совершать какие-то действия?

Скорее всего, ответ на этот вопрос отрицательный. В уже упоминавшемся деле Balliu v. Albania, § 35, которое касалось неявки адвоката по соглашению в процесс, Европейский Суд отметил, что национальный суд не мог бы заставить адвоката осуществлять защиту, так как это противоречило бы независимости адвокатской профессии.

Видимо, Европейский Суд подразумевал, что у суда не было достаточных средств для того, чтобы гарантировать явку адвоката в процесс и его активное участие в защите. Основным средством, которым обладает национальный суд в такой ситуации, остается замена адвоката на другого, более добросовестного.

Это, однако, не означает, что суды могут оставлять без внимания бездействие адвоката. Европейский Суд не исключает, что суд может принять определенные меры, чтобы заставить адвоката работать (см. дело Artico v. Italy, § 33, в котором Европейский Суд говорит, что иногда государство должно «заставить» адвоката выполнять его обязанности), хотя что это могут быть за меры — в практике Европейского Суда не указывается (Пассивная позиция адвоката в деле вряд ли может быть рассмотрена как проявление неуважения к суду, впрочем, все зависит от того, как этот термин трактует национальная практика. Представляется, что наилучшей реакцией судьи в такой ситуации было бы направление обращения в адвокатскую палату соответствующего субъекта Российской Федерации в порядке, предусмотренном Кодексом профессиональной этики адвоката).

Автор: Григорий Владимирович ДИКОВ – российский юрист, выпускник МГУ им. М.В. Ломоносова, с 2003 по 2014 год – сотрудник Секретариата ЕСПЧ в Страсбурге. В настоящее время работает в Венецианской комиссии Совета Европы, преподает курс сравнительного конституционного права в Страсбургском центре Университета Сиракуз (США). Автор ряда публикаций о прецедентном праве ЕСПЧ, преимущественно в сфере процессуального права. *Перепечатано из газеты «Адвокат» № 8.*

СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА

В ПОМОЩЬ АДВОКАТАМ ПРИ ПОДГОТОВКЕ К ВЕДЕНИЮ УГОЛОВНЫХ, ГРАЖДАНСКИХ, ХОЗЯЙСТВЕННЫХ И АДМИНИСТРАТИВНЫХ ДЕЛ

Статьи и выводы, опубликованные в Вестнике Верховного Суда Украины, разъясняющие практику применения действующего законодательства

Выводы Верховного Суда Украины, изложенные в решениях, принятых по результатам рассмотрения заявлений о пересмотре судебного решения по основаниям, предусмотренным п.1, 2 ч.1 ст. 355 ГПК Украины, за I полугодие 2015 г.

(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 7 (179), с. 3-13)
(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 8 (180), с. 18-26)
(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 9 (181), с. 15-32)

Выводы Верховного Суда Украины, изложенные в решениях, принятых по результатам рассмотрения заявлений о пересмотре судебного решения за II полугодие 2014 г.

(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 8 (180), с. 9-17)
(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 9 (181), с. 2-14)

Анализ судебной практики применения обратного действия закона об уголовной ответственности во времени.

(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 9 (181), с. 33-40)

Пересмотр судебных решений по основаниям, предусмотренным п.1 ч.1 ст. 445 Уголовного процессуального кодекса Украины: проблемы толкования объема полномочий Верховного Суда Украины.

(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 7 (179), с. 30-39)
(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 8 (180), с. 27-35)

Содержание обязанности суда обеспечить соблюдение права на свободу и личную неприкосновенность в свете практики Европейского суда по правам человека.

(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 7 (179), с. 40-48)
(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 8 (180), с. 36-48)

Прекращение ипотеки выполнением основного обязательства: юридическая природа и условия.

(Вестник Верховного Суда Украины, 2015, № 9 (181), с. 41-48)

ИСТОРИЯ АДВОКАТУРЫ

К 150-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ Е.В.ВАСЬКОВСКОГО (БИОГРАФИЧЕСКИЙ ОЧЕРК)

Васьковский Е. В.

Е.В.Васьковский является одним из самых ярких представителей одесской школы цивилистики. Большая часть жизни ученного связана с Одессой и Новороссийским университетом. Родился он 8 февраля 1866г. в городе Аккерман (ныне город Белгород-Днестровский Одесской области) в обедневшей польской семье дворян-католиков. Его мать, Мальвина, происходила из известного польского дворянского рода Чеховских (Czechowskich). Отец — Владимир Николаевич Васьковский (Wlodzimier Waskowski) служил присяжным поверенным при Кишиневском окружном суде. В семье также была дочь Юлия и еще один сын Анатолий, который впоследствии стал присяжным поверенным.

Окончив с золотой медалью Первую одесскую казенную гимназию, правоприемницу знаменитого Ришельевского лицея, Евгений Васьковский в 1884г. поступил на юридический факультет Императорского Новороссийского университета. К сожалению, мы не располагаем воспоминаниями Е.В. Васьковского о студенческой жизни. Известно, что это был сложным период в развитии юридического факультета, о чем писали современники . На факультете уже не преподавали многие ученные, принесшие славу одесской школе цивилистики (А.В. Куницын, М.И.Малинин, П.П.Цитович, Ю.С.Гамбаров, Н.Л.Дювернуа и др.). Однако, без сомнений, лекции Д.И.Азаревича, И.Г.Табашникова (римское и гражданское право), Ф.И. Леонтовича (история русского права), М.Ю.Чижова (философия права), В. Н. Палаузова (уголовное право и уголовный процесс) оказали большое влияние на будущего ученного. В 1888г. он закончил университет и был удостоен степени кандидата . Дипломная работа Е.Васьковского была посвящена проблеме виндикации в гражданском праве.

После окончания университета Е.В.Васьковский стал помощником присяжного поверенного округа Одесской Судебной Палаты, а в 1893г. был принят в состав присяжных поверенных этого же округа.

Параллельно с деятельностью в качестве присяжного поверенного и написанием научных работ Е.В.Васьковский активно занимался литературной деятельностью. Под пседвонимами Maestro и Мартын Боруля он писал музыкальные рецензии, фейлетоны и различные статьи о жизни города в газетах “Одесские новости” и “Одесский вестник”, переводил иностранных поэтов “Из песен Гейне”(1885г). В 1891г. он издал книгу оригинальных и переве-

денных сатирико-юмористических стихов “Альбом юмористических стихов Мартына Борули”. Определенный период времени исполнял обязанности редактора газеты “Одесские новости”. Интересно как сам Васьковский Е.В. характеризовал свою деятельность. Во время очередной перепеси населения в Одессе на вопрос анкеты о роде деятельности он указал — “присяжный поверенный”, а на вопрос о хобби ответил – “литератор”. По нашему мнению литературное наследие Е.В.Васьковского неоправдано забыто и ждет своих исследователей.

В то же время Е.В.Васьковский стал заниматься наукой. Первой его научной работой была брошюра «Типичные гражданские дела», написанная в соавторстве с однокурсником А.А. Бугаевским. В этом же 1893 году была опубликована еще одна его работа – “Будущее русской адвокатуры: К вопросу о предстоящей реформе”. Однако, большую известность автору принесла публикация в в Санкт-Петербурге двухтомного сочинения “Организация адвокатуры” . После издания этой работы в 1893г. Васьковский Е.В. обратился в Санкт-Петербургский университет с просьбой допустить его к защите на соискание ученой степени магистра гражданского права. Просьба молодого ученного не была удовлетворена в виду того, что он не имел других научных работ и не прошел стажировку в зарубежных университетах .

Конечно же, возникает вопрос почему молодой ученный не обратился в Новоросский университет, где его защита выглядела бы более оправданной и разумной. Лишь через годы спустя стало известно, что определенная часть преподавательского состава универстита с неприязнью относилась к своему выпускнику. Возможно это стало причиной его обращения в Санкт-Петербургский университет.

Е.В. Васьковскому удалось заручится поддежкой перспективного преподаваля Императорского Казанского университета Г.Ф.Шершеневича, который помог молодому одесскому ученому получить допуск к магистерскому экзамену и получить командировку в Европу. С лета 1894 до лета 1895г. Е.В. Васьковский посещал лекции по философии и праву в университетах Германии и Франции, имел возможность пользоваться библиотечными фондами этих университетов.

Период с 1894 по 1897 гг. стал одним из самых плодотворных в творчестве Е.В.Васьковского, о чем свидетельствует библиография его работ этого времени. Им было опубликовано несколько десятков статей по вопросам гражданского права и граждансокго судопроизводства. Особенно хотелось бы выделить его книгу “Основные вопросы адвокатской этики” и “Учебник гражданского права” .

Весной 1897 г. при поддержке Г.Ф.Шершеневича Е. В. Васьковский защитил в Казанском университете магистерскую диссертацию на тему “Организация адвокатуры”.

В октябре 1897 г. Е.В.Васьковский был принят на должность приват-доцента Новороссийского университета на кафедру гражданского права. В соответствии с Университетским уставом 1884г. эта должность не была штатной и молодому приват-доценту не поручили чтение лекций. Судя по всему Евгений Владимирович продолжал заниматься адвокатской практикой из-за отстуствия учебной нагрузки в университете.

28 октября 1901 г. Е. В. Васьковский защитил в Казанском университете докторскую диссертацию на тему «Цивилистическая методология: Учение о толковании и применении гражданских законов» и получил ученую степень доктора права. В качестве оппонентов Е. В. Васьковского выступили профессор Г. Ф. Шершеневич и приват-доцент этого же университета А. В. Завадский (1873–1915). Защита диссертации со столь необычной темой вызвала большую дискуссию в цивилистической литературе. Весьма критическоими были рецензии Г.Ф.Шершеневича, А.В. Завадского, В.А.Богородицкий. Особенно острой возникла дискуссия между Е.В.Васьковским и ординарным профессором Новоросийского университета по кафедре гражданского права А.И.Загоровским , который не признавал научную новизну в исследовании Е.В.Васьковского. В 1903г. А.И.Загоровский писал, что Е.В.Васьковский не получил приглашение ни от одного университета, не смотря на потребность в ученых-правоведах, а юридический факультет Новороссийского университета, в котором он учился, не дал ему ни одного поручения, не смотря на то, что Е.В.Васьковский находится в должнсоти приват-доцента уже много лет.

В 1904 г. Евгений Владимирович опубликовал ответ профессору А. И. Загоровскому, в котором детально изложил свою аргументацию относительно предмета дискуссии.

В январе 1904г. Е.В.Васьковский был назначен Министерством народного просвещения на должность экстраординароного профессора по кафедре гражданского права и гражданского судпроизводства Новороссийского университета.

Революционные события 1905г. повлияли на систему управления университетами. В частности была возобновлена выборность ректора и деканов факультетов. Хотя Е.В.Васьковский в 1905г. не был избран деканом юридического факультета и уступил на выборах своему оппонету А.И.Загоровскому, который в дальнейшем отказался от должности, в этом году он получил чин колежского советника

В октябре 1906г. Е.В.Васьковский занял должность ординарного профессора по кафедре гражданского права и гражданского судпроизводства, а в ноябре 1906 г. его избрали проректором Новоросийского университета по роботе со студентами.

Во время работы в универстите Е.В.Васьковский читал лекции по следующим предметам: учение по комментированию и применению гражданских законов; гражданское право; судоустройство.

В июне 1907 г. Указом мператора Е. В. Васьковський был временно отстранен от должности проректора университета. Его обвиняли в том, что он не осуществлял наблюдение за тем, чтобы студенческие собрания имели исключительно академический характер и чтобы в стенах университета не проходили сборища с участием посторонних лиц; не применял меры по запрету студенческой организации “Общестуденческий суд”.

В феврале 1909 г. Е. В. Васьковский по решению Уголовного кассационного департамента Правительственного сената был отстранен от должности проректора университета с запретом нахождения на государственной службе в течение трех лет, а в мае этого же года он был уволен из университета.

Обвинения строились на показаниях свидетелей, среди которых были его коллеги-профессора университета, а также помощники инспекторов студентов, университетский служители и прочие лица.

Оказавшись за пределами университета, Е.В.Васьковский продолжал писать и издавать свои работы. Так, в 1913г. вышел первый том “Курса гражданского процесса”, а также “Руководство к толкованию и применению законов для начинающих юристов”.

В 1914г. Е.В.Васьковский принимал участие в работе над коллективной монографией, посвященной 50-летнему юбилею судебной реформы в Российской империи.

После событий Февральской революции в мае 1917г. Е.В.Васьковский был восстановлен в должности профессора кафедры гражданского права и гражданского процесса. 12 октября 1917 г. он был избран деканом юридичного факультета Новороссийского университета. Эту должность Евгений Владимирович занимал до мая 1920 г. Кроме этого, непродолжительный период времени– с начала февраля до 17 марта 1920 г. – он исполнял обязанности ректора Новороссийского университета.

После закрытия в мае 1920г. Новороссийского университета на базе его гуманитарных факультетов был создан Одесский гуманитарно-общественный институт, который просуществовал два года и был преобразован в Институт народного хозяйства. В гуманитарно-общественном институте Е. В. Васьковский работал в течение года в должности профессора и проректора, а в Институте народного хозяйства его назначили на должность проректора, которую он занимал до 1924 г .

С середины 1924г. по приглашению польских ученых Васьковсий Е.В. переезжает Вильнюс и занимает должность профессора кафедры гражданского права Виленского университета им. Стефана Батория, где он и проработал вплоть до выхода на пенсию в 1934г. Умер Евгений Владимирович Васьковский 29 мая 1942г. в Варшаве.

Владимир Зубарь,
к.ю.н., доцент, член совета адвоктов Одесской области
упрвляющий партнер Юридической фирмы “Юрлайн”

ЗУБ!

Анатолий Богачев

Если быть более точным, речь пойдет о верхнем клыке справа. Конечно, можно было именно так назвать историю, которая приключилась с одной незадачливой посетительницей стоматологической клиники с простым и банальным названием «Белый зуб». Но я остановился именно на этом названии по следующим причинам.

Во-первых, почему человеческий нос может быть увековечен на скрижалях мировой классической литературы, а зуб не может.

Во-вторых, назвать рассказ «Верхний клык справа» было бы стоматологически верным, но не эстетичным и не гигиеничным, а вот «Зуб» – получилось емко и лаконично.

В-третьих, в этой истории человеческий зуб имеет особое значение, поскольку он оказался в тарелке с украинским борщом с мясом и своим выпадением из челюсти испортил весь праздник.

Учитывая данное обстоятельство, рассказ предназначается в основном для тех, кто испытывает отвращение к еде, если конечно таковые найдутся. Настоятельно не рекомендуется читать во время приема пищи и лицам, страдающим чревоугодием.

Чтобы в полной мере прочувствовать, осознать и понять всю глубину отчаяния, которое охватило нашу героиню в этом происшествии с зубом, требуется начать издалека.

История имеет свое начало двадцать лет назад. Некая особа средних лет, назовем её Мариной Владимировной, обладая следами былой красоты и остатками стройности, осталась без супруга. Как она осталась без мужа – это уже отдельная история.

– Надо что-то делать, иначе мой поезд уйдет, – напряженно размышляла Марина Владимировна, с тревогой всматриваясь в собственное отражение в зеркале.

Через два месяца полного личного одиночества и некоторых раздумий и сомнений, Марина Владимировна выбрала свою лучшую фотографию (чулки в сеточку и короткое платье с большим декольте), зарегистрировалась на сайте знакомств в интернете, благо которых великое множество, и начала ждать, затаившись в засаде, как она сама выразилась.

Вскоре на крючок попался жирный карасик.

Карасик был на двадцать три года старше её, плавал на газовозе, семьи и родителей не имел, с сыном, который жил отдельно с женой и дочкой, отношения не поддерживал. Короче говоря, идеальный вариант. Такой шанс выпадает один раз в жизни, – решила Марина Владимировна. Через несколько дней переписки карасик, назовем его Андреем, с нетерпением ждал прекрасную незнакомку с букетиком желтых тюльпанов при входе в парк «Победа»,

на скамейке возле пруда. Через полгода, на радость обеих сторон, состоялась свадьба. Невеста была ослепительна и грациозна, жених был упитанным и рассудительным.

За все в этой жизни надо платить, а за молодость жены по закону жанра требуется платить по двойному тарифу. И чем больше разница в возрасте, тем больше размер оплаты, порою ценою собственной жизни. «Стройняшки» же были особенно в большой цене.

Всё складывалось замечательным образом. За пять лет супружеской жизни они успели приобрести четырехкомнатную квартиру на Пионерской, автомобиль «БМВ» и лично для Марины Владимировны – диплом юридической академии. Всего за пять лет золушка превратилась в принцессу, и заметьте, обошлось без всяких там хрустальных башмачков, только лишь благодаря женскому уму и правильно выбранной стратегии.

Вначале было очень весело: вечеринки, ночные клубы, танцы на пляже при свете лунной дорожки, шашлыки на природе, пицца с пивом и прочее, и прочее, и прочее. Андрюша еле поспевал за молодой супругой, но вида не подавал и держался молодцом. Прошло время, и ему становилось всё грустнее и грустнее: гастрит, язва желудка, гипертония, ишемическая болезнь сердца и т.п. и т.д.

Андрюша вкалывал из последних сил. Ему казалось, что еще немного поднатужиться, поднапрячься, буквально чуть-чуть, и наконец-то заживут они счастливо вдвоем в хорошо обустроенном и обставленном мирке, и будут долго наслаждаться своим счастьем, до глубокой старости. Но не тут–то вышло. При заботливой жене и щадящем режиме жизни, он прожил бы, может быть, еще лет тридцать, а так, в свои неполные шестьдесят два года, благополучно помер в рейсе в Средиземном море, возле Синайского полуострова.

Вдова для приличия погоревала сорок дней, а на сорок первый, проснувшись утром, решительно стряхнула с себя пыль воспоминаний о прошлом и бросилась изо всех сил догонять последний вагон, чей красный огонек всё еще виднелся в темноте.

Теперь предметом её тайных вожделений была дача на Каролино-Бугазе. Дача! Она грезила двухэтажным домиком на берегу моря, с хризантемами и бассейном.

Помаявшись в засаде шесть месяцев, Марина Владимировна все-таки дождалась.

Конечно, это был не жирный карасик и даже не черноморский бычок, это был прокурор, и не просто какой-то, а самый настоящий, у которого месячная зарплата шла в основном на карманные расходы.

С прокурорами Марина Владимировна ранее никогда не имела дел (славу Богу!), равно как и близких отношений (еще раз славу Богу!), поэтому не предполагала, с какими трудностями ей придется столкнуться.

Как не пыталась Марина Владимировна уговорить прокурора на прелесть семейной жизни в её четырехкомнатной квартире, ничего не получалось. Какие только усилия она не прилагала: и под одеялом, и на одеяле, и вообще без одеяла, прокурор оставался непоколебимым.

Не помогло и её тайное оружие, когда она, страстно прижимаясь к про-

курору, шептала ему на ухо: мой!.., мой!..., мой!... . Прокурор оборону держал крепко и не сдавался. Поэтому он категорически не соглашался переезжать к ней и продавать свою квартиру на Черемушках, а на вырученные от продажи деньги покупать двухэтажную даченьку (так ласково называла Марина Владимировна свою заветную мечту – дачу). – И на мое имя оформить, – любящим шепотом ворковала Марина Владимировна, тесно прижимаясь к расслабленному прокурору, – ведь все может произойти, могут и посадить (намекая о взятках), и конфисковать могут. Но я с тобою буду, мой родной.

Как не цеплялась она за свою «даченьку», та ускользала, как вода сквозь пальцы. Пришлось «умыть руки». Может быть, она и продолжала бы свои усилия, но когда прокурор предложил попробовать кокаин, чаша её терпения наконец-то переполнилась, и Марине Владимировне оставалось только одно – махнуть рукой на прокурора, что она и сделала. Правда, не только махнула, но и присовокупила к себе те пять тысяч евро, которые прокурор решил оставить на хранение в её квартире, в спальне, в платяном шкафу на третьей полке, в стопке кружевных трусиков.

Совесть Марины Владимировны была чиста. Факт причинения морального вреда был очевиден и требовал денежной компенсации. В конце концов, а как же её фигура, ласки, стоны и шепот на ушко: «Мой! Мой! Мой!».

Увы, это оказалось «не моё».

Три тысячи евро из добытых тяжким и непосильным трудом пяти тысяч Марина Владимировна решила инвестировать в зубы.

При первом визите к стоматологам Марина Владимировна была ошеломлена беспримерной вежливостью персонала. Учитывая, что первая оплата была произведена тремя банкнотами номиналом по двадцать евро, возбужденная радость коллектива стоматологической клиники не имела границ.

Второй визит пациентки привел к нерадостному диагнозу: срочного вмешательства требовал не только третий клык верхней челюсти, но и еще семь зубов. – Как же вы запустили свои зубы, – озабоченно шептал врач, тщательно обследуя ротовую полость безмолвной Марины Владимировны.

– Ничего, ничего, – успокаивал стоматолог встревоженную пациентку, – у вас будет не улыбка, а целый Голливуд!

При каждом новом посещении обнаруживались все новые и новые дефекты и изъяны. Стоматология была начеку. Договор об оказании медицинских услуг на сумму восемьдесят тысяч гривен, на пяти листах очень мелкого шрифта, Марина Владимировна подписала, не читая. Зачем, когда вокруг такие милые, душевные и обаятельные люди.

Красный фонарик уходящего поезда в личной жизни Марины Владимировны окончательно скрылся в темноте, но желание испытывать земные радости никуда не исчезло, а наоборот, намного усилилось и постоянно напоминало о себе.

Мужчина, как иногда выражалась наша героиня, он и в Африке мужчина. Тем более, что квартира с автомобилем требовали мужских рук. И не только. Весь организм Марины Владимировны настоятельно требовал мужскую особь. – и сколько же можно эти таблетки жрать! – как-то в сердцах воскликнула Марина Владимировна и решилась. Дача?! Ах, дача! Какая дача! Она давным-давно растворилась в небытие. Поэтому пришлось довольство-

ваться малым.

Малым оказался мужчина немолодого возраста и неславянской внешности, с ярко выраженным акцентом кавказских гор. К тому времени для Марины Владимировны его мохнатость и другие национальные особенности не имели значения. Огорчало другое – во всем его внешнем облике чувствовался СППД (синдром приобретенного платежедефицита).

Марине Владимировне оставалось только тяжело вздыхать и спрашивать саму себя:

– Ну что делать?! Как быть?!

Все, кто видел перед собою в этот момент печальное выражение лица Марины Владимировны, могли только посочувствовать, – Ну что Вы хотите, возраст! (наиболее часто употребляемое выражение врачей районной поликлиники). Но такое сочувствие её не успокаивало, а наоборот, только усугубляло депрессивное состояние души.

Было время, когда её взгляд и походка выражали всем мужчинам мира: «не подходи – убью!», и пришло время, когда пришлось выражать совсем другое: «убью – если не подойдешь». Поэтому ничего не оставалось, как довольствоваться самым малым.

Наконец, наступил долгожданный день, когда Марина Владимировна, после многочасовой подготовки, приведя себя в полную боевую готовность, с нетерпением ждала гостя. Она была отменной хозяйкой, и для обустройства личной жизни от неё требовалось не так уж много, достаточно было лишь украинского борща с мясом. Устоять было невозможно – ко всему, в том числе и к приготовлению борща, Марина Владимировна относилась очень ответственно и со всей страстью женской души.

Уходящая за линию горизонта вереница коленопреклоненных мужчин, умоляющих её о снисхождении – но я буду беспощадна! – именно такая картинка рисовалась в её воображении, когда она, молчаливая и сосредоточенная, создавала на кухне рукотворное чудо.

Как только гость с видом победителя приподнял налитую до краев рюмку водки и начал произносить тост «За ...» (конечно, за присутствующих здесь дам!), как только Марина Владимировна, протягивая навстречу бокал, слегка зажмурившись от удовольствия, улыбнулась, чтобы продемонстрировать свои ослепительно-белые зубы, как только она приготовилась послать взглядом искру, как тут, за мгновение до хрустального звона, произошло нечто ужасное и непоправимое.

Зрачки джигита слегка расширились, когда он, не веря собственным глазам, увидел, как из верхней челюсти Марины Владимировны выпадает клык из принадлежащего ему места и прямиком направляется в тарелку с борщом, где, достигнув поверхности, со звуком «бульк» опускается на дно.

Пока изображение выпадающего зуба форматировалось в извилинах головного мозга гостя, Марина Владимировна неотрывно смотрела на своего визави. При звуке «бульк» зрачки хозяйки расширились со скоростью света, а улыбка мгновенно стерлась. Она, ничего не понимая и плотно сжав ярко накрашенные губы, оторопело смотрела на гостя, ощущая шестым чувством освободившееся пространство в области верхней челюсти. Только тогда до её сознания дошло: что-то пошло не так. Зажав ладонью рот, она мигом ока-

залась в ванной комнате.

– Боже, какой ужас! – шептала она, рассматривая в зеркало зияющую черноту вместо верхнего клыка, – и ничем не залепишь.

Всё! Праздник души и тела был окончательно испорчен. Горец, несолоно хлебавши, спешно ретировался, а в душе Марины Владимировны поселились уныние и печаль. Ей хотелось плакать и курить.

Все инвестиции оказались напрасными, а ведь они были немалыми (В салоне красоты израсходовано: прическа – 400 гривен, маникюр – 200, педикюр – 250, эпиляция – 300, макияж – 400 гривен. Кроме того, удаление бородавочек и разных мелких прыщиков обошлось в 750 гривен, за каждую по 50 гривен, а всего 15 штук мелких и не очень).

– Так ведь и на базаре все так дорого! – не могла успокоиться Марина Владимировна, подсчитывая убытки, – а взамен что? Зуб в борще?! Ненавижу!

После такого фиаско, вспоминая слова стоматолога о голливудской улыбке, она была готова стереть Голливуд с лица земли, взять в руки автомат Калашникова и расстрелять всех стоматологов мира. Лично! Без суда и следствия! И без протокола!

Больше ни правая, ни левая нога Марины Владимировны не переступали порог злополучного «Белого зуба». Вскоре время расстрелов в душе Марины Владимировны осталось в прошлом, но небольшой осадок остался. И неспроста, поскольку все только начиналось.

Пути Господни неисповедимы, но стези украинского правосудия неисповедимы вдвойне, ибо сие есть Тайна Великая, непознаваемая и бесконечная.

Как-то одним прекрасным летним утром, когда прохлада ночного бриза еще услаждала изможденные от жары человеческие тела, пришло время Великой Тайны, и в квартире Марины Владимировны прозвучал звонок.

– Кто там? – встревожено спросила она, никого не ожидаю в столь ранний час.

– Государственный исполнитель Бочаров, – басом ответили за дверью. Прильнув к дверному глазку и затаив дыхание, она минуту наблюдала за темным силуэтом на лестничной площадке.

Взволнованная Марина Владимировна после путанных и сбивчивых объяснений исполнителя, конечно, ничего не поняла, кроме одного: суд вынес постановление о розыске имущества должника.

– Какого должника? – снова ничего не понимая, дрожащим шепотом спрашивала она.

– Вы должник! – Исполнитель был прямолинейным, как деревянная линейка.

– Стоматологическая клиника обратилась в суд о взыскании долга по договору, а Вы в суд не явились, поэтому принято заочное решение – взыскать с вас тридцать шесть тысяч гривен, – с трудом скрывая раздражение ввиду очевидного юридического невежества должницы, начал разъяснять исполнитель.

– Какого долга? За что? – все еще не понимая, спрашивала Марина Владимировна, глядя на исполнителя.

– Не знаю, – отрезал исполнитель.

Закон жизни и библейская истина «Нет ничего тайного, что не сделалось бы явным», как и все остальные законы, имеет свои исключения, ибо никто и никогда не узнает, почему суд рассмотрел иск стоматологической клиники о взыскании оставшихся тридцати шести тысяч гривен в отсутствие Марины Владимировны. Наука, в свою очередь, также бессильна пролить свет на это загадочное обстоятельство. Видимо, происходящее в суде необходимо квалифицировать как мистику и проявление потусторонних сил, – другого объяснения быть не может. Между прочим, Марина Владимировна постоянно проживала по месту своей регистрации, и заметьте, её почтовый ящик был в полном порядке.

Кроме диплома о высшем юридическом образовании, Марина Владимировна в своей жизни ничего не держала в руках, что могло иметь хотя бы косвенное отношение к юриспруденции, поэтому пришлось идти к адвокатам.

Найти хорошего адвоката – задача непростая, её так просто не решить. Но тут судьба смилостивилась над Мариной Владимировной и послала ей Михаила Соломоновича.

Вскоре была подана апелляция и дело, двигаясь по эллиптической орбите, начало медленно возвращаться к исходной точке.

Но «Белый зуб» так просто не возьмешь. Вскоре по его ходатайству была назначена экспертиза, которую суд поручил провести в родном одесском институте судебных экспертиз, в котором работают самые объективные, беспристрастные и, прошу прощения, очень бескорыстные эксперты. Но Михаила Соломоновича тоже не возьмешь голыми руками.

После некоторого обдумывания сложившейся ситуации, Марина Владимировна была вызвана на встречу. Бывшая владелица верхнего клыка заметно нервничала.

– Давайте успокоимся и внимательно во всем разберемся, – предложил Михаил Соломонович спокойным тоном, – и посмотрим, чем мы будем доказывать свою позицию.

– Свидетель! – после секундной паузы вдруг воскликнула Марина Владимировна в нервном нетерпении, – у меня есть свидетель!

-И что он может подтвердить? – спросил с некоторым сомнением Михаил Соломонович.

– Как что? – удивилась она, – как зуб выпадал, ну как это по-другому выразить, ну.... как это, – она замялась, подыскивая в уме подходящее слово.

– Отделялся от челюсти, – решил подсказать адвокат.

– Да! – вскрикнула в радости Марина Владимировна.

– Ну, такой свидетель вряд ли нам поможет, здесь и доказывать нечего, – пробормотал адвокат.

По совету мудрого Соломоновича после длительных поисков зуб был найден, бережно завернут в белую салфетку и помещен в коробочку из черного бархата, где раньше хранилось бриллиантовое колечко, подаренное покойным Андрюшей (зуб обошелся в четыреста евро).

Наступил день, когда в суд поступило экспертное заключение. С зубами Марины Владимировны, если верить одесским экспертам, – все обстояло прекрасно и замечательно, качество работы – превосходное, обслуживание

– на самом высоком европейском уровне, материалы зубопротезирования – импортные.

– Я признанный авторитет в области стоматологического права, – провозгласил представитель «Белого зуба», молодой адвокат с прекрасной фамилией Голубой, нахально при этом улыбаясь и торжествующе глядя на Соломоновича. При этих словах вся судебная коллегия в составе трех судей, оторвавшись от изучения рентгеновских снимков, с интересом посмотрела на стоматологического мэтра.

Не ожидая от судей столь пристального внимания, мэтр добавил с некоторым сомнением в голосе:

– Мы новое поколение, живем и работаем по европейским стандартам!

Ох уж эти «понты»! Особенно одесские. Но Соломоновича на такие дешевые трюки не возьмешь. Он сам одессит. «Понты» дорого стоят только при отсутствии мозгов или денег.

И тут он подал знак Марине Владимировне. Она, заметно волнуясь, открыла сумочку, вытащила коробочку и, взяв свой бывший верхний клык, подняла его высоко вверх и с победоносным видом воскликнула, – вот он!

В зале наступила тишина, взоры всех присутствующих обратились к зубу.

– Ваша честь! – воспользовавшись моментом, заявил Михаил Соломонович, вставая, – перед этим зубом, выпавшим из челюсти, любая экспертиза, которая отрицает низкое качество стоматологических услуг, – меркнет, тускнеет и пропадает. Это свидетельство некомпетентной экспертизы. Более того, эксперты даже не осматривали мою доверительницу.

Тут, повинуясь законам театрального жанра, Марина Владимировна плачущим голосом добавила, – я в этот момент кушала и могла его проглотить!

– И умереть, – добавил кто-то шепотом на задней скамейке. Все, в том числе и судьи, за исключением Марины Владимировны, с трудом сдерживались от смеха.

Перед таким вещественным доказательством ни одна судебная коллегия не могла бы устоять, поэтому была назначена повторная экспертиза, в Харьковском институте судебных экспертиз, подальше от соблазнов и искушений. Марина Владимировна никогда не была в Харькове, поэтому поехала с удовольствием.

Михаил Соломонович оказался прав. Протезирование проведено было на низком профессиональном уровне, материалы оказались некачественные, с правой стороны зубы смотрели немного влево, а с левой – немного вправо, наблюдались темные пятна. Все подтверждалось фототаблицами.

Вскоре судебный процесс закончился. «Белый зуб» отказался от иска и на том разошлись. Марина Владимировна была доброй женщиной и не любила юриспруденцию, поэтому не стала требовать возврата уплаченных денег.

Через три дня после окончания процесса цветущая, яркая и благоухающая Марина Владимировна сидела с подарочным набором Одесского коньячного завода и коробкой конфет напротив Михаила Соломоновича.

Беседу прервал звонок мобильного телефона. Адвокат поднес трубку.

Марина Владимировна, опустив голову, задумалась о чем-то своем. По причине летней жары Михаил Соломонович проживал на своей двухэтаж-

ной даче на Каролино-Бугазе, о чем и поведал своему собеседнику по телефону. Кстати, дача была с бассейном.

Марина Владимировна, до этого момента безмятежно рассматривая свою сумочку, вдруг насторожилась, услышав ключевые слова: «дача», «бассейн» и «Каролино-Бугаз». Подняв голову и внимательно посмотрев на адвоката, она встряхнула копной иссиня-черных волос, наполнила свои очи бездонностью и мраком колдовства, и решилась ... послать взглядом свою неотразимую искру.

На этом рассказ прерывается, поскольку все последующие события будут происходить только в будущем.

Остается одно: пожелать нашему Соломоновичу сохранить трезвый рассудок, уберечь свои ребра от беса и всяких там бесиков, а также здоровья ему и долгих лет жизни.

P.S. Это Одесса, детка!

Анатолий Богачев и Михаил Чудновский (сюжет)

ОТ МИХАИЛА ЖВАНЕЦКОГО

Лучшее алиби — быть жертвой.
Лучше маленький доллар, чем большое спасибо.
Лучше обед без аппетита, чем аппетит без обеда.
Лучше семь раз покрыться потом, чем один раз инеем!
Лучше длинная живая очередь, чем короткая автоматная.
Лучше с трудом заниматься любовью, чем с любовью заниматься трудом.
Пешеход всегда прав. Пока жив.
Главное — не перейти улицу на тот свет.
Красиво жить не запретишь. Но помешать можно...
Не водите машину быстрее, чем летает ваш ангел-хранитель.
Перебегал улицу на красный свет и был сбит встречным пешеходом.
Я слишком быстро вожу машину, чтобы переживать из-за холестерина!
Любого автомобиля хватит до конца жизни, если ездить достаточно лихо.
Чем удобряли, то и выросло.
Все люди — братья, но не все по разуму.
Лучше пузо от пива, чем горб от работы.
Лысина — это полянка, вытоптанная мыслями.
Ученье — свет, а неученье — приятный полумрак.
Мысль только тогда мысль, когда ее головой думают.
Мало знать себе цену — надо еще пользоваться спросом.

Если вам долго не звонят родственники или друзья, значит, у них все хорошо.

В историю трудно войти, но легко вляпаться.

Как трудно ползти с гордо поднятой головой!

Одна голова — хорошо, а с туловищем лучше.

Обидно, когда твои мечты сбываются у других!

На своих ошибках учатся, на чужих — делают карьеру.

Лотерея — наиболее точный способ учета количества оптимистов.

Воспитанный мужчина не сделает замечания женщине, плохо несущей шпалу.

Высшая степень смущения — два взгляда, встретившиеся в замочной скважине.

Автоответчик Калашникова.

Все идет хорошо, только мимо...

Пусть лучше над тобою смеются, чем плачут.

Пока семь раз отмеришь, другие уже отрежут.

Труднее всего человеку дается то, что дается не ему.

Мало найти свое место в жизни, надо найти его первым.

Если человек знает, чего он хочет, значит, он или много знает, или мало хочет.

И тогда он взял нож и застрелился.

Если человека нельзя купить, то его можно продать.

В любом из нас спит гений. И с каждым днем все крепче...

Мыслить так трудно — поэтому большинство людей судит.

Чем больше смотрю в зеркало, тем больше верю Дарвину.

Чтобы начать с нуля, до него еще надо долго ползти вверх.

Ну пробил ты головой стену... И что ты будешь делать в соседней камере?

Микробы медленно ползали по телу Левши, с трудом волоча за собой подковы...

Нашедшего выход затаптывают первым.

Из двух зол я выбираю то, какое раньше не пробовал...

Не нужно бежать от снайпера — только умрешь уставшим.

Экипаж прощается с вами и желает вам приятного полета....

Много хороших людей на свете. Но на том свете их больше...

Ничто так не ранит человека, как осколки собственного счастья.

В жизни всегда есть место подвигу. Надо только быть подальше от этого места.

Положительные эмоции — это эмоции, которые возникают, если на все положить...

Какая крыша не любит быстрой езды?

Пришел — спасибо, ушел — большое спасибо...

Каждый человек по-своему прав. А по-моему — нет.

Чтобы я увидел тебя на костылях, а ты меня одним глазом!

Все великие давно уже умерли, да и мне что-то нездоровится...

Никогда не преувеличивайте глупость врагов и верность друзей.

Помню, у меня в 43-м так ноги болели! А купил 45-й — и нормально.

Чтобы спасти тонущего, недостаточно протянуть руку — надо, чтобы он в ответ подал свою.

Как жаль, что вы наконец-то уходите...